

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ

Носкова Н.П.

ДИПЛОМНА РОБОТА МАГІСТРА

Сєвєродонецьк, 2021

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В. ДАЛЯ
(повне найменування вищого навчального закладу)

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ
(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ
(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

Пояснювальна записка

до дипломної роботи магістра на тему
(освітньо-кваліфікаційний рівень)

Удосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури

Виконав: здобувач(ка) гр. ПУ-20азм
напряму підготовки (спеціальності)
281 Публічне управління та
адміністрування
(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

Носкова Н.П.
(прізвище та ініціали) (підпис)

Керівник Моргачов І.В.
(прізвище та ініціали) (підпис)

Рецензент
(прізвище та ініціали)

Зав. кафедри публічного управління,
менеджменту та маркетингу

Хандій О.О.

Сєверодонецьк, 2021

РЕФЕРАТ

Текст стор. 128, табл. 3 рис.11.

Регіональна інноваційна інфраструктура, фонд інноваційного розвитку, аналіз, регіон, механізм, регіональна інноваційна політика, чинник розвитку, модель, інноваційний центр, регіональні диспропорції, технопарк.

Об'єкт дослідження – процес формування та вдосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури. Предметом – практичні та теоретичні питання формування та вдосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури. Метою роботи є комплексний аналіз та дослідження розвитку інноваційної регіональної інфраструктури та розробка заходів удосконалення його регулювання. Розглянуто теоретичні основи удосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури. Визначено складові елементи інноваційної інфраструктури регіону. Конкретизовано теоретичні аспекти та принципи удосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури. Здійснено аналіз механізмів регулювання регіональної інноваційної інфраструктури, та, зокрема, аналіз розвитку відповідної інфраструктури. Досліджено проблеми та ефективність механізмів регулювання регіональної інноваційної інфраструктури. З метою удосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури обґрунтовано напрями вдосконалення відповідного механізму. Запропоновано сформовано модель її регулювання та схему формування території інноваційного розвитку. Обґрунтовано та запропоновано організаційні заходи удосконалення механізму регулювання регіональної інноваційної інфраструктури і, зокрема, такі: запропоновано створення Фонду інноваційного розвитку регіону за рахунок коштів регіонального бюджету та регіонального експертно-консультаційного центру. Уточнено завдання, особливості та модель роботи цього фонду.

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	7
1.1. Регіональна інноваційна інфраструктури як об'єкт регулювання	7
1.2. Завдання, методи та особливості регулювання регіональної інноваційної інфраструктури.....	22
1.3. Теоретичні аспекти та принципи удосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури.....	36
Висновки до розділу	47
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	50
2.1. Аналіз розвитку регіональної інноваційної інфраструктури	50
2.2. Оцінка регулювання регіональної інноваційної інфраструктури.....	59
2.3. Дослідження проблем та ефективності механізмів регулювання регіональної інноваційної інфраструктури.....	68
Висновки до розділу	78
РОЗДІЛ 3. ЗАХОДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	83
3.1. Напрями вдосконалення механізму інноваційної регіональної інфраструктури.....	83
3.2. Формування моделі регулювання регіональної інноваційної інфраструктури	94
3.3. Організаційні заходи удосконалення механізму регулювання регіональної інноваційної інфраструктури.....	107
Висновки до розділу	112
ВИСНОВКИ	114
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	119

ВСТУП

Для трансформаційної економічної системи регіонів актуальним питанням залишається дослідження впливу інституційного середовища на зміни в організації національної економіки. Відомо, що організації господарства регіону властива певна інерція, тобто вона змінюється досить повільно, а тому напрями її розвитку повинні будуватися на засадах сучасних методологічних і методичних підходах економічної теорії.

Оцінка інституційного впливу на ефективність функціонування інноваційної інфраструктури в регіонах країни свідчить про низьку активність взаємодії суб'єктів інноваційного процесу, особливо це прослідковується на регіональному рівні між системою виробництва та таким важливим елементом регіональної інноваційної інфраструктури, як підсистема продукування інновацій. Практично, трансформаційні процеси в економіці регіонів розірвали діючі взаємозв'язки між наукою і виробництвом, а національні інституції (до сьогодні перебувають у стані реформування і становлення) не в стані їх відновити або формувати нові. Вищевикладене зумовлює виключну актуальність теми удосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури.

Об'єктом дослідження є процес формування та вдосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури.

Предметом дослідження є практичні та теоретичні питання формування та вдосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури.

Метою роботи є комплексний аналіз та дослідження розвитку інноваційної регіональної інфраструктури та розробка заходів удосконалення його регулювання.

Для досягнення поставленої мети було поставлено та виконано такі завдання:

- розглянуто теоретичні основи регулювання регіональної інноваційної діяльності;

- здійснено аналіз регіонального регулювання інноваційної діяльності та інфраструктури;
- досліджено проблеми та результативність існуючого механізму регулювання розвитку регіональної інноваційної інфраструктури;
- розроблено та обґрунтовано пропозиції удосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури.

Дипломна робота виконана на підставі відкритої статистичної інформації розвитку інноваційної інфраструктури регіонів, власних результатів проведених досліджень, критичної оцінки літератури з питань розвитку регіонів та державного регулювання інноваційного розвитку.

Інформаційною базою написання дипломної роботи магістра є звіти органів публічної влади, статистичні дані за темою роботи та кількісні результати власних досліджень. В роботі використано такі методи дослідження: аналіз структури та динаміки показників, дедукція, синтез та узагальнення.

Теоретичною основою дослідження є фундаментальні положення економічної теорії та теорії державного управління, інших гуманітарних та соціальних наук, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань теоретико-методологічного забезпечення функціонування механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні. До елементів наукової новизни роботи відносимо конкретизацію напрямів удосконалення процедур регулювання регіональної інноваційної інфраструктури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

1.1. Регіональна інноваційна інфраструктури як об'єкт регулювання

Під інноваційною інфраструктурою регіону необхідно розуміти сукупність спеціальних інноваційних інститутів і мереж, які взаємопов'язані між собою та забезпечують розвиток і підтримку всіх стадій інноваційного процесу в регіоні з метою підвищення його інноваційного потенціалу. Для постійного вдосконалення інноваційної інфраструктури необхідно здійснювати фінансування у її формування та розвиток, створення нових елементів інфраструктури. Фінансувати інноваційну інфраструктуру можуть як комерційні організації, так і державні органи влади та громадські організації. У кожного з них є свої мотиви фінансування. Під мотивами фінансування інноваційної інфраструктури ми розуміємо групу внутрішніх та зовнішніх факторів, спрямованих на досягнення максимального ефекту (економічного, соціального, політичного) за рахунок оптимізації інноваційної інфраструктури регіону [13, с. 141].

До основних елементів розвитку регіональної інноваційної інфраструктури, які свідчать, про можливість формування конкурентних переваг регіону та сприяють розвитку його інноваційного потенціалу необхідно віднести:

- виробничо-технологічні структури (технопарки, наукові парки, інноваційно-технологічні центри, бізнес-інкубатори, інноваційно-технологічні та інжинірингові фірми, фірми, що роблять імпортозаміщувальну продукцію);
- юридичні (податкові) консультанти;
- організації з підготовки і перепідготовки кадрів у сфері технологічного менеджменту (поява нової категорії фахівців з комерціалізації результатів НДДКР);

- фінансові структури (бюджетні, позабюджетні, венчурні, страхові фонди, кредитно-гарантійні організації небанківського сектора, банки, фінансово-промислові групи, орієнтовані на технологічну інноваційну діяльність);
- аналітичні центри інноваційного ринку, регіональні центри інноваційного розвитку, віртуальні (електронні) біржі;
- кластери.

Концепція функціонування регіональних інноваційних систем (РІС) як елементів регіональної інноваційної інфраструктури зародилась відносно недавно, на початку 90-х років ХХ ст. Тут варто в першу чергу відзначити піонерну роботу Ф. Кука [31]. Учений відзначає, що передумовою формування регіональних інноваційних систем є той факт, що інноваційно активні підприємства функціонують в межах регіональних мереж, при цьому співпрацюючи не лише з постачальниками, клієнтами і конкурентами, але і з науковими установами, агенствами підтримки інновацій, венчурними фондами, а також місцевими і регіональними органами влади. При цьому регіональна влада відіграє важливу роль у підтримці інноваційної активності шляхом надання різноманітних сервісів підприємствам та забезпеченні зав'язків між усіма суб'єктами інноваційного процесу [42, с. 13].

Ф. Кук відмічає також, що концепція РІС зароджується в результаті розуміння того, що підтримка і стимулювання інноваційної активності на різних рівнях проведення політики (місцевому, регіональному, національному, міжнародному) є різною. Підприємства, що оперують на міжнародному або національному рівні мають вищий рівень доступу до результатів науководослідної роботи, фінансових ресурсів та ринків збуту порівняно із підприємствами, що орієнтуються на регіональний ринок.

Євтухова Т.І. та Легенько Ю.В. [45, с. 21] відзначають, що поступовий перехід до управління інноваційним розвитком на основі формування РІС спричинений існуючими успіхами використання таких моделей, в першу чергу, у США. Так, побудова кластерів високих технологій (штат Каліфорнія і

Масачусетс) дозволило Сполученим Штатам здобути світове технологічне лідерство. Подібним шляхом намагається іти також Європа, що зафіксовано у програмі Horizon 2020 [61].

Оскільки регіональна економіка за визначенням є менш диверсифікованою порівняно із національною, то логічно припустити, що інноваційний розвиток на цьому рівні опирається на кластерну основу, тобто обмежену мережу підприємств, що мають можливість впроваджувати, тиражувати і комерціалізовувати інновації. Враховуючи зазначену тезу, Євтухова Т.І. та Легенько Ю.В. приходять до висновку, що саме регіональні кластери є основою побудови РІС [14, с. 22].

Водночас, зазначені автори виділяють три складових РІС: інфраструктура економіки, ресурси для здійснення інновацій (професійні навички, знання, технології, капітал), інституції забезпечення інноваційної політики (регіональні агенції розвитку, освітні і наукові установи, фінансові інституції). Проте, центральним елементом РІС є власне підприємство, адже саме воно адаптує і перетворює інновацію у готовий продукт для подальшої реалізації на ринку. Підприємства взаємодіють з усіма учасниками інноваційного процесу, результатом чого може стати формування регіональних промислових або сервісних кластерів, галузевих інноваційних систем, що існують в межах РІС [48, с. 39].

Як показують наукові дослідження [7-9] регіональна інноваційна система є достатньо складним і комплексним утворенням, що складається із сукупності підсистем, серед яких найбільш важливими є: підсистема генерації і трансферу знань і технологій, підсистема впровадження і використання знань і технологій, підсистема фінансового забезпечення інноваційної діяльності та підсистема проведення регіональної інноваційної політики. Усі підсистеми тісно взаємодіють як між собою, так і з зовнішнім середовищем: іншими РІС, національною інноваційною системою, іноземними компаніями, міжнародними фондами.

Одним з головних елементів РІС є інфраструктура підтримки інновацій. Відповідно до Закону України про інноваційну діяльність, інноваційна інфраструктура - це сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційнокомунікативні, юридичні, освітні тощо) [10].

Краснокутська Н.В. і Гарбуз С.В. розуміють під інноваційною інфраструктурою сукупність взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих організаційноуправлінських і виробничо-управлінських систем, необхідних і достатніх для ефективного здійснення інноваційної діяльності й реалізації інновацій [11].

Бабаєв В.Ю. та Поронько А.О. дають більш розгорнуте визначення інноваційної інфраструктури, розуміючи під нею сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих організацій, систем, необхідних і достатніх для ефективного здійснення інноваційної діяльності, що об'єднує організації різних видів: інвесторів, посередників, наукові і державні установи, які своєю діяльністю охоплюють увесь інноваційний цикл – від генерації науково-технічної ідеї до реалізації нововведення [78].

Зображена на рисунку 1.1 архітектура інноваційної інфраструктури регіону складається з 4 підсистем. Звичайно, аналіз літератури показує, що існують і інші варіації її складових, однак, на думку автора, запропонована схема є достатньо функціональною і повною та, водночас, не громіздкою. Представлена архітектура може слугувати основою для впровадження політики інноваційного та науково-технічного розвитку регіону.

Опис підсистем інноваційної інфраструктури регіону розпочнемо із виробничо-технологічної. Головною задачею цієї підсистеми є створення умов для доступу підприємств (в першу чергу малих і середніх) до виробничих ресурсів і передових технологій. В Україні найбільш поширеною формою існування організацій виробничо-технологічної інфраструктури є технопарки.

Причому особливістю є те, що більшість із 12 діючих технопарків (станом на 01.01.2010 року, пізніші дані відсутні) існують навколо потужних науково-дослідних інститутів Національної академії наук або навколо університетів – наприклад, таких як Національний університет “Київський політехнічний інститут” [13]. Це має як свої переваги, так і недоліки.

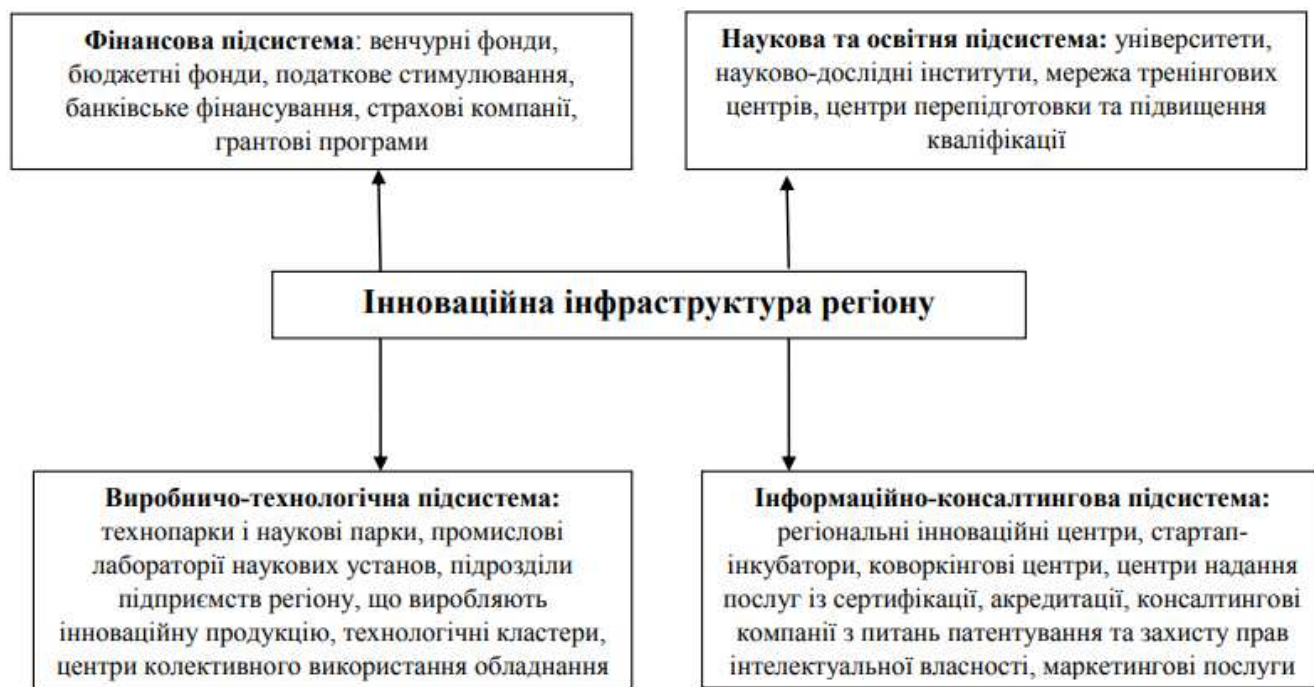

Рис.1.1. Складові елементи інноваційної інфраструктури регіону

Технопарки виступають у ролі майданчиків, які з одного боку надають спеціальний економічний режим діяльності (зокрема оподаткування) підприємствам, що функціонують в їх межах, з іншого боку, – технологічні можливості та доступ до технологій, комунікацій, інженерної інфраструктури (електричні мережі, водопостачання, тепlopостачання), що дає можливість підприємствам швидше і ефективніше розпочинати інноваційний бізнес.

НДІ та університети мають потужну наукову та кадрову базу для розробки наукових та інноваційних проектів, що в подальшому можуть реалізовуватись інноваційними компаніями. Тому базування технологічних парків навколо наукових і навчальних установ забезпечує швидкий перетік ідей, проектів, висококваліфікованих кадрів у бізнесове русло. З іншого боку, науково-дослідні

установи, навколо яких виникли технопарки є державними установами та фінансуються з державного бюджету. А це, в свою чергу, означає дефіцит фінансового ресурсу для розвитку та наявність бюрократичних перешкод.

Наступною важливою підсистемою інноваційної інфраструктури регіону є інформаційно-консалтингова. Основні задачі цієї підсистеми полягають у концентрації максимальної кількості інформації щодо наявних трендів розвитку інноваційного бізнесу, забезпеченні комунікації починаючих підприємців із закордонними та вітчизняними колегами, тренерами та менторами у цій сфері, потенційними інвесторами та венчурними фондами. Окрім цього, організації даної підсистеми надають широкий набір консультаційних послуг, що включає розробку бізнес-планів для починаючих підприємців, супровід інноваційного проекту на початковому етапі реалізації, пошук інвесторів для стартапу, проведення семінарів, конференцій, інших заходів.

Важливість функціонування цих структур обумовлюється тим, що інноваційна діяльність має багато специфічних особливостей, знання яких набувається тільки з практичним досвідом. Створення інноваційних підприємств “непрофесійними” менеджерами призводить до того, що імовірність банкрутства таких підприємств є надзвичайно високою. Тому забезпечення доступу до професійних консультацій являється одним із засобів підвищення ефективності ресурсів, що інвестуються в інноваційні проекти [24].

Найпоширенішими формами функціонування організацій інформаційно-консалтингової підсистеми є такі: регіональні інноваційні центри, стартап-інкубатори, коворкінгові центри, центри з питань сертифікації та ліцензування продукції, консалтингові компанії, що займаються патентуванням та наданням послуг із захисту прав інтелектуальної власності.

Регіональні інноваційні центри в більшості випадків створюються як неприбуткові організації, які напряду або частково фінансуються за рахунок коштів державного або місцевого бюджету. В Україні на даний момент функціонує мережа регіональних центрів інноваційного розвитку, що

організована за територіальним принципом – один центр на 3-5 областей. Зокрема, і у м. Вінниці функціонує Південно-Західний регіональний центр інноваційного розвитку, діяльність якого розповсюджується на Вінницьку, Хмельницьку та Чернівецьку області. В розвинутих економіках набуває популярності такий елемент інформаційно-консалтингової підсистеми інноваційної інфраструктури як коворкінгові центри.

Коворкінгові центри являють собою офіси, які обладнані відповідною технікою, інформаційно-комунікаційними технологіями та виконують функцію майданчиків для вирощування стартапів, надання консультацій починаючим підприємцям, поширення інформацію про новітні тренди у розвитку бізнесу та пошуку інвесторів. Найбільші переваги від використання коворкінгових центрів отримують малі та середні інноваційні підприємства, оскільки самостійне придбання дороговартісного обладнання для них є непосильним, а термін окупності з врахуванням невеликих оборотів значним.

Іншою важливою перевагою коворкінгових центрів є наявність у їх складі кваліфікованих працівників, що мають досвід роботи з відповідною технікою, що зменшить потребу підприємств у кадрах. Як наслідок, організація коворкінгових центрів забезпечує низку позитивних ефектів для економіки регіону:

- генерація додаткових об'ємів виробництва товарів і послуг;
- генерація додаткових потоків податкових платежів до бюджетів усіх рівнів;
- підвищення рівня конкурентоспроможності інноваційно активних підприємств регіону;
- створення нових робочих місць для висококваліфікованих працівників;
- загальне підвищення інноваційної активності в економіці регіону.

Надзвичайно важливе місце в системі регіональної інноваційної інфраструктури (як і національної) посідають консалтингові компанії, що надають послуги з питань патентування та захисту прав інтелектуальної власності. Оскільки саме незахищеність прав власності, відсутність можливості отримати

прибуток або роялті від власної розробки є стримуючим фактором для науковців, підприємців у занятті інноваціями, особливо в Україні, актуальність існування таких організацій постійно зростає.

Варто зазначити, для стимулювання інноваційних процесів в регіоні важлива не лише наявність подібних організацій, але і інтеграція їх у загальноукраїнський та міжнародний простір. Тому що патенти та права інтелектуальної власності, що не визнаються, для прикладу в ЄС, будуть не матимуть жодного значення в контексті виходу компанії на цей ринок.

Ще одним важливим елементом інноваційної інфраструктури регіону є наукова та освітня підсистема. Ця підсистема поряд із виробничо-технологічною носить визначальну роль у можливості регіональної економіки продукувати і тиражувати інновації. Освітня і наукова підсистема включає в себе мережу університетів, науково-дослідних установ, тренінгових центрів, інших закладів, які здійснюють продукування нових знань, проводять науково-дослідні роботи, підготовку та перепідготовку кадрів, забезпечуючи при цьому підвищення якості людського капіталу. Окрім створення нового знання, важливою задачею цієї підсистеми є забезпечення адаптації знань, технологій, наукових досліджень, що продукуються у інших країнах та регіонах країни для подальшого використання в межах регіональної економіки [15].

Слід зазначити, що в Україні, як і у більшості європейських країн питання управління у освітній і науковій галузі відноситься до компетенції центральних органів влади. Однак, регіональна влада у цьому напрямі має певні важелі впливу, зокрема, в частині підтримки і співфінансування університетів у створенні спеціалізованих підрозділів, що займаються інноваціями, центрів трансферу технологій, підрозділів міжнародної технічної і технологічної кооперації. Окрім того, важливим завданням регіональної влади є забезпечення мобільності людського капіталу, що сприяє як підвищенню економічної активності, так і його якості через участь у міжнародних обмінах студентами, міжнародному науково-технічному співробітництві, тощо.

Також, до компетенції регіональної влади відносяться питання управління професійно-технічною освітою. Саме цілеспрямована і ефективна політика у сфері профтехосвіти може забезпечити вирішення актуальних проблем інноваційно активних підприємств, що пов'язані із гострим дефіцитом середнього технічного персоналу і кваліфікованих працівників; старінням кадрів, що є носіями ключових, в тому числі інноваційних технологій.

Головним інструментом вирішення зазначених проблем є реалізація обласних програм із комплексного розвитку професійно-технічної освіти. У Вінницькій області діє програма у цій сфері – Регіональна програма підготовки кваліфікованих робітників на 2016-2020 роки. Основна частина заходів програми направлена на фінансування заходів із модернізації і покращення матеріальнотехнічної бази закладів професійно-технічної освіти області. При цьому, програма не дає комплексної відповіді на питання підготовки висококваліфікованих робітників для інноваційних галузей економіки

Інституційна підтримка регіонального інноваційного процесу є однією з передумов ефективного впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку регіональної економіки. Інституційна політика на регіональному рівні повинна базуватися на трьох постулатах: наукові знання повинні стати рушійною силою сталого розвитку економіки; технології є двигуном соціально-економічного розвитку; відповідальність державних інститутів за розвиток науки і технологій та стимулювання інноваційної діяльності.

Ефективне функціонування інноваційного середовища із інституційними забезпеченням інноваційної регіональної діяльності не можливе без створення соціально-економічних, організаційно-інституційних та нормативно-правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу регіонів країни, забезпечення масового впровадження сучасних технологій у виробничу діяльність, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції.

Для трансформаційних економік регіонів важливим залишається питання створення попиту на інновації в економічній системі. Насамперед, це стосується формування підприємницької здатності до сприйняття інновацій та усвідомлення необхідності, особливо малого і середнього бізнесу, впровадження інновацій у виробництво. З іншого боку, інституції повинні також формувати попит на інноваційну продукцію у населення, тобто формувати ємний національний ринок інноваційної продукції та сприяти і стимулювати просування її на міжрегіональні і міжнародні ринки. Отже, завдання державних інституцій полягає у забезпеченні зростання попиту суб'єктів регіональної економіки та громадян на інноваційні продукти, технології, знання, створення сприятливих умов для впровадження інновацій у виробничу діяльність та побут населення.

У сучасних умовах розвитку світової економіки досягти помітного та порівняно швидкого успіху в технологічному розвитку регіонів можна, як правило, лише шляхом забезпечення високої ринкової конкурентоздатності національного виробничого сектора на основі його інституційної, структурної, інноваційної й технологічної перебудови. Модель інституційного забезпечення розвитку регіональної інноваційної інфраструктури повинна бути спрямована на розбудову взаємодії наукових інституцій, що забезпечують розробку сучасних технологій і продукують новації виробничого сектора, здатного сприйняти ці технології і новації та здійснити випуск конкурентоздатної продукції, а також інфраструктури, що забезпечує процес кадровими, фінансовими, інформаційними та іншими ресурсами, а також надають послуги щодо виходу на міжрегіональні й міжнародні ресурсні і споживчі ринки [5].

Для трансформаційної економічної системи регіону залишається актуальним питання інституційного забезпечення розвитку системи трансформації знань. У новій економіці, економіці знань, знання набувають економічного змісту і розглядаються в якості основної вхідної інформації, яку інноваційний процес отримує із зовнішнього середовища. Завдання державних інституцій створити умови для вільного і безперешкодного доступу всіх суб'єктів

інноваційної діяльності до каналів її поширення. У цій частині не йдеться про безкоштовну передачу ноу-хау, розробок чи новацій в сферу виробництва (цю функцію інноваційної інфраструктури виконує інший елемент, хоча і за інституційного сприяння), а лише поширення інформації про нові розробки, програми науково-дослідних робіт, досягнень науково-технічного прогресу тощо.

Система трансформації знань у перехідній економіці регіону забезпечує продукування нових знань, тобто такі знання є результатом діяльності системи на виході [6]. Знання приймають форму нових наукових законів, нових ідей, концепцій і практик, нових патентів, нових навичок чи компетенцій, технологічних, технічних, організаційних та управлінських досягнень.

Процес трансформації знань не має чіткого матеріального виразу, тому в умовах трансформації економіки для бізнесу він є не достатньо привабливим, щоб інвестувати в його розвиток. Ці витрати, як засвідчує практика економічно розвинутих країн світу, покладалися на державні інституції. Процес інституційного забезпечення трансформації знань повинен виконувати такі функції: придбання знань, продукування знань, розповсюдження знань, впорядкування і стандартизацію знань, застосування знань і управління знаннями.

Потрібно зауважити, що ці функції виконують різні за своєю сутністю і видом діяльності інститути. У цій системі задіяні регіональні навчальні і освітні заклади, науково-дослідні організації, НДІДКР відділи компаній, інститути трансферу технологій, інститути стандартизації, патентні агентства, дослідники і винахідники, новатори тощо, а також державні інституції, задіяні в інноваційному процесі.

Аналіз світового досвіду засвідчує, що метою інституційного забезпечення регіональної інноваційної діяльності (приклад Європейського Союзу) є досягнення сталого розвитку соціально-економічної системи мега-, макро-, мезарегіонів, субрегіонів і місцевих громад [7]. Розширення спектра видів господарської діяльності обумовлює економічне зростання і підвищення життєвого рівня населення за рахунок створення нових робочих місць,

розширення бази оподаткування тощо, що своєю чергою призводить до активізації накопичення і прискорення руху фінансових ресурсів у регіоні, розширює можливості регіональних державних інституцій у процесі соціально-економічного розвитку.

У системі регіонального інноваційного процесу важлива роль відводиться інститутам забезпечення інноваційної діяльності і продукування інновацій. До інноваційної інфраструктури належить інституційне середовище, яке підтримує і забезпечує розвиток, стимулює і регулює інноваційні процеси.

Для ефективного функціонування регіональної інноваційної системи доцільно сформувати і забезпечити тісну взаємодію таких типів інноваційних інститутів:

- фінансові інноваційні інститути;
- виробничо-технологічні інститути;
- інформаційні інститути;
- інститути підготовки кадрів для інноваційного процесу;
- експертно-консультативні інститути;
- інститути регулювання і контролю.

Інститути підтримки і розвитку є одним із інструментів регіональної політики, яка впливає на розвиток інноваційних процесів і формування інноваційної інфраструктури, з використанням механізмів державно-приватного партнерства.

Інститути регіональної підтримки і розвитку є каталізаторами приватних інвестицій у пріоритетні сектори і галузі промисловості і створюють умови для формування інфраструктури суб'єктів інноваційного процесу, а також ефективних механізмів їх доступу до необхідних фінансових та інформаційних ресурсів тощо.

До основних напрямів функціонування таких інститутів належать сфери, які є ключовими з погляду реалізації державної соціально-економічної політики, а саме:

- розвиток сучасної ринкової і соціальної інфраструктури, інфраструктурного забезпечення інноваційного процесу;
- розвиток ефективного регіонального інноваційного середовища;
- сприяння розвитку зовнішньоекономічної діяльності інноваційних підприємств;
- підтримка розвитку регіонального інноваційного малого і середнього бізнесу;
- нівелювання існуючого дисбалансу в інноваційному розвитку територій (створення і підтримка регіональної інноваційної структури тощо).

Інститути регіональної підтримки і розвитку виконують ще одну важливу функцію в активізації національної інноваційної діяльності – забезпечують безперервність і нерозривність взаємодії елементів інноваційної інфраструктури (кадрової, фінансової, виробничотехнологічної, маркетингової тощо) і сприяють процесу комерціалізації результатів наукових розробок. Вони бувають різних типів, основними з яких є: фінансові, нефінансові, організаційно-управлінські тощо. Фінансово-посередницькі інститути, а саме інноваційні, інвестиційні, венчурні та інші, які співпрацюють із елементами інноваційного процесу та, безпосередньо, з виробничою сферою мають бути зацікавлені вкладати свої кошти в інноваційний бізнес.

Основною метою їх діяльності є забезпечення довгострокового фінансування інноваційно значущих проектів, сприяють економічному зростанню і вирішенню соціальних задач, створюють умови для притоку інвестицій (зокрема й іноземних) у сектори, в які проблематичним є притік приватного комерційного капіталу.

На відміну від приватного банківського і фінансового секторів, регіональні інститути розвитку, не конкуруючи з останніми, використовуючи вкладення в них бюджетних коштів, надають довгострокові кредити на пільгових умовах, підтримують малий і середній інноваційний бізнес, інноваційні інфраструктурні проекти, міжнародну торгівлю інноваційною продукцією тощо.

Не фінансові інституції розвитку регіональної інноваційної інфраструктури є матеріальнотехнічною базою інноваційного процесу. До них належать технополіси, наукові парки, технопарки, інноваційно-технологічні центри, “бізнес-інкубатори”, зони інноваційного бізнесу тощо. Такі структури є локомотивом активізації інноваційної діяльності території, які можна об’єднати в єдину систему із метою підтримки і супроводу інноваційного процесу в конкретному регіоні чи галузі господарства. Також, вони сприяють створенню сприятливих умов для продукування і проникнення інновацій в національну господарську систему усіх рівнів.

Інститути державної влади беруть на себе визначення пріоритетних галузей економіки і розробку інноваційної стратегії розвитку країни і її регіонів, створення законодавчо-нормативної бази інноваційної діяльності і контроль за виконанням законів, фінансування освіти і науки, здійснення необхідних початкових капіталовкладень у розвиток інноваційного процесу.

На інститути національного рівня покладена функція розробки державної стратегії інноваційного розвитку країни, визначення пріоритетів інноваційної діяльності, опираючись на наявний ресурсний, науково-технічний і інноваційний потенціал. Ці інституції забезпечують фінансовими ресурсами розвиток інноваційного процесу шляхом прямого фінансування та використання доступного в трансформаційній системі комплексу механізмів та інструментів прямої і опосередкованої (преференційної) підтримки суб’єктів інноваційної діяльності.

Регіональна і місцева влада зацікавлена в розвитку інноваційної діяльності та ефективності функціонування інфраструктури регіонального інноваційного процесу, тому що він дозволяє створювати додаткові місця для високоінтелектуальної праці, залучає додаткові інвестиції для інноваційного розвитку регіону, покращує життєвий рівень населення. Місцева влада підтримує інноваційні та високотехнологічні підприємства регіону, які задіяні в процесі,

надає фінансову допомогу інноваційній інфраструктурі, бере участь у створенні місцевого інноваційного та інших фондів розвитку тощо [8].

Зокрема, муніципальні (регіональні) організації відповідають за інноваційну інформованість (формування бази даних інноваційних проектів і програм), формування інноваційних мереж та інфраструктури, розвиток інноваційного і науково-технічного потенціалу території, розробку і реалізацію інноваційної стратегії зростання економіки території (регіону), ініціює розвиток нового інноваційного бізнесу і підприємництва тощо. Основною функцією інституцій зазначеного рівня є координація і мережева робота щодо ефективної взаємодії всіх учасників інноваційного процесу. Інститути регулювання інноваційного процесу на регіональному рівні здійснюють організаційно-економічний вплив на діяльність структур інноваційної системи, їх економічні інтереси.

Система управління регіональними інноваційними процесами та науково-технічним розвитком, яка формуватиме інститути, які здатні активізувати інноваційну діяльність у країні і регіонах, вміщує у себе об'єкт і суб'єкт управління, форми, методи, технології управління, принципи, цілі і задачі, функції управління, інформаційне забезпечення процесу управління, органи і структури, а також кадри управління.

Серед інструментів державного стимулювання процесів формування інноваційного потенціалу регіонів можна виділити такі, як розробка програм підтримки регіонів із низьким рівнем використання інноваційного потенціалу, вироблення чіткого порядку формування, розгляду, затвердження, фінансування та контролю за виконанням програм підтримки регіонів з низьким рівнем інноваційного потенціалу, забезпечення фінансової допомоги шляхом прямих державних інвестицій у реальні інвестиційні проекти та трансфертів з державного бюджету, встановлення спеціального режиму інноваційної діяльності для суб'єктів господарювання, що реалізують проекти в пріоритетних видах економічної діяльності регіону; підвищення кваліфікації та перепідготовка наукових кадрів тощо.

Основними завданнями держави у цьому напрямку є стимулювання ефективного використання їх внутрішнього кадрового, науково-дослідного, матеріально-технічного, ринкового, інформаційного та фінансового потенціалу; створення максимально сприятливих економічних, правових та інституційних умов у їх межах для прискорення формування й ефективного функціонування нових суб'єктів господарювання. Основним стимулюючим чинником у цьому випадку може виступати цільове фінансування інноваційних проєктів. Застосування цих інструментів дозволить регіонам з низьким інноваційним потенціалом вийти зі складного економічного становища, стабілізувати інноваційну діяльність, використати наявні можливості; забезпечити розвиток «точок» економічного зростання регіону; сформувати інноваційні переваги та інноваційний потенціал регіону в цілому.

1.2. Завдання, методи та особливості регулювання регіональної інноваційної інфраструктури

Суб'єктами регулювання регіонального інноваційного процесу є національні, регіональні і місцеві органи влади, а об'єктом – відносини, які виникають між учасниками інноваційного процесу і суб'єктами регулювання [9]. Такий вплив обумовлений необхідністю активізації інноваційного процесу в регіоні або галузі з метою формування попиту на інноваційні розробки з боку виробничої сфери і ринку на нові товари.

Інститути регулювання використовують різні методи, які можна поділити на прямі і опосередковані. Методи прямого впливу базуються на ступені впливу влади на економічні процеси і не пов'язані з додатковим фінансовим стимулюванням або економічними ризиками. В інноваційному процесі вони мають адміністративне і програмно-цільове спрямування.

Адміністративні методи базуються на наданні прямого дотаційного фінансування, яке здійснюється в межах законодавства, спрямованих на стимулювання інноваційних процесів.

Програмно-цільові методи передбачають розробку і схвалення різноманітних стратегій і цільових програм, спрямованих на розвиток і активізацію інноваційних процесів, а також їх фінансування. У системі прямих методів впливу на інноваційний процес, важливе місце займають заходи, спрямовані на стимулювання поглиблення коопераційних зв'язків підприємств у галузі нововведень, а також кооперації наукових організацій і промисловості.

Остання форма кооперації дозволяє прогресивні наукові ідеї комерціалізувати, а з іншого боку, забезпечити фінансування досліджень. Ці методи можуть відображатися в стратегічних планах соціально-економічного розвитку територій, цільових державних і регіональних програмах, державних замовленнях і контрактах на виробництво конкретної продукції, виконання робіт, надання послуг, законодавчих правилах амортизаційних відрахувань, нормативних вимог до якості та сертифікації продукції і технологій, бюджетних процедур щодо державних інвестицій, правові і адміністративні обмеження, заборона на випуск окремих видів продукції або виду діяльності тощо.

В трансформаційній економіці регіону прямі методи мають високу ефективність, основний їх недолік – гальмування ринкових перетворень і стримування інноваційних процесів через недостатній розвиток ринкової взаємодії. Основою опосередкованих методів регулювання є принцип невтручання держави в прийняття суб'єктами інноваційного процесу господарських рішень, а використовуються податкові і кредитно-фінансові механізми, запроваджуються відповідні “правила гри”, створюючи тим самим умови для реалізації державної інноваційної політики і самостійного вибору суб'єктами інноваційного процесу напрямів діяльності.

В світовій практиці використовуються чотири групи опосередкованих методів: податкові пільги, зокрема і прискорена амортизація; пільгове

кредитування; податкові канікули; спеціальні законодавчі норми. Наприклад, це можуть бути різноманітні податкові пільги і системи оподаткування, регулювання рівня цін і ставок за кредитами, митне регулювання імпортно-експортних операцій, валютних курсів і умов обміну валюти для суб'єктів господарювання тощо.

Перевага цих методів перед прямими полягає у тому, що їх використання дозволяє залучити приватний капітал до фінансування інноваційних процесів і самостійно приймати рішення про фінансування наукових досліджень і перспективних розробок у різних галузях. Загалом же, як засвідчує світова практика, методи і форми державного регулювання інноваційним процесом здійснюються через реалізацію податкової політики, грошово-кредитної політики, антимонопольної політики, амортизаційної політики, законодавчого забезпечення і захисту прав інвесторів, регулювання фондового ринку тощо [10].

Поглиблення глобалізаційних процесів, інтернаціоналізація виробництва і розвиток міжнародної кооперації зачепив і регіональну інноваційну діяльність. Регіон розглядається як суб'єкт міжнародних економічних відносин, зокрема і науково-технічних. У трансформаційних економіках основним є питання розробки міжнародних норм, правил і традицій регулювання інноваційних процесів. Посилюється технологічний, інформаційний і виробничий взаємозв'язок регіонів країн світу. Поширення нових науково-технічних ідей і технологічних розробок, патентів, ноу-хау прискорює економічний розвиток і підвищує ефективність використання ресурсів. Стимулює подальший розвиток міжнародного поділу праці, поглиблює спеціалізацію тощо, які супроводжуються процесами фінансової і технологічної інтеграції, враховуючи формування глобального фондового і фінансового ринку, підвищення міжнародної конкуренції, що безпосередньо впливає на інноваційні процеси країни. Має місце специфіка регулювання міжнародної інноваційної діяльності.

Прямі методи регулювання враховують ініціювання дво- і багатосторонніх інноваційних проектів і програм, діяльність міжнародних інноваційних і

фінансових організацій, інфраструктури тощо. До опосередкованих методів можна зарахувати податкові пільги експортерам інноваційної продукції, експортно-імпортні квоти, митне регулювання тощо. Державні інституції діють у межах своєї компетенції, а саме вибір пріоритетного співробітництва в цій сфері, приєднання до світової системи науково-технічної інформації, введення в країні міжнародних стандартів і норм, державне стимулювання іноземних інвестицій в інноваційну сферу та участі іноземного капіталу в реалізацію масштабних інноваційних проектів тощо.

Система управління регіональними інноваційними процесами покликана забезпечувати реалізацію інноваційної політики держави і стратегічних цілей, а також ефективне управління процесом продукування, впровадження, виробництва та комерціалізацію інновацій з узгодженням відповідних управлінських рішень із виробничою системою, системою збуту, фінансовими ресурсами і кадрами. Інститути управління інноваційним процесом повинні забезпечити відбір та реалізацію таких національних і регіональних інноваційних проектів та програм, які сприятимуть підвищенню його розвитку та конкурентоспроможності в міжрегіональному і міжнародному поділі праці [11].

Інноваційне управління спрямоване на формування цілісної регіонального системи інноваційного середовища із адаптацією його в світові інтеграційні процеси. Адаптивність інноваційного середовища формується завдяки дослідженню і аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища, цілеспрямованому пошуку інновацій, реалізація яких здатна активізувати інноваційну діяльність у країні.

Суб'єктами регіонального інноваційного управління є інститути, які об'єднують новаторів, експертів, аналітиків, консультантів тощо, в також управлінців національного і регіонального рівнів, керівників проектних, функціональних і лінійних структур [12]. Об'єктами такого управління є інновації, інноваційні процеси, інноваційна діяльність та процеси взаємодії і взаємовідносин суб'єктів інноваційного процесу.

Це можуть бути інноваційні програми і проекти, нові знання та інтелектуальні продукти, виробнича інфраструктура і ринкова інфраструктура підприємництва, організаційно-технічні рішення, виробничі, адміністративні і комерційні процеси, які впливають на інноваційну діяльність, ресурсне забезпечення діяльності, а також механізми формування ринку інноваційної продукції і її збуту.

Концептуальна модель управління регіональним інноваційним процесом повинна включати координаційний орган територіального управління, який забезпечуватиме розвиток регіонального інноваційного середовища та ціленаправлений вплив на учасників інноваційного процесу, а також формування національної і регіональної інноваційної інфраструктури і забезпечує їх ефективну взаємодію та взаємовідносини.

Загалом же інституційне забезпечення регіонального інноваційного розвитку покликане вирішити низку проблем, притаманних трансформаційним системам, а саме: вдосконалення законодавчої і нормативно-правової бази (і її адаптація до принципів і норм Європейського Союзу), що регламентує функціонування інноваційного середовища, забезпечує розвиток інноваційного процесу, регулює і стимулює інноваційного діяльність; формування інституційних механізмів фінансового забезпечення системи продукування інновацій та активізації інноваційної діяльності, створення системи державних фондів, які б сприяли поліпшенню фінансування цього процесу із розробкою та впровадженням механізму фінансування зазначених фондів; стимулювання створення об'єктів нефінансової інфраструктури інноваційної діяльності із залученням, наприклад, до венчурного фінансування нетрадиційних учасників інноваційної інфраструктури; визначення спеціально уповноваженої інституції з питань інноваційної політики та спеціалізованих небанківських інноваційних фінансовокредитних установ у регіонах, які стануть суб'єктами регулювання та стимулювання інноваційної діяльності і визначення державної установи, яка забезпечуватиме взаємозв'язок між системою продукування і споживання

інноваційного продукту, надавати різноманітні послуги із питань патентування та захисту прав інтелектуальної власності учасникам інноваційного процесу.

Регулювання регіональної інноваційної інфраструктури має певну мету та завдання.

Для державних органів влади можна виділити такі завдання:

- розвиток інноваційної інфраструктури регіону сприяє збільшенню кількості об'єктів малого та середнього бізнесу, що призводить до більшої частки їх внеску у регіональне ВВП, прискорення дифузії нововведень, зростання інноваційного потенціалу регіонів держави;

- організація економіки регіону за допомогою новітніх та інноваційних методів зумовить міжрегіональну боротьбу, яка сприяє побудові інноваційної економіки регіону та підвищення його конкурентних переваг;

- формування розвиненої мережі інноваційної інфраструктури спричинить розвиток первинного ринку праці за рахунок створення нових робочих місць для висококваліфікованих фахівців, інноваційних закладів інфраструктури;

- формування сприятливої інвестиційної політики сприятиме залученню інвесторів для вкладення коштів у виробництво інноваційної продукції та розбудову інноваційної інфраструктури регіону.

Для комерційних структур:

- ефективна територіальна організація об'єктів інноваційної інфраструктури сприятиме майбутній безперешкодній реалізації власнерозроблених інноваційних проектів у регіонах;

- ефективна організація інноваційної інфраструктури, формування та реалізація інноваційних проектів забезпечується за рахунок залучення фахівців з високими креативними здібностями, здатними створювати нові споживчі цінності;

- розробка та впровадження інноваційних проектів та новітньої техніки зумовить зменшення витрат на виробництво високотехнологічної продукції;

- упровадження інноваційних проектів для реалізації нагальних потреб та завдань регіональними органами влади забезпечить збільшення обсягу дотацій та субсидій з державного бюджету на здійснення інноваційної діяльності підприємствам, що здійснюють НДДКР;

- за рахунок реалізації науково-дослідних розробок та використання інноваційної матеріально-технічної бази підвищується результативність наукових розробок та забезпечується максимізація підприємницького прибутку;

- з огляду на упровадження інноваційних науково-дослідних та інформаційних розробок, потреба в реалізації яких є нагальною для регіону, державними структурами надаються пільги на оподаткування прибутку приватних підприємств;

- у процесі реалізації інноваційних проектів приватні підприємства використовують потужний кадровий та матеріально-технічний потенціал, з огляду на що вони мають можливість отримати часткове фінансове забезпечення проекту цільовими державними субсидіями;

- організація ефективної ринкової інфраструктури, потужного кадрового та фінансового потенціалу забезпечують отримання комерційними організаціями певних кредитних, податкових, амортизаційних та митних привілеїв;

- розробка інноваційних проектів, реалізація яких є вигідною на регіональному рівні та забезпечує організацію виробничого процесу з найменшою екологічною шкодою, мінімізацію токсичних викидів та рівня забруднення навколишнього середовища, сприяє фінансуванню виробництва та реалізації екологічно чистих товарів.

Для громадських організацій:

- можливість здійснення контролю громадськості за інноваційними процесами в регіоні реалізується завдяки створенню певних інформаційних інститутів, які використовують відповідне програмне забезпечення;

- збільшення соціального захисту населення та підвищення якості життя забезпечується ефективною інноваційною політикою організації соціальної інфраструктури, що зумовить інноваційний розвиток регіону в цілому;

- покращання раціонального природокористування за рахунок використання інновацій та інноваційних технологій забезпечується ефективним використанням НДДКР новітніх інформаційних програм, потужного кадрового та фінансового потенціалу;

- прояв ініціативи щодо формування та реалізації певного інноваційного проекту для громадських організацій містить їх певне моральне заохочення та зумовлює суспільне визнання

Отже, мотиви фінансування інноваційної інфраструктури є різноманітними і повинні враховуватись під час розробки програми інноваційного розвитку регіону. Узгодження інтересів учасників є однією з основних передумов успішності формування та розвитку інноваційної інфраструктури регіону.

Формування та розвиток інноваційної інфраструктури в регіоні повинне базуватись на таких принципах: адекватність інфраструктури рівню розвитку регіону, відповідність реальним потребам, раціональне територіальне розміщення, функціональна концентрація на гострих проблемах інноваційної діяльності, доступність послуг для підприємців (територіальна, інформаційна, вартісна), залучення державних і недержавних ресурсів.

Метою зазначених принципів є подальше та повніше фінансове забезпечення функціонування об'єктів інноваційної інфраструктури в регіонах держави, які створюватимуть кращі умови життя населення, впливатимуть на розвиток інноваційної діяльності в регіоні, сприятимуть активному розвитку інноваційного підприємництва, створенню додаткових робочих місць, розширенню асортименту інноваційної продукції та поліпшенню якості послуг.

Контроль і моніторинг за розвитком інноваційної інфраструктури регіонів повинні здійснювати безпосередньо органи регіональної влади, які мають бути головними суб'єктами цього процесу [2, с. 69].

У цілому становлення регіональних інноваційних інститутів повинно відбуватися за рахунок здійснення таких заходів:

1. Створення пільгового кредитування для інноваційних інститутів і суб'єктів регіональної економіки та звільнення від оподаткування прибутків банків, отриманих у результаті фінансування інноваційних проєктів.

2. Формування безпосередньо самих регіональних інноваційних інститутів (кредитно-гарантійних організацій, інноваційних фондів, інноваційних банків) з участю місцевих органів влади у випадку відсутності перших у регіоні. Це особливо важливо для інноваційних фондів, оскільки вкладення в них мають добровільний характер, тому публічний контроль над інноваційними інститутами і можливе гарантування повернення частини вкладень у них з боку регіональної влади надади б їм надійності і привабливості для потенційних інвесторів.

3. У регіоні повинні бути створені сильні регіональні інформаційні агентства (віртуальні біржі). Їх завдання – збір, аналіз і публікація інформації про регіональні підприємства, створення системи рейтингової оцінки інноваційної привабливості місцевих об'єктів та інноваційного потенціалу регіону загалом. Інформаційне агентство покликане інформувати населення про діяльність та переваги інноваційних інститутів з метою залучення до них вільних грошових коштів.

4. Поглиблення інтеграції наукових та освітніх установ, стимулювання створення «академічного інноваційного поясу» навколо НАНУ та її регіональних центрів, який має складатися з підприємств, що впроваджують наукові розробки у виробництво.

5. Внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України, що регламентують інноваційну та інвестиційну діяльність, прийняття законів про інноваційні ринки та біржі інновацій, про трансфер технологій, про основні засади формування та регулювання ринку венчурного капіталу в регіонах держави, про інтелектуальну власність та розвиток технопарків.

Отже, питання подальшого вдосконалення та розвитку інноваційної інфраструктури регіону завжди потребуватимуть оновлення підходів та інструментів у зв'язку із постійним розвитком інноваційного ринку.

Перший етап формування регіональної політики становлення інноваційного потенціалу полягає у визначенні мети формування державної регіональної політики становлення інноваційного потенціалу. Метою розробки державної регіональної політики становлення інноваційного потенціалу є досягнення рівномірного збалансованого інноваційного розвитку регіонів України, створення умов для нарощення інноваційного потенціалу та стимулювання активності інноваційних процесів у регіонах держави.

Під умовами нарощення інноваційного потенціалу необхідно розуміти спеціально організовані органами державної влади дії політичного, правового, соціального, фінансового або іншого характеру, що будуть здійснюватись. Водночас, ці органи державної влади повинні ставити перед собою та досягати таких цілей:

- зменшення ступеня диспропорцій у рівнях інноваційного розвитку регіонів;
- урахування індивідуальних особливостей розвитку регіонів, а відтак – розробка диференційованих підходів до інноваційної підтримки їх розвитку;
- стимулювання розвитку тих територій, які з певних причин не можуть працювати в режимі саморозвитку;
- створювати умови для виникнення та функціонування потенційних «точок росту», розвиток яких є значущим для всієї держави.

З цієї позиції механізм формування державної регіональної політики становлення інноваційного потенціалу повинен здійснюватися на основі принципу взаємоузгодженості розробки та реалізації заходів державної регіональної політики на кожному рівні управління, тобто однією з умов формування регіональної політики становлення інноваційного потенціалу є

відповідність її як закономірностям розвитку конкретного регіону, так і держави в цілому.

Другий етап формування регіональної політики становлення інноваційного потенціалу полягає у визначенні та формуванні кінцевої мети розвитку території. Регіональна політика становлення інноваційного потенціалу має стати науковою і практичною основою становлення інноваційного потенціалу в регіоні і розроблятися з урахуванням унікальних особливостей регіону. Тому метою формування регіональної політики становлення інноваційного потенціалу в кожному регіоні повинен бути ефективний розвиток інноваційного потенціалу та нарощення внутрішніх резервів раціонального його використання.

Третій етап полягає у виборі пріоритетних цілей формування регіональної політики становлення інноваційного потенціалу. Визначення системи цілей становлення інноваційного потенціалу регіону пропонуємо здійснити на основі аналізу стану та динаміки становлення інноваційного потенціалу регіону за певний період. При розробці регіональної політики становлення інноваційного потенціалу, який повинний передбачати систему кількісних і якісних характеристик перспективного стану розвитку регіону, доцільно застосувати метод структуризації. Йдеться про створення такої системи цілей, яка б дозволила забезпечити розвиток інноваційного потенціалу регіону та усунути значні міжрегіональні асиметрії у рівнях інноваційного потенціалу шляхом ефективного використання ресурсів регіону задля вирішення проблем становлення інноваційного потенціалу в регіоні та його нарощування у майбутньому.

Слід відзначити, що пріоритетні напрямки формування регіональної політики становлення інноваційного потенціалу мають визначатися як такі, що здатні повною мірою відобразити особливості інноваційного розвитку кожного регіону держави. Кожен регіон держави повинен віднайти ті «точки росту», які здатні в найближчій перспективі забезпечити його інноваційний розвиток.

Побудова «дерева цілей» формування регіональної політики становлення інноваційного потенціалу повинна здійснюватися на основі обраних критеріїв

групування (залежно від рівня використання інноваційного потенціалу та можливостями його реалізації в регіонах).

Ціль першого рівня полягає у формуванні регіональної політики становлення інноваційного потенціалу. Цілі другого рівня характеризують основні умови становлення інноваційного потенціалу на основі використання темпів його приросту та інтенсивності їх розвитку в регіоні. Цілі третього рівня визначають формування, нарощення, розвиток, збереження та підтримку цих заходів щодо оптимізації становлення інноваційного потенціалу регіону. Визначення цілей другого рівня здійснюється на базі загальних завдань і закономірностей соціально-економічного розвитку регіону. Виходячи з них, формуються основні напрямки становлення інноваційного потенціалу регіону, які підлягають реалізації як заходи регіональної політики становлення інноваційного потенціалу [3, с. 26].

Для забезпечення повноти підвищення відтворювального процесу інноваційного потенціалу регіонів необхідно здійснити: організаційне і технічне забезпечення функціонуючих інноваційних підприємств відповідно до стандартів, прийнятих у межах ЄС; нарощення кадрового потенціалу інноваційної сфери регіону, створити умови для відновлення інтелектуальних кадрів, підвищити кваліфікацію та уміння тих керівників і спеціалістів, які у процесах, що забезпечують нарощення інноваційного потенціалу регіону, забезпечити зосередженість ресурсів на проведенні фундаментальних і прикладних досліджень за напрямками, у яких регіони мають значний науковий, технологічний та виробничий потенціали, зменшити дефіцит фінансів на розвиток інноваційних видів діяльності та підвищення системи банківського кредитування інновацій, розвиток інноваційної інфраструктури, створення умов для переорієнтації інвестиційних потоків у наукоємні сфери виробництва, упровадження та розвитку ринкових механізмів підтримки нових технологій, розширення участі малого і середнього бізнесу, розвиток інноваційного підприємництва. Досягти цього можна за рахунок збереження існуючих тенденцій розвитку професійної

підготовки кадрів, участі у міжнародному науково-дослідному обміні, розвитку інформаційної-телекомунікаційної інфраструктури, збереження пільгового кредитування інвестицій в інноваційні процеси.

Основним інструментом реалізації таких заходів є розвиток інноваційної інфраструктури регіону в напрямку розширення можливостей реалізації інноваційного потенціалу регіону за рахунок розвитку мережі науково-дослідних та проектних організацій, кредитно-фінансової системи тощо. Також доцільно виділити ще деякі інструменти, які сприятимуть нарощенню та розвитку можливостей реалізації інноваційного потенціалу: пільгове кредитування інвестицій в інноваційні процеси, створення регіональних наукових парків, які сприятимуть стимулюванню та розвитку економіки, залучення висококваліфікованої робочої сили і як наслідок - зростання частки високотехнологічних виробів, використання власних конкурентних переваг, сприяння посиленню науково-технічного потенціалу малого та середнього бізнесу, забезпечення заходів щодо вдосконалення інфраструктури НДДКР.

Серед інструментів державного стимулювання процесів підтримки інноваційного потенціалу регіонів можна виділити такі: пільгове оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності, здешевлення позикових коштів для підприємств, які реалізують інноваційну продукцію, цільове фінансування та бюджетне субсидування інноваційних проектів тощо.

Таким чином, вибір пріоритетних цілей та інструментів формування регулювання регіональної політики становлення інноваційного потенціалу для кожної групи регіонів дасть можливість регіонам України вийти із складного становища, стабілізувати та активізувати їх розвиток на основі поліпшення використання інноваційного потенціалу.

Для ефективного застосування механізму формування, розвитку та підтримки використання інноваційного потенціалу регіону на практиці вважаємо доцільним деталізувати процеси формування розвитку інституційних засад становлення інноваційного потенціалу в регіоні.

Для регіонів з низьким, середнім та високим рівнем можливостей реалізації інноваційного потенціалу та високим рівнем його використання, пріоритетним напрямком регіональної політики є збереження та підтримка з боку органів регіонального управління розвитку інноваційного потенціалу та пошук шляхів удосконалення його використання в майбутньому. Досягнення цієї мети можливе за умов захоплення конкурентної позиції за рахунок принципово нових технологій використання інноваційних ресурсів та надання інноваційних послуг. Цього можна досягти за допомогою: високої компетентності та мобільності наукових кадрів, створення умов, які б стимулювали науково-дослідну діяльність, забезпечення пріоритетного розвитку матеріально-технічної бази, створення винаходів світового рівня та прискорення впровадження результатів у виробництво посилення та підтримка взаємодії науки з виробництвом, забезпечення доступу до глобальних інформаційних мереж та ресурсів, підтримка фінансової самостійності та інноваційної безпеки регіону. Цей тип політики повинен забезпечувати підтримку високого рівня інноваційного потенціалу регіону та створення нових передумов для його підвищення. Він передбачає спрямування зусиль на підтримку збалансованого, диверсифікованого розвитку економіки регіону, підвищення ролі фінансово-кредитних механізмів, розширення відтворювальних процесів у регіоні.

Така політика передбачає створення інноваційної моделі розвитку, яка б забезпечувала формування та розвиток бази інноваційних знань (економіки знань) та їх використання з метою зростання валового регіонального продукту, а завдяки цьому – підвищення інноваційного потенціалу регіонів країни. Важливе значення при цьому належить створенню адекватної інфраструктури інноваційного розвитку регіонів, зокрема розвиток малого інноваційного бізнесу через стимулювання розвитку діючих та створенню нових форм організації науково-дослідних, матеріально-технічних, науково-виробничих циклів: бізнес центрів, інноваційних бізнес-інкубаторів, венчурних фірм, технопарків на базі провідних навчальних закладів.

1.3. Теоретичні аспекти та принципи удосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури

Подальше загострення у світі конкурентної боротьби за ресурси (природні, енергетичні, інвестиційні, людські та ін.) виводить на перший план питання освоєння потенціалу нових знань, упровадження їх у виробничі процеси, підвищення на цій основі ефективності застосування обмежених виробничих ресурсів, зростання рівня продуктивності праці та забезпечення зростання виробничих можливостей, що сприятиме задоволенню зростаючих економічних потреб суб'єктів ринку [18, с. 64]. Проведення результативної технологічної модернізації на інноваційній основі, необхідність проведення якої в Україні назріла вже давно (ступінь зносу основних засобів у країні становить 60,1%, у тому числі промисловості – 76,9%, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 82,6%), значною мірою залежить від активної ролі держави у формуванні необхідного регіонального інституційного середовища, удосконаленні системи засобів для якісного оновлення економіки регіонів [2].

Критерії сприятливого клімату для розвитку регіональних інноваційних процесів, що найчастіше використовуються в сучасній науковій літературі і в практиці стратегічного планування регіонального розвитку, зосереджені на двох групах чинників:

1) інституційні чинники (в тому числі нормативно-законодавча база), що забезпечують ефективне використання накопиченого інтелектуального потенціалу, наявність інвестиційних ресурсів;

2) розвиненість інноваційної інфраструктури, що забезпечує взаємодію як з галузями, що забезпечують господарюючі суб'єкти необхідними ресурсами (комплектуючими, інформацією, банківськими, страховими та іншими послугами), так і взаємодію з місцевим співтовариством (органами влади, громадськими організаціями тощо) [5, с. 24].

Нерівномірний розподіл інноваційного потенціалу за регіонами вимагає чіткої і скоординованої дії державних і регіональних органів влади щодо реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні. Структурна перебудова в регіонах повинна базуватись на більш активному управлінні інвестиційними та інноваційними процесами на основі системного підходу.

Зміцненню і розвитку інноваційного потенціалу регіонів сприятиме реалізація комплексу завдань, серед яких насамперед слід визначити наступні:

- формування ефективно діючого цивілізованого ринку інновацій;
- створення на місцевому рівні ефективного організаційного і фінансового механізму підтримки і розвитку інноваційної діяльності шляхом цільового фінансування з бюджету, прямих і непрямих фінансових дотацій, податкових пільг, державних контрактів і державного замовлення на інноваційну та високотехнологічну продукцію;
- залучення регіонів до міжнародного і міжрегіонального науково-технічного співробітництва;
- розробка та реалізація програм інноваційного розвитку в кожному із регіонів;
- створення нових і підвищення ефективності діяльності існуючих організаційних структур, що здійснюють інноваційну діяльність
- технопарків, інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів тощо.

Перспективним напрямом діяльності є формування регіональних інноваційних кластерів – комплексів підприємств (промислових компаній, дослідницьких центрів, наукових установ), органів державного управління, громадських організацій на базі територіальної концентрації мереж спеціалізованих постачальників, основних виробників і споживачів, пов'язаних технологічним ланцюжком.

Стимулювання регіональної інноваційної активності повинно бути спрямовано також на розвиток інноваційної культури, ініціювання внутрішньої готовності й здатності людей, суспільства до реалізації нововведень.

Розвиток державного управління регіональними інноваційними процесами передбачає удосконалення податкової системи, амортизаційної політики, забезпечення державного фінансування певної частки проектів, зокрема в галузі фундаментальних досліджень, сприяння зростанню обсягів та збільшенню частки недержавного фінансування науково-дослідної діяльності, розвитку інфраструктури, сформування системи державних контрактів і державного замовлення на інноваційну та високотехнологічну продукцію, посилення міжнародного науково-технічного співробітництва, запровадження програм щодо надання в оренду малим та середнім підприємствам обладнання та приміщень на пільгових умовах, створення інноваційних, технологічних бірж, організацію заходів щодо підготовки кадрів, поглиблення участі в міжнародних інформаційних системах [9, с. 11].

Для інноваційного розвитку регіону важливо забезпечити залучення до цього процесу усіх суб'єктів регіонального розвитку: бізнес, органи державного управління та місцевого самоврядування, науково-дослідні й освітні установи, недержавні організації. Регіональні інноваційні процеси значною мірою визначатимуть перспективи соціально-економічного розвитку України, забезпечення її міжнародної конкурентоспроможності в нових умовах високо динамічної світової економіки.

Практика країн Європейського союзу щодо управління регіональними дослідженнями та інноваціями доводить визнання важливості інновацій для економічного розвитку, їх вирішального значення для продуктивності, конкурентоспроможності та зростання. Інновації допомагають вирішувати соціальні проблеми, створюють нові можливості для компаній, сприяють створенню робочих місць.

Одним із інструментів, який на рівні Європейської комісії допомагає здійснити порівняльний аналіз щодо ефективності діяльності НІС, визначити сильні та слабкі сторони НІС, РІС, допомагає при з'ясуванні прогресу що був досягнутий за певний період часу, а також стає у нагоді для визначення

пріоритетних напрямів та шляхів підвищення ефективності інновацій є Європейське інноваційне табло (EIS).

Так відповідно до дослідження ЄІС-2017 інноваційними лідерами були: Данія, Фінляндія, Німеччина, Нідерланди, Швеція та Великобританія. Україну, поряд з Болгарією, Румунією та ін. визначено як скромні новатори, що мають показники нижчий на 50% від середнього значення ЄС-28 [10]. Проте, зміна методології та відсутність даних по окремих показниках не дає можливість робити порівняння з минулими періодами. Наприклад, у 2017 р. до аналізу було включено такі нові показники, як: навчання протягом життя (Lifelong learning), спільні міжнародні наукові публікації (International scientific copublications), найбільш цитовані публікації (Most-cited publications) та ін.

Враховуючи нові показники автори дослідження RIS-2017, що є схожим у методології з ЄІС, проаналізували дані 220 регіонів Європи і найбільш інноваційними регіонами в ЄС визначили Стокгольм (Швеція), Говедстен (Hovedstaden, Данія) та Пд. Схід Великобританії. Загалом найбільш інноваційним регіоном визнано у 2017 р. Цюрих (Швейцарія). Регіональними «скриньками майстерності» визначено регіони країн помірних новаторів: Прагу (Чехія), Братиславу (Словаччина), країну Басків (Іспанія).

Зарубіжний досвід доводить, що найбільш дієвими організаційно-економічними заходами активізація інноваційної діяльності на рівні регіону, що можуть бути використані з метою оновлення традиційних, технологічно відсталих, екологічно шкідливих галузей виробництва є цільові програми, державні субсидії, податкові пільги, індустріальні парки та ін. (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Організаційно-економічні заходи, що сприяють інтенсифікації процесу НТР на рівні регіонів

Активізації інновацій в ЄС сприяють: найбільша у світі Рамкова програма ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020», Європейські структурні та інвестиційні фонди, фонди венчурного капіталу та інші фінансові інструменти. Наприклад, Європейський фонд стратегічних інвестицій (EFSI) є однією з багатьох фінансових інституцій, що фінансує діяльність у сфері досліджень, розробок та інновацій (RDI) у різних секторах (біоенергетика, здоров'я та ін.), допомагає інноваційним МСП отримувати доступ до фінансових та дослідницьких інфраструктур, може підтримувати освіту шляхом модернізації та модернізації освітньої інфраструктури, схем надання студентських кредитів та фінансування «трикутника знань»: інновації-бізнес-вища освіта.

Важливість сфери освіти та науки, їх стратегічне значення обумовлено їх неабиякою роллю в економіці, у формуванні людського, інтелектуального капіталу країни. Саме освіта спроможна сформувати у людини унікальні вміння, навички, розвинути її здібності, забезпечити економіку висококваліфікованою робочою силою. Сфера наукових досліджень та розробок виконує не менш важливу функцію забезпечуючи зв'язок з виробництвом шляхом формування наукового підґрунтя виробничої діяльності.

Удосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури тісно пов'язано із регіональною інноваційною політикою, оскільки успішність цієї політики закладає базис розвитку регіональної інноваційної інфраструктури.

Формування регіональної інноваційної політики неодмінно здійснюється з врахуванням загальних економічних теорій, які на регіональному рівні набувають специфічних рис прояву, теорій інноваційного розвитку та теорій інновацій. Отже, при формуванні регіональної інноваційної політики та виборі основних пріоритетів її реалізації необхідно орієнтуватися на зазначені та інші економічні доктрини та теорії. Адже вони в підсумку забезпечуватимуть ефективність інноваційних шляхів для розвитку регіонів та дадуть можливість «перескочити» через численні етапи у процесі регіонального розвитку. А це по-своєму є відмінною рисою регіональної інноваційної політики від інших регіональних політик [62, с.288].

В свою чергу, для активізації економічного розвитку регіону необхідне формування нових підходів до формування і реалізації регіональної інноваційної політики, які б сприяли інноваційному розвитку і розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, притоку інвестицій в економіку регіону і інтеграції України в європейські структури.

Перехід на інноваційний шлях розвитку пред'являє нові вимоги до управління інноваційним розвитком, його ключових ланок, інститутів, суб'єктів управління і їх функцій та вибору інструментів управління. Реалізація регіональної інноваційної політики передбачає використання методичних

підходів, що забезпечують узгодження інтересів суб'єктів господарювання на даній території з цілями її економічного і соціального розвитку.

Відповідно до цього розглянемо існуючі в економічній літературі найбільш ціннісні методичні підходи до формування регіональної інноваційної політики [31]:

- процесний підхід, в основі якого – управління науково-інноваційним процесом;
- інституційно-еволюційний підхід, основу якого складає інтеграція технології, менеджменту і культури в певних інституційних формах, їх відповідність один одному;
- ринковий підхід, заснований на розвитку підприємництва;
- консолідуючий підхід, направлений на посилення стратегічного державного і регіонального управління і регулювання науково-інноваційного і виробничого процесу відносно радикальних інновацій, у напрямі організації зростання споживчого попиту, оновлення ринку для бізнесу шляхом заміщення потреби і збільшення інноваційного попиту підприємств [19, с. 201-202];
- синергетичний підхід, який передбачає так зване «м'яке» управління регіональним розвитком;
- підхід, заснований на співробітництві, за допомогою якого можна сформулювати збалансовану регіональну інноваційну політику за змістом, термінами та передбачити взаємодію всіх учасників інноваційного процесу регіону тощо;
- системний програмний децентралізований підхід, який буде враховувати потреби відповідних регіонів та специфіку їх соціально-економічного розвитку;
- концептуальний підхід до формування регіональної інноваційної політики має стати ефективним і дієвим в умовах пріоритетності науково-технологічного розвитку економіки держави [33, с.91].

Зазначимо, що на сучасному етапі не існує єдиного інтегрованого підходу до побудови регіональної інноваційної політики, який би всебічно поєднував

економічні, політичні, соціальні, технологічні, організаційні аспекти управління інноваційними процесами.

У сучасній економічній літературі розрізняють два основних аспекти регіональної інноваційної політики: регіональна інноваційна політика, здійснювана центром по відношенню до своїх регіонів, тобто система цілей і завдань органів державної влади по управлінню політичним, економічним і соціальним розвитком регіонів, країни, а також механізмів їх реалізації; регіональна інноваційна політика як діяльність органів регіонального управління за рішенням соціально-економічних та інших завдань розвитку регіону [9, с. 204].

Відповідно до другого аспекту ключовою умовою інноваційного розвитку для регіонів є наявність ефективної інноваційної системи, на базі й в межах якої має бути забезпечена продуктивна взаємодія основних суб'єктів інноваційної економіки – бізнес-структур різного типу і масштабу, науково-освітніх інститутів і органів влади та специфіка науково-технічного і виробничого потенціалу регіону, кадрове забезпечення, соціальні та екологічні проблеми інновацій, формування інноваційної інфраструктури [10].

Виходячи з цього, необхідними умовами для формування регіональної інноваційної політики є: спроможність влади до мобілізації навколо стратегічного орієнтиру – через створення ефективної політичної системи та проінноваційного лобі; компенсація негативного попиту на інститути інноваційної економіки з боку контрінноваційного лобі та підвищення ефективності бюджетної політики щодо її формування; спроможність влади до консолідації суспільства - через відповідне підвищення довіри суспільства до влади; введення стратегічного орієнтиру в коло національної ідеї.

З урахуванням прийнятого визначення регіональної інноваційної політики сформулюємо її мету, основні задачі, принципи формування і реалізації, визначимо об'єкти і суб'єкти, сучасні особливості та напрями реалізації.

Перш за все, основна мета регіональної інноваційної політики полягає в створенні на території регіону умов для успішного здійснення процесу

отримання, накопичення, збагачення наукових знань і ефективне їх перетворення в технологію та продукцію. Таким чином, регіональна інноваційна політика орієнтована на вирішення територіальних проблем, поліпшення соціально-економічних показників регіону за рахунок ефективного використання його інноваційного потенціалу, задоволення потреб внутрішнього ринку, підвищення внеску науково-інноваційної сфери в економіку регіону, НТП країни.

На цій підставі можна стверджувати, що однією з найважливіших стратегічних цілей регіональної інноваційної політики повинне стати досягнення конкурентоспроможності як більшістю підприємств, що складають основу економіки регіону, так і економікою регіону в цілому, причому для частини регіонів, враховуючи зростаючу глобалізацію світових ринків, – конкурентоспроможності на світовому рівні [12].

На основі сформульованої мети визначаються задачі регіональної інноваційної політики, які полягають в наступному: забезпечення високого інноваційного потенціалу в регіоні на користь соціально-економічного прогресу, підвищення конкурентоспроможності та ефективності господарства; створення сприятливого інноваційного клімату в регіоні; пошук і мобілізація внутрішніх інноваційних резервів економічного зростання, що забезпечують стійкість, безпеку і підвищення життєздатності господарства регіону; створення організаційно-економічного механізму для інноваційного розвитку регіону; підтримка наукових досліджень в пріоритетних напрямках розвитку науки; удосконалення системи підготовки кадрів на регіональному рівні; інформування населення про здійснення інноваційної діяльності в регіоні. Виходячи із зазначених задач, не слід забувати, що методологічною базою регіональної інноваційної політики є наявне знання про природу інноваційних процесів, що визначає відповідні механізми управління ними. Тому отримання нових знань у цій сфері є передумовою зміни чи удосконалення належних механізмів.

Досягнення цілей і вирішення завдань регіональної інноваційної політики потребує обґрунтування основних принципів її формування, а саме:

пріоритетності, системності, єдності, узгодженості, забезпеченості, ефективності, науковості та реальності. Принцип пріоритетності - визначає пріоритет інновацій над традиційним виробництвом та пріоритетні напрями інноваційної діяльності, враховуючи специфіку економічного розвитку конкретного регіону. Принцип системності передбачає розгляд програмних рішень у контексті з іншими державними програмами розвитку національної економіки та її регіонів, виключаючи при цьому можливість дублювання окремих завдань у різних програмах. Принцип єдності сприяє розвитку регіональної інноваційної інфраструктури та створенню регіональної інноваційної системи. Принцип узгодженості передбачає визначення сфери спільних інтересів і форм взаємодії держави, регіонів, інвесторів, інноваційно активних підприємств і прийняття компромісних рішень на підставі узгодження інтересів зазначених суб'єктів інноваційного процесу. Принцип забезпеченості спрямований на необхідність ресурсної забезпеченості реалізації регіональної інноваційної політики. Принцип ефективності передбачає необхідність оцінки і вибору кращих варіантів вирішення проблеми, забезпечення ефективного впровадження та використання інновацій на підприємствах регіону. Принцип науковості.

Об'єктами регіональної інноваційної політики є інноваційний потенціал регіону, його посилення та ефективне використання, інноваційна система регіону, її розбудова та ефективне функціонування, інноваційні процеси в регіональній економіці та відповідно задіяні у їх реалізації об'єкти (інноваційні проекти, програми, інтелектуальні продукти, тощо), ресурси підтримки цих процесів, а також сегменти сфер їх перебігу в науково-технологічній, виробничій сферах та сфері споживання [4].

Суб'єктами регіональної інноваційної політики є центральні та регіональні владні органи, державні організації та їх регіональні структури, які стимулюють генезис інноваційних процесів, здійснюють координацію та підтримку їх розвитку за визначеними пріоритетними напрямами підприємства, установи, організації, громадські об'єднання, деякі громадяни, які загалом не є суб'єктами політики

інноваційного розвитку регіону, а, як правило, виступають учасниками інноваційних відносин.

Зауважимо, що при формуванні та реалізації регіональної інноваційної політики повинно враховувати специфічні переваги регіону, особливості його економіки, орієнтацію на галузеву спеціалізацію. Таким чином, специфіка регіональних умов вимагає політики гнучкої спеціалізації, що потребує формування регіональної інноваційної політики згідно з особливостями економіки регіонів.

Ефективна регіональна інноваційна політика повинна базуватися на об'єктивному аналізі господарської ситуації, детальній оцінці наявних ресурсів і можливостей, орієнтуванні на реальні, досяжні цілі. Враховуючи важку економічну ситуацію в Україні взагалі та в науково-виробничому секторі зокрема, і, таким чином, відсутність об'єктивних умов для повнокровного розгортання в регіонах інноваційних процесів, при розробці регіональної інноваційної політики необхідно жорстко визначити першочергові цілі регіону в інноваційній сфері, відповідні з наявними можливостями. Необхідність вибору пріоритетів обумовлена обмеженістю ресурсів, які держава може направити на підтримку інноваційної діяльності та самого інноваційного потенціалу, необхідністю узгодження напрямів і рівня інноваційної активності із завданнями соціально-економічного розвитку і вимогою забезпечення конкурентних переваг в економіці регіону на довгострокову перспективу. Особливою умовою реалізації регіональної інноваційної політики є всебічна підтримка зі сторони держави фундаментальних досліджень у наукових організаціях та місцевих університетах через запровадження нової політики у сфері відбору, підготовки та використання кадрів для науки, формування і реалізації у сфері інноваційної діяльності програми зміни державної статистики та організації регіональної автоматизованої системи науково-технічної інформації.

В управлінні інноваційними процесами на регіональному рівні пріоритетну підтримку повинні отримувати ті підприємства галузей регіону, що мають власну

базу для проведення дослідно-експериментальних та науково-технічних досліджень. Важливим напрямом розбудови інноваційного комплексу регіону при цьому повинна стати переорієнтація промисловості на виробництво наукомісткої високотехнологічної продукції. Отже, формування регіональної інноваційної політики дозволить у найкоротші терміни та з високою ефективністю використовувати інноваційний та науково-технічний потенціал регіону як фактори досягнення поточних і перспективних цілей розвитку регіону.

Висновки до розділу

Розглянуто теоретичні основи удосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури, зокрема конкретизовано особливості цієї інфраструктури як об'єкта регулювання.

Під інноваційною інфраструктурою регіону необхідно розуміти сукупність спеціальних інноваційних інститутів і мереж, які взаємопов'язані між собою та забезпечують розвиток і підтримку всіх стадій інноваційного процесу в регіоні з метою підвищення його інноваційного потенціалу. Визначено складові елементи інноваційної інфраструктури регіону.

У системі регіонального інноваційного процесу важлива роль відводиться інститутам забезпечення інноваційної діяльності і продукування інновацій. До інноваційної інфраструктури належить інституційне середовище, яке підтримує і забезпечує розвиток, стимулює і регулює інноваційні процеси.

Інституційна підтримка регіонального інноваційного процесу є однією з передумов ефективного впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку регіональної економіки. Інституційна політика на регіональному рівні повинна базуватися на трьох постулатах: наукові знання повинні стати рушійною силою сталого розвитку економіки; технології є двигуном соціально-економічного розвитку; відповідальність державних інститутів за розвиток науки і технологій та стимулювання інноваційної діяльності.

Ефективне функціонування інноваційного середовища із інституційними забезпеченням інноваційної регіональної діяльності не можливе без створення соціально-економічних, організаційно-інституційних та нормативно-правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу регіонів країни, забезпечення масового впровадження сучасних технологій у виробничу діяльність, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції.

Визначено суб'єкти регулювання регіональної інноваційної інфраструктури, а також завдання, методи та особливості регулювання регіональної інноваційної інфраструктури; заходи становлення регіональних інноваційних інститутів. Уточнено інструменти державного стимулювання процесів підтримки інноваційного потенціалу регіонів.

Вибір пріоритетних цілей та інструментів формування регулювання регіональної політики становлення інноваційного потенціалу для кожної групи регіонів дасть можливість регіонам країни вийти із складного становища, стабілізувати та активізувати їх розвиток на основі поліпшення використання інноваційного потенціалу.

Конкретизовано теоретичні аспекти та принципи удосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури. Визначено комплекс завдань, реалізація яких сприятиме зміцненню і розвитку інноваційного потенціалу регіонів.

Перспективним напрямом діяльності є формування регіональних інноваційних кластерів – комплексів підприємств (промислових компаній, дослідницьких центрів, наукових установ), органів державного управління, громадських організацій на базі територіальної концентрації мереж спеціалізованих постачальників, основних виробників і споживачів, пов'язаних технологічним ланцюжком. Стимулювання регіональної інноваційної активності повинно бути спрямовано також на розвиток інноваційної культури, ініціювання внутрішньої готовності й здатності людей, суспільства до реалізації нововведень.

Удосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури тісно пов'язано із регіональною інноваційною політикою, оскільки успішність цієї політики закладає базис розвитку регіональної інноваційної інфраструктури. Однією з найважливіших стратегічних цілей регіональної інноваційної політики має стати досягнення конкурентоспроможності як більшістю підприємств, що складають основу економіки регіону, так і економікою регіону в цілому, причому для частини регіонів, враховуючи зростаючу глобалізацію світових ринків, – конкурентоспроможності на світовому рівні

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

2.1. Аналіз розвитку регіональної інноваційної інфраструктури

Процеси інтеграції України у високотехнологічне конкурентне середовище зумовили необхідність формування інноваційної моделі розвитку, в якій роль головного джерела довготривалого економічного зростання відіграють наукові надбання та їхнє технологічне застосування. Наука й інновації розглядаються не тільки як фундамент і інструмент підвищення конкурентоспроможності й безпеки, але і як базовий елемент суспільства нового типу, заснованого на знаннях [19, с. 37].

Інноваційний чинник сьогодні є визначальним для формування конкурентоспроможності економіки як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях. Перехід до інноваційної моделі розвитку регіональної економіки дозволить стабілізувати та забезпечити сталий розвиток економіки держави в цілому з максимальним врахуванням та використанням місцевих природних, сировинних, інших особливостей регіонів, ефективно застосувати науковий, виробничий і ресурсний потенціал регіонів. Здатність ефективно використовувати інновації є найбільш дієвим інструментом підвищення продуктивності праці і залучення іноземних інвестицій. Державною стратегією регіонального розвитку України одним із головних завдань регіональної політики визначено реструктуризацію економічної бази регіонів на новій технологічній основі [21].

Інноваційна спроможність регіону є домінуючим чинником формування його конкурентоспроможності в майбутньому, адже саме інновації дозволяють створити стратегічні переваги в конкурентних сферах. Проблеми інноваційного розвитку національної економіки вже тривалий час досліджуються вітчизняними вченими, зокрема В.М. Гейцем, В.П. Семиноженком, Б.Є. Кваснюком, А.І. Мокієм, Я.А. Жалілом та багатьма іншими. Утвердження інноваційної моделі

економіки визначено ключовим пріоритетом стратегії соціальноекономічного розвитку України [13, с. 112].

Активно формується законодавчо-нормативна база інноваційної діяльності. Проте проблеми інноваційного розвитку регіонів почали досліджуватись відносно недавно, коли актуалізувались питання регіонального розвитку держави. Зокрема, регіональним аспектам інноваційного розвитку присвячені праці Л.І. Федулової, П.Т. Бубенка, Л.А. Яремко.

Значний вплив регіонального фактора на ефективність інноваційної діяльності актуалізує необхідність оцінки інноваційного потенціалу регіонів, дослідження чинників та перспектив інноваційного розвитку та формування регіональних аспектів державної інноваційної політики. На сучасному етапі саме успішний регіональний інноваційний процес становить основу для переходу економіки країни на більш високий технологічний рівень і для підвищення її конкурентоспроможності.

До головних чинників інноваційного розвитку регіональної економіки належать:

- наявність в регіоні промислових підприємств, виробнича база та технологічний рівень яких дозволяє запроваджувати інновації й виробляти в достатніх обсягах інноваційну продукцію;
- наявність сучасної науково-дослідницької бази, здатної забезпечити процес створення інновацій та підготовки до їх запровадження у виробництво;
- наявність висококваліфікованих трудових ресурсів, здатних створювати інновації (креативний потенціал) і їх розповсюджувати (підприємницький потенціал) для подальшої активізації інноваційних процесів.

Ці складові у сукупності з фінансовими, інвестиційними, інституційними, інфраструктурними характеристиками визначають інноваційний потенціал регіону.

Українські регіони дуже суттєво відрізняються за всіма складовими інноваційного потенціалу, а відтак, за передумовами запровадження інноваційної

моделі розвитку регіональної економіки. В Україні історично склалися міжрегіональні диспропорції соціально-економічного, науково-технологічного, промислового та інноваційного розвитку. Промисловість регіонів базується переважно на традиційних технологіях, започаткованих ще в радянський період на ранніх стадіях індустріалізації. Неефективною залишається галузева структура промислового виробництва.

Про диференційованість інноваційних процесів у регіонах свідчать багато даних, зокрема, і про низьку інноваційну активність промислових підприємств в усіх регіонах. У цілому в Україні лише 13 % від загальної кількості промислових підприємств займалися інноваційною діяльністю у 2020 р., в той час, як інноваційна активність підприємств розвинених економічно та технологічно країн становить від 50 до 80 відсотків. Найвищими були показники інноваційної активності підприємств у м. Києві (29 %) та ІваноФранківській області (27,9 %), найнижчими – в Хмельницькій та Дніпропетровській областях.

У більшості ж регіонів частка інноваційно-активних підприємств становить 10–13 %, тобто є в кілька разів нижчою за відповідний показник розвинених країн. Обсяг реалізованої інноваційної продукції у 2019 р. становив 145,8 млрд грн, або 5,9 % від загального обсягу промислової продукції (порівняно з 6,7 % у 2007 р.). При цьому лише одна Харківська область забезпечила виробництво 27 % всього обсягу інноваційної промислової продукції України, а сумарна частка Харківської, Запорізької, Дніпропетровської областей та м. Києва становила 70 %. Це обумовлено зосередженням саме в цих регіонах переважної частки промислового потенціалу країни.

Особливе значення для перспектив інноваційного розвитку регіону має місце у структурі його економіки машинобудування як галузі, що відіграє домінуючу роль в інноваційних процесах. За цим показником регіони також дуже різняться між собою. У той час як у Закарпатській (52,8 %) та Волинській (47,6 %) областях машинобудування забезпечує приблизно половину всього промислового виробництва, в Запорізькій, Одеській, Сумській областях – третину, в значній

частині регіонів (Вінницька, Дніпропетровська, Житомирська, Івано-Франківська, Київська, Луганська, Рівненська, Тернопільська, Чернігівська області) його частка становить менше 10 %.

Загалом у структурі промисловості України частка машинобудування (що в 2020 р. становила 13 %) у 2–3 рази нижча за рівень, яких мають економічно розвинені країни. Наукоємність промислового виробництва України становить близько 0,3 %, що на порядок менше світового рівня. Фактичне фінансування науково-технічної діяльності з Державного бюджету протягом останніх 5 років не перевищує 0,4 % при визначених законодавством 1,7 % [4, с. 23].

Проведений аналіз показників інноваційного розвитку промисловості регіонів дозволив об'єднати їх у чотири групи за особливостями регіонального інноваційного процесу (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Групування регіонів за характеристиками інноваційного розвитку
промисловості

Характеристика інноваційного розвитку промисловості регіону	Регіон
Регіони з відносно високим обсягом виробництва інноваційної продукції та відносно високою часткою інноваційної продукції в загальному обсязі промислового виробництва	Волинська, Запорізька, Луганська, Сумська, Черкаська, Харківська, м. Київ
Регіони з відносно високим обсягом виробництва інноваційної продукції та невисокою часткою інноваційної продукції в загальному обсязі промислового виробництва; найвищі обсяги витрат на інноваційну діяльність	Донецька, Дніпропетровська
Регіони з низькими обсягами виробництва інноваційної продукції та середньою часткою інноваційної продукції в загальному обсязі промислового виробництва	Житомирська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська, Херсонська, Чернівецька, Чернігівська
Регіони з дуже низькими обсягами виробництва інноваційної продукції та дуже низькою часткою інноваційної продукції в загальному обсязі промислового виробництва	АР Крим, Вінницька, Закарпатська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Хмельницька, м. Севастополь

Українські регіони також дуже суттєво відрізняються за своїм науково-освітнім та кадровим потенціалом. Основний потенціал наукових кадрів і науково-дослідних установ зосереджений у регіонах, де розміщені наукові центри НАН України – це м. Київ, Харківська, Дніпропетровська, Львівська та Одеська області. У цих шести регіонах у 2020 р. було зосереджено 56,3 % організацій, які

виконують наукові та науковотехнічні роботи та 78,2 % науковців, 52 % студентів. Регіональні відмінності за міжнародними індикаторами розвитку “суспільства знань” в Україні є разючими: від 24,2 дослідників на 1000 осіб економічно активного населення у м. Київ до 0,2 у Хмельницькій області.

Сьогодні ефективність управління інноваційними процесами та їх державне стимулювання є визначальними факторами конкурентоспроможності економіки кожного регіону. Проте для більшості українських регіонів характерні негативні тенденції щодо зниження інноваційної активності промислових підприємств та скорочення обсягів виробництва саме інноваційної продукції, яка частково замінюється на більш просту і дешеву при тому, що в економічно розвинених країнах світу ще в 80–90-х роках минулого сторіччя темпи зростання наукомістких галузей були в середньому в 1,5–2 рази вищі, ніж загалом у промисловості [17].

Не є винятком й Івано-Франківська область. Аналіз інноваційного розвитку області, проведений за даними Головного управління статистики, дозволив зробити висновок, що близько 80% промислових підприємств останніми роками не здійснюють інноваційну діяльність. Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, у 2020 р. склала тільки 21,1%, причому протягом останніх двох років відбулось зменшення зазначеного показника на 1,7% [41].

Це свідчить про відсутність позитивних тенденцій у розвитку інноваційної сфери області, незважаючи на той факт, що зазначений показник в Україні є ще меншим (18,9% у 2020 р.). Питома вага підприємств, що впроваджували інновації у 2020 р., зменшилась на 3,6% порівняно з попереднім роком і на 2,1% порівняно з 2016р., хоча загалом по Україні зазначений показник протягом досліджуваного періоду мав тенденцію до зростання (рис. 2.1).

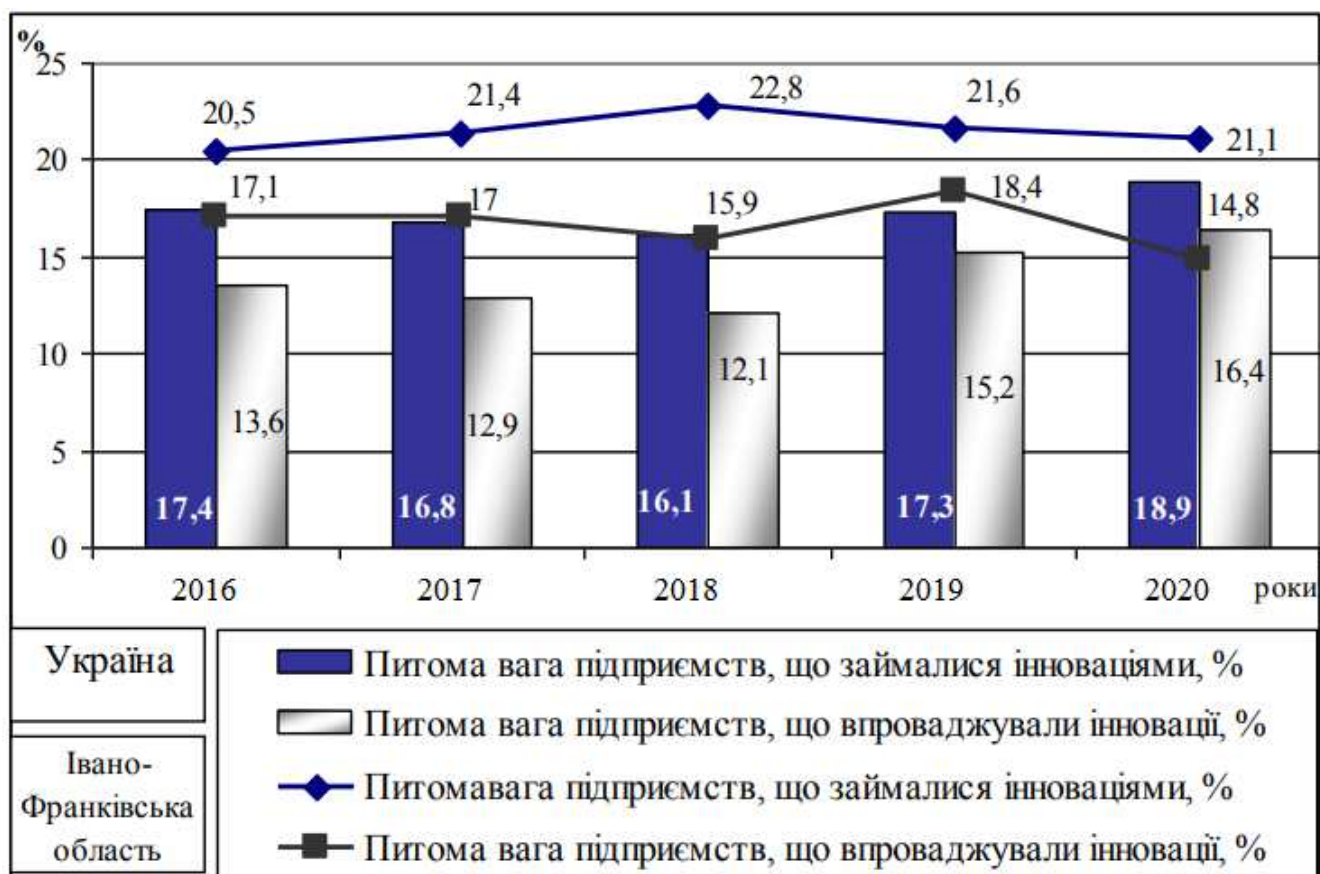

Рис.2.1. Питома вага підприємств, що займалися і впроваджували інновації в Івано-Франківській області та Україні

На противагу цьому зросла питома вага підприємств, що впроваджували інноваційні види продукції за останні 5 років на 1,3%, питома вага підприємств, що впроваджували інноваційні процеси – на 3,8%, хоча і залишається на дуже низькому рівні. У 2020 р. впроваджували інноваційні види продукції 15 підприємств області (11,7%), з яких новими для ринку є тільки 5 підприємств (3,9%); впроваджували інноваційні процеси 12 підприємств області (9,4%) [15].

Однією з причин зазначених тенденцій є недостатній рівень фінансового забезпечення інноваційної діяльності. У 2016–2020 рр. і так недостатні обсяги фінансових коштів зменшуються порівняно з попередніми роками, а саме з 203 824,1 тис. грн. у 2016 р. до 80 467,5 тис. грн. у 2020 р., що знижує інноваційну активність. Інноваційна діяльність промислових підприємств області протягом останніх 5 років в основному фінансується за рахунок власних фінансових

ресурсів, частка яких у загальній сумі витрат на інноваційну діяльність у 2016 р. склала 96,3% (рис. 2.2).

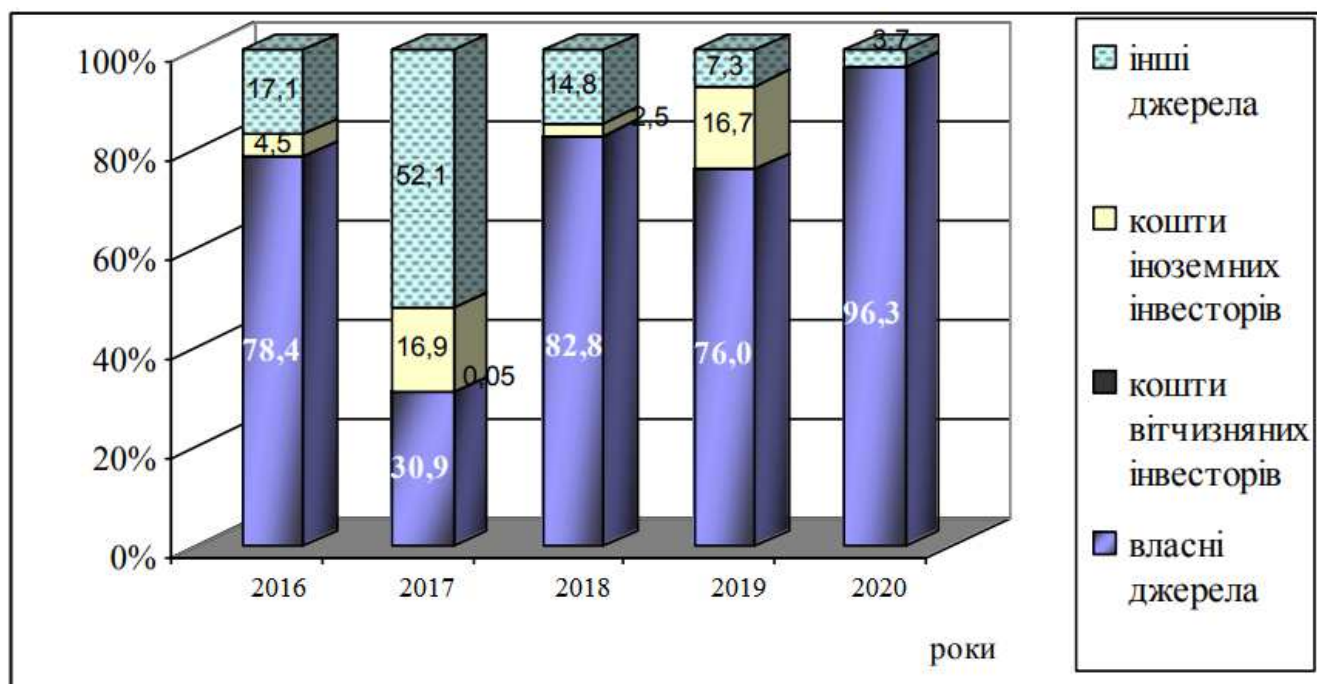

Рис.2.2. Джерела фінансування інноваційної діяльності в Івано-Франківській області

Перешкодою для інноваційного розвитку підприємств області є також відсутність механізму заохочення іноземних інвестицій. Частка інвестицій від іноземних інвесторів за досліджуваний період не перевищувала 16,7%. Серед основних причин такої ситуації є нестабільні загальноекономічні показники, постійні зміни в нормативноправовій базі, проведення антитерористичної операції та значний рівень тінізації економіки, що збільшує ризик вкладення коштів в інновації. Кошти вітчизняних інвесторів для інноваційного розвитку були використані тільки у 2016 р. у розмірі 0,05 % [31, с. 73].

Питома вага обсягу витрат на виконання наукових досліджень в Івано-Франківській області в регіональному валовому продукті щороку зменшувалась (рис. 2.3) і в 2020 р. становила тільки 0,04%. Аналогічний показник загалом по Україні протягом досліджуваного періоду також зменшувався і в 2020 р. досягнув 0,48% [27, с. 28].

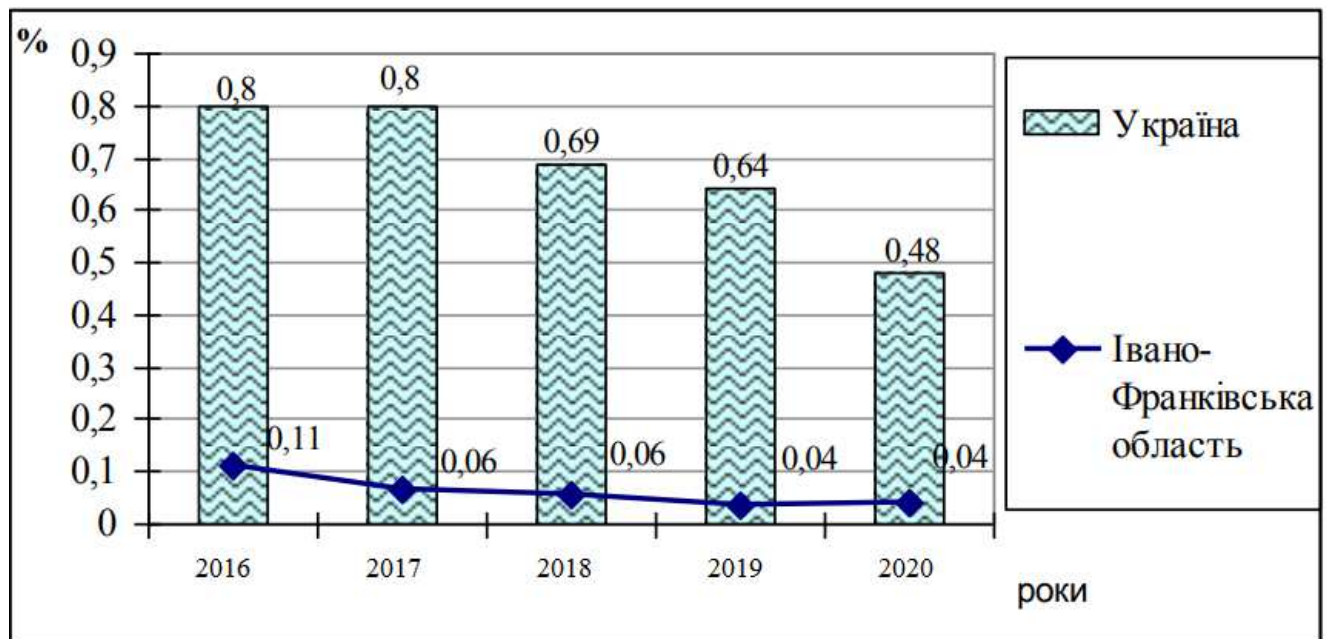

Рис.2.3. Питома вага обсягу витрат на виконання наукових досліджень у ВВП та в регіональному валовому продукті Івано-Франківської області

Варто зазначити, що у країнах Європейського Союзу, за даними Євростату, наукомісткість ВВП у 2020р. становила 2,03% і була найвищою у Швеції (3,25%) та Австрії (3,09%). Високі значення показника також спостерігались у Німеччині (2,94%), Данії (2,87%) і Фінляндії (2,75%) [81]. Щодо структури витрат на виконання наукових досліджень, то протягом досліджуваного періоду вона суттєво змінювалась. У 2015 р. найбільшу частку (67,9%) у структурі займали витрати на науково-технічні розробки, проте щороку зменшувались, тому в 2020 р. їх частка склала тільки 28,5%, хоча найменшою вона була у 2017 р. (13,1 %). Проте значно зросла частка витрат на прикладні наукові дослідження від 22,2% у 2015 р. до 57,6% у 2020 р.

Також протягом досліджуваного періоду спостерігалось незначне зростання частки витрат на фундаментальні наукові дослідження на 3,9% [27, с. 28]. Перешкодою на шляху активізації інноваційної активності в Івано-Франківській області, окрім фінансового забезпечення, є також відсутність належного стимулювання працівників сфери НДДКР, міграція наукових працівників, низька

інвестиційна привабливість унаслідок військових дій та економічної кризи, високий економічний ризик впровадження інноваційних розробок, відсутність можливостей для кооперації з науковими установами та іншими підприємствами, великі витрати та тривалий термін окупності нововведень, нестача інформації про нові технології та ринки збуту тощо.

У результаті аналізу наукових розвідок щодо регіонального інноваційного розвитку для активізації інноваційної активності в області видається доцільним здійснювати певні заходи за такими напрямками: розвиток інноваційної інфраструктури, розвиток та підвищення ефективності використання людського потенціалу, забезпечення фінансування, удосконалення нормативно-правової бази.

Результати проведеного дослідження щодо інноваційної активності в Івано-Франківській області дають підстави для висновку про її низький рівень, незважаючи навіть на той факт, що вона є кращою порівняно з аналогічним показником в Україні. Аналогічна ситуація спостерігається і за іншими західними областями країни.

Визначено також, що потенціал інноваційного розвитку залежить в основному від приватного фінансування, адже витрати держави є дуже малими, а також існує значна кількість перешкод щодо зовнішнього фінансування іноземними інвесторами. Для вирішення фінансових питань в інноваційній сфері доцільним видається збільшення розмірів видатків із державного та місцевого бюджетів, створення податкових і тарифних стимулів для промислових підприємств по інвестиціях у науково-дослідні роботи, залучення іноземних інвесторів шляхом формування відповідної законодавчої бази, що сприятиме активізації інноваційних процесів в області та країні загалом.

Регіональний інноваційний розвиток також можливо покращити шляхом формування інноваційної інфраструктури, удосконалення нормативно-правової бази. Оскільки носієм інноваційних ідей є сама людина, то важливим напрямом

покращання інноваційного розвитку є підвищення ефективності використання людського потенціалу.

2.2. Оцінка регулювання регіональної інноваційної інфраструктури

Соціально-економічний розвиток країни безпосередньо залежить від стану регіонів, які є невід'ємною частиною національної економічної системи. В контексті сучасної регіоналізації, підвищення ролі регіонів щодо економічного зростання, вимагають правового аналізу та дослідження проблеми інноваційного розвитку економіки. При цьому особлива увага повинна приділятися функціонуванню та розвитку інноваційної інфраструктури, яка займає ключове місце у реалізації інноваційних процесів економіки та має істотний вплив на ефективність функціонування господарюючих суб'єктів. Динамічний інноваційний розвиток регіону повинен передбачати наявність ефективної інноваційної інфраструктури, яка може забезпечити всебічну підтримку та сприяння у здійсненні інноваційної діяльності.

Інститути управління інноваційними процесами регіонів в трансформаційних системах мають певну специфіку функціонування. В умовах трансформації економічних та соціально-політичних інститутів сформувалося багаторівневе макроекономічне та інституційне середовище інноваційної діяльності. Особливість його функціонування полягає в тому, що залишилися інститути, наприклад галузевого і територіального управління, а інститути, здатні ефективно працювати в ринкових умовах, представлені фрагментарно або ж взагалі не створенні. Нажаль, зараз відсутня також і взаємодія між самими інститутами (горизонтальна взаємодія) та між ними і суб'єктами інноваційного процесу (вертикальна взаємодія).

Оскільки регіональні інноваційні системи перебувають на етапі формування, часто буває таке, що до сих пір не визначений суб'єкт і об'єкт

управління, відсутність нормативно-правової бази інноваційної діяльності робить проблематичною визначення функцій інститутів управління на національному, регіональному і місцевому рівнях. Відповідно, роль таких інститутів в організації, розвитку та активізації інноваційної діяльності на різних ієрархічних рівнях залишається не значною. Тобто, формування цілісної системи управління інноваційними процесами на національному і регіональному рівнях перебуває на початковому етапі, а це означає, що нові інститути управління на сьогодні у стані становлення, а функціонуючі уже не здатні забезпечити ефективними механізмами управління інноваційною діяльністю в ринкових умовах

Важливою ланкою регіонального інноваційного процесу є інноваційна інфраструктура, що забезпечує взаємодію суб'єктів інноваційної діяльності. Законодавством України передбачено створення та функціонування таких основних елементів інноваційної інфраструктури, як інноваційні бізнес-інкубатори, інноваційні центри, технопарки, технополіси [61], ефективність яких доведена досвідом розвинених країн.

На сьогодні в Україні однією з організаційно-економічних формо інтеграції науки й виробництва є технопарки. Є дванадцять технопарків, діяльність яких визначена законом [1], та демонструють позитивні результати діяльності. З метою сприяння інноваційній діяльності в регіонах передбачено створення мережі регіональних центрів інноваційного розвитку [18]. Головними завданнями центрів є аналіз інноваційного потенціалу, підтримка впровадження програм і проектів інноваційного розвитку регіонів, інформаційно-консалтингове забезпечення інноваційної діяльності, розбудова регіональної інноваційної інфраструктури. Станом на середину 2019 р. в Україні вже створено мережу з 13 регіональних центрів інноваційного розвитку та 5 їх представництв.

Варто зазначити, що в Україні сформована нормативно-правова база щодо державної інноваційної політики (ДІП) та регулювання регіональної інноваційної діяльності (РІД). Так, стаття 3 Закону України «Про інноваційну діяльність» головною метою ДІП визначає створення соціально-економічних, організаційних і

правових умов для ефективного відтворення, розвитку і використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції (рис. 2.4).

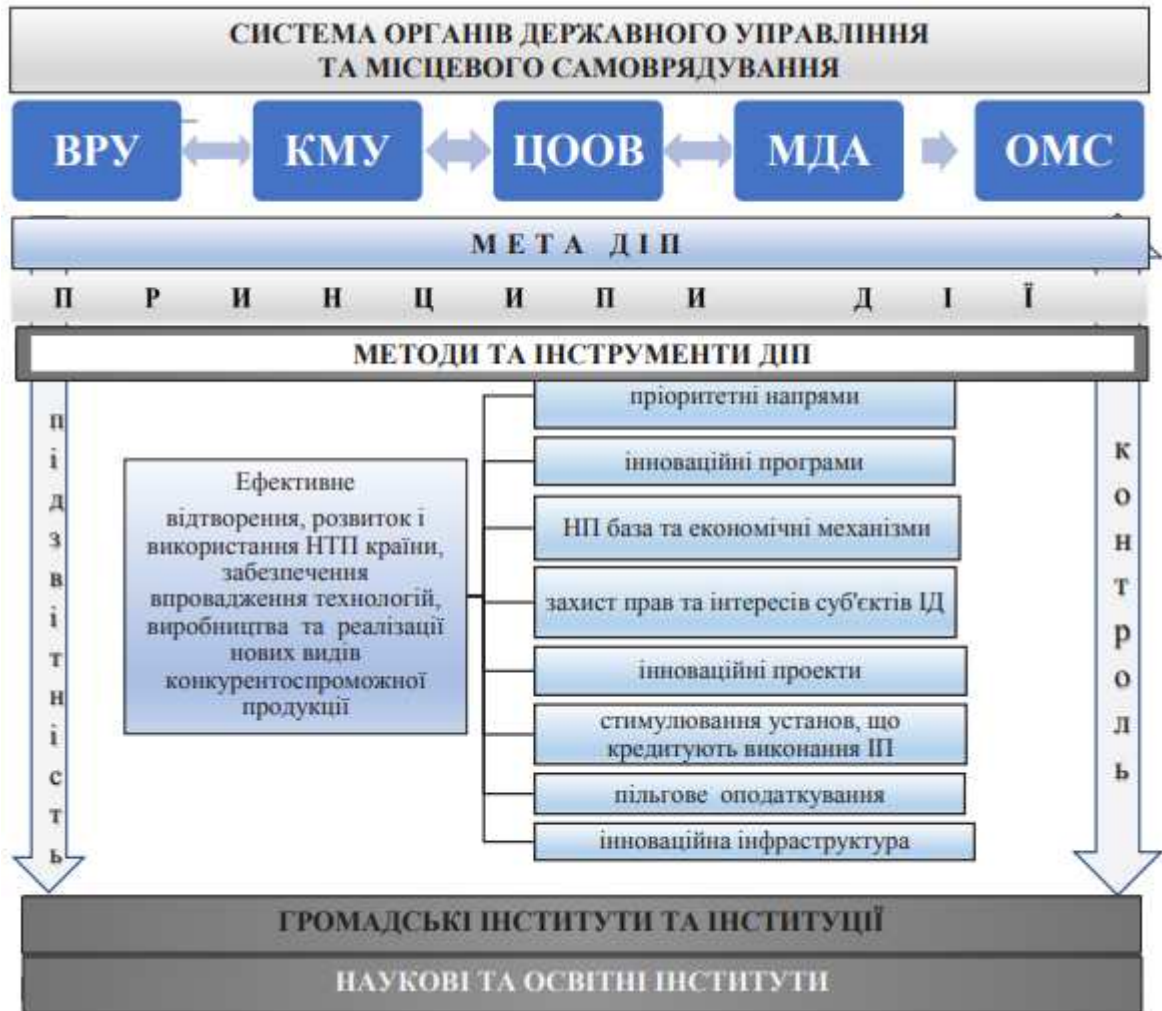

Рис.2.4. Регулювання регіональної інноваційної діяльності в Україні

Стаття 6 цього закону визначає шляхи державного РІД, такі як визначення і підтримка пріоритетних напрямів ІД; формування і реалізація державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм; створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання ІД; захист прав та інтересів суб'єктів ІД; фінансова підтримка виконання

інноваційних проектів; стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів, тощо [8].

Формування організаційної структури, що розробляє та забезпечує реалізацію регіональної політики щодо ІД, а також визначає та наділяє відповідними повноваженнями спеціально уповноважений орган державної влади у цій сфері, є важливим чинником, що впливає на активізацію ІД. Але варто зазначити, що часті зміни в організаційній структурі державного управління інноваційною діяльністю попри позитивний ефект, що досягається завдяки скороченню адміністративних функцій та витрат на утримання управлінського апарату, можуть привести до порушення координації у зазначеній сфері та втрати стійкості системи управління до зовнішніх впливів [9, с. 147]

На думку іноземних учених, держава, як і ринок, не позбавлена «провалів». Міжнародні експерти у численних доповідях під час формування різноманітних індексів (наприклад, GCI, GII, SII, RIS та багатьох ін.) неодноразово звертають увагу на необхідність усунення проблем, перешкод, слабких сторін у формуванні ДПП в Україні та національної інноваційної системи (НІС) корупції; не достатній ефективності системи державних закупівель новітніх технологій і продукції; нерозвиненості інноваційної інфраструктури; низькій якості дослідницької інфраструктури; недостатності фінансування; не сприятливому регуляторному середовищі; не високому рівні якісної роботи електронного уряду; не достатності використання інформаційно-комунікаційних технологій; недостатньому рівні формування сталих взаємозв'язків між елементами НІС; слабкій інтегрованості в міжнародну науково-технічну, інноваційну кооперацію та ін.

Визначення складових інноваційної інфраструктури містить Концепція розвитку регіональної інноваційної системи, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 р. N 680-р [3], згідно з нормами якої регіональна інноваційна система включає підсистему інноваційної інфраструктури, що складається з виробничо-технологічної, фінансової, інформаційно-аналітичної та експертно-консалтингової складової, а також з технополісів, технологічних та

наукових парків, інноваційних центрів та центрів трансферу технологій, бізнес-інкубаторів та інноваційних структур інших типів; інформаційних мереж науково-технічної інформації, експертноконсалтингових та інжинірингових фірм, інституційних державних та приватних інвесторів.

Також в Концепції відмічається, що однією з причин зниження рівню технологічного та інноваційного потенціалу національної економіки є нерозвинута інноваційна інфраструктура та визначаються основні завдання розвитку національної інноваційної системи та шляхи їх вирішення.

Так, у напрямі розвитку регіональної інноваційної інфраструктури основними завданнями розвитку регіональної інноваційної системи є:

- 1) забезпечення розвитку системи фінансово-кредитної підтримки реалізації конкурентоспроможних науково-технічних та інноваційних програм і проектів;
- 2) забезпечення розвитку виробничо-технологічної інноваційної інфраструктури;
- 3) забезпечення розвитку ефективної інформаційно-аналітичної та експертно-консалтингової інфраструктури інноваційної діяльності;
- 4) створення умов для трансферу технологій та підвищення ефективності охорони прав інтелектуальної власності.

Важливо підкреслити, що шляхи вирішення визначених завдань щодо розвитку національної інноваційної інфраструктури залишаються актуальними і на теперішній час, незважаючи на відсутність змін в вищевказану Концепцію з моменту її прийняття. Однак питання розвитку регіональної інноваційної інфраструктури не знайшли відображення в цьому документі.

Адаптація регіональної економіки до моделі інноваційного розвитку у відповідності зі Стратегією інноваційного розвитку України до 2020 року передбачає здійснення заходів, пов'язаних зі зміною концептуальних основ, які визначають місце і роль держави в умовах ринкової економіки, структурну перебудову національної економіки, а також підвищення конкурентоспроможності за рахунок упровадження інновацій. Результатом

реалізації вищевказаної Стратегії є стати утвердження в Україні інноваційно-інвестиційної моделі її економічного і соціального розвитку, підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу країни, всіх її людських і природних ресурсів, забезпечення підвищення конкурентоспроможності національної економіки, досягнення стабільного сталого розвитку і підвищення добробуту громадян.

Відсутність системної повноти в інноваційному розвитку економіки регіонів та в правовому регулюванні інноваційних процесів в цілому гальмує процеси розвитку регіональної інноваційної інфраструктури, залишає невикористаним значний потенціал суб'єктів господарської діяльності. Тому на даний час вкрай необхідне ініціювання процесу широкого впровадження інноваційних програм розвитку у всіх регіонах, незалежно від рівню їх диференціації за критерієм соціально-економічного росту.

Вважається, що процес створення та розвитку інноваційної інфраструктури в регіонах здійснюється нерівномірно з ряду певних причин, основними з яких є: диференціація регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку, що обумовлює різні стартові можливості для функціонування інноваційної системи, брак досвіду та відсутність комплексного підходу до організації діяльності інфраструктури на рівні державної влади.

Розвиток та функціонування інноваційної інфраструктури здійснюється з певними особливостями соціально-економічного рівню регіону та, відповідно, відображає науковий та економічний потенціал притаманний конкретному регіону.

Ключове значення щодо забезпечення належного розвитку інноваційної інфраструктури регіонів мала реалізація дієвої регіональної інноваційної політики, яка є складовою державної інноваційної політики, вона часто відображала всі сучасні потреби щодо інноваційного забезпечення та враховувала диференціацію регіонів за рівнем економічного розвитку.

Відповідно норм Закону України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 р. № 156-VIII державна регіональна політика визначена як система цілей, заходів, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності.

Метою державної регіональної політики було створення умов для динамічного, збалансованого розвитку України та її регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від його місця проживання. Державна регіональна політика будувалась на балансі пропорцій економічного розвитку та реалізовувалася у відповідних діях органів виконавчої влади всіх рівнів та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення стимулювання процесів формування інноваційного потенціалу регіонів та створення умов для динамічного, збалансованого розвитку регіональної інноваційної інфраструктури шляхом забезпечення фінансової допомоги з державного бюджету, здійснення постійного моніторингу виконання програм підтримки відповідних регіонів та реальних потреб певних регіонів.

На практиці реалізація інноваційної політики на рівні регіону залежала від таких чинників:

1) погодження державної та регіональної інноваційної політики (пріоритети науково-технологічного розвитку та інвестування згідно з відповідними процесами; сприятливі організаційно-правові умови; поєднання та координація співпраці усіх учасників інноваційного процесу тощо);

2) зростання інноваційного потенціалу підприємств-регіонів, розгалуження фінансових інструментів, забезпечення взаємодії та співпраці потужних

індустріальних компаній з малими інноваційними структурами і спрощення механізму передачі технологій між учасниками інноваційного процесу;

3) здійснення в органічній єдності інноваційної політики держави та регіонів щодо заохочення підприємств до зростання витрат на науководослідні та дослідно-конструкторські роботи та стимулювання співробітництва чи кооперації; забезпечення широкого використання інноваційних розробок, сприяння малому інноваційному та венчурному бізнесу; розширення інформаційних мереж і відповідної інфраструктури інноваційної сфери.

Слід зазначити, що протягом 2001–2006 рр. проводилася постійна робота з удосконалення закону “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” та нормативно-правової бази з формування мережі наукових парків в Україні як нової форми впровадження галузевих інноваційних програм, що знайшла своє логічне завершення у законі України “Про наукові парки”, який був прийнятий Верховною Радою України 25 липня 2009 року. Цей закон регулює правові, економічні, організаційні відносини, пов’язані із створенням та функціонуванням наукових парків, і спрямований на інтенсифікацію процесів розроблення, впровадження, виробництва інноваційних продуктів та інноваційної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках [14].

Позитивно вплинуло на інноваційну сферу пожвавлення інвестиційної та ділової активності в регіоні. Всі ці фактори помітно покращили інноваційне середовище і забезпечили ефективне стимулювання інноваційного розвитку в регіонах.

Зазначимо, що зарубіжний та вітчизняний досвід засвідчив, що саме державі належить виключна роль регулювання та стимулювання інноваційної діяльності. Оскільки вона володіє потужним впливом на інноваційний процес за допомогою економічних методів прямої та опосередкованої дії з метою підтримки конкурентоспроможності інноваційної продукції.

Зазначимо, що основними методами стимулювання регіональної інноваційної діяльності на сьогодні в Україні були:

– методи прямої дії (адміністративного регулювання, які орієнтовані здебільшого на результат інноваційної діяльності): субсидування, податкові пільги, страхування інноваційних ризиків, пільгове кредитування інноваційної діяльності, митні пільги тощо;

– методи непрямої дії (опосередкованого регулювання, спрямовані на формування сприятливого інноваційного середовища, визначаються дією інституційних факторів): підвищення кваліфікації, оплата навчання працівникам, премії, підтримка системи патентування, формування нових форм організації інноваційної діяльності: сприяння утворенню “центрів кристалізації інновацій”, стимулювання попиту на інноваційний продукт тощо.

Досвід зарубіжних країн доводить успішність таких непрямих методів регулювання як: надання позик, зниження ставок податків на прибуток, податковий кредит на приріст обсягів досліджень та розробок, виключення з прибутку, що оподатковується, поточних видатків на НДДКР, пільговий режим оподаткування видатків на НДДКР при між фірмовій кооперації, звільнення від сплати податку на прибуток та капітал ризикових інноваційних фірм.

Як показали результати досліджень, вітчизняна практика підтримки інноваційної діяльності є недостатньо ефективною. Перевага надається виключно методам прямого адміністрування.

Удосконалення механізмів стимулювання інноваційної діяльності повинно відбуватися на основі моніторингу стану інноваційного розвитку економіки регіону, прогнозування тенденцій розвитку технологій тощо. Важливого значення набувають методики оцінки інноваційного потенціалу регіону, визначення галузевих та регіональних технологічне передбачення, яке в наукових колах заходу відоме під назвою Форсайт. На відміну від більшості країн світу, вітчизняним законодавством не передбачено стимулювання залучення у інноваційну сферу та розвиток регіональної інноваційної інфраструктури позабюджетних коштів, не стимулюються витрати промисловості на наукові

дослідження і розробки, а також інвестиції в інноваційну сферу з боку банків та інших інвесторів, які активно застосовують венчурний капітал.

2.3. Дослідження проблем та ефективності механізмів регулювання регіональної інноваційної інфраструктури

Підсумовуючи основні економічні процеси в Україні за останнє десятиріччя, можна сказати, що як на державному рівні управління, так і регіональному відбулося усвідомлення потреби в інноваційному шляху розвитку з метою ефективного зростання економіки. Проте недостатньо уваги ще приділено формуванню та розвитку інноваційної інфраструктури на регіональному рівні.

Недоліками формування та розвитку сучасної регіональної інноваційної інфраструктури регіонів є:

- безсистемність та непослідовність у формуванні та розвитку регіональної інноваційної інфраструктури;
- недостатня нормативно-правова урегульованість питань розвитку інноваційної інфраструктури регіону;
- відсутність державної і регіональної підтримки створення та розвитку інституцій інноваційної інфраструктури;
- низький рівень фінансування всіх елементів інноваційної інфраструктури регіону;
- відсутність постійно доступної систематизованої інформації про завершення розробки новітніх технологій у регіонах держави.

Вирішення зазначених проблем вимагає вдосконалення формування інноваційної інфраструктури розвитку регіонів, ключовим орієнтиром якого має стати забезпечення рівних можливостей для кожного із них з урахуванням їх потреб та потенціалу. Йдеться про формування та розвиток адекватної інноваційної інфраструктури регіонів, виявлення тих елементів, які впливають на формування та розвиток інноваційного потенціалу.

Тому на регіональному рівні для створення і розвитку місцевих інноваційних інститутів необхідна активна участь у цьому процесі регіональних органів влади. Діяльність регіональних органів влади щодо розвитку інноваційної інфраструктури повинна здійснюватися у напрямку побудови інституційних засад становлення інноваційного потенціалу в регіоні.

Основними проблемами, що створюють перешкоди на шляху до розвитку інноваційної інфраструктури регіонів були такі: відсутність взаємопов'язаної державної інноваційної політики та регіональної інноваційної політики; не налагоджений механізм підтримки інноваційної діяльності з боку місцевих органів влади; відсутність програм інноваційного розвитку в переважній більшості регіонів країни.

Результати аналізу діяльності інноваційних структур вказують на неоднорідний рівень їх розвитку за регіонами України, з переважним скупченням інноваційних структур в місцях централізації фінансових ресурсів (найперше бюджетних) – у столиці та обласних центрах, а також в місцях функціонування потужних промислових комплексів: у Дніпропетровську, Донецьку та Харківській області, м. Києві . За своїми кількісними та якісними параметрами (економічний, природно-ресурсний, науково-технічний потенціал, рівень соціально-економічного розвитку) українські регіони поділяються на три основні групи² : регіони великих індустріальних агломерацій з високим рівнем концентрації виробництва і населення (Дніпропетровська, Запорізька); індустріально розвинені регіони з концентрацією виробництва у регіональних центрах і великих містах (Київський та м. Київ, Харків, Одеса, Львів, Полтава); регіони з промисловістю місцевого характеру (зокрема західні регіони).

Харківська область.

Наявні суб'єкти інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва та інноваційних підприємств на території міста Харкова :

- 2 бізнес-інкубатори (Громадська організація «Технологічний бізнесінкубатор «Харківські технології», підрозділ – бізнес інкубатор ХНУМС ім. О. М. Бекетова);

- 4 наукових парка (науковий парк «ФЕД», науковий парк «Радіoeлектроніка та інформатика», науковий парк «Наукоград-Харьков», товариство з обмеженою відповідальністю «Науковий парк національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»»);

- 2 Центра трансферу технологій (товариство з обмеженою відповідальністю Центр розвитку малого бізнесу «Харківські технології», підрозділ закладу вищої освіти – Центр трансферу технологій Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»);

- 1 технологічний парк (приватне акціонерне товариство «Технологічний парк «Інститут монокристалів»). Дніпропетровська область. Регіональна програма інноваційного розвитку на період до 2020 року, яка схвалена рішенням Дніпропетровської обласної ради 23 травня 2008 року № 386-15/V1 своєю метою визначає створення інноваційної інфраструктури, здатної забезпечити підвищення конкурентоспроможності національної економіки, ефективне використання наявного науково-технологічного потенціалу шляхом створення інноваційних підприємств, подальше сталє зростання темпів цієї роботи.

Завданнями вищевказаної регіональної програми було формування банків даних стосовно інноваційних пропозицій, потенційних виконавців інноваційних проектів та механізмів фінансування інноваційних проектів різних категорій.; розробка методики формування, державної реєстрації й супроводу інноваційних проектів; створення системи інформаційної підтримки інфраструктури інноваційного розвитку; аналіз чинного законодавства та розробка пропозиції з внесення законодавчих ініціатив; створення системи підготовки кадрів для реалізації інноваційного процесу; формування механізмів сприяння просуванню інноваційних продуктів на внутрішньому й зовнішньому ринках; проведення

практичної роботи з формування, державної реєстрації й супроводу інноваційних проектів.

Основними очікуваними результатами виконання програми передбачалося розвинення регіональної інноваційної інфраструктури та забезпечення розвитку мережі нових елементів інноваційної інфраструктури (регіональних кредитних та венчурних фондів, компаній зі страхування інноваційних ризиків та зі страхування експорту інноваційних продуктів).

Дніпропетровська та Запорізька області мають ідентичні за змістом регіональні програми інноваційного розвитку, які містять конкретні заходи з виконання завдань з термінами виконання та обсягами фінансування. При чому, перевагою Запорізької програми є виконаний у ній попередній аналіз інноваційного потенціалу регіону, який відсутній у Дніпропетровській програмі, області відносяться до Дніпровського єдиного регіонального центру інноваційного розвитку, який виступав розробником програм. Одним із засобів підвищення ефективності виконання визначених програм може бути визначення конкретного розширеного переліку заходів та показників їх результативності.

Львівська область.

Аналіз стану інноваційної інфраструктури області, виконаний в рамках Регіональної програми інноваційного розвитку Львівської області на 2012– 2015 роки, виявив такі проблеми інноваційного розвитку Львівської області: відсутність пільг та пільгового кредитування суб'єктів інноваційної діяльності; низька поінформованість учасників сфери інноваційної діяльності; відсутність комплексного підходу до реалізації інноваційної політики на загальнодержавному рівні; недосконалість механізму створення та функціонування регіонального інноваційного фонду; недостатній взаємозв'язок між ланками наука – підприємство – влада.

Таким чином, в сучасних умовах в Україні існує суттєва диференціація рівня інноваційного забезпечення конкурентоспроможності регіонів, тобто не всі регіони мають можливість для залучення у свою економіку інноваційних

ресурсів. З огляду на це потрібно на державному рівні реалізовувати заходи для посилення інноваційного забезпечення й у цілому підвищення рівня конкурентоспроможності частини регіонів.

Для забезпечення сталої динаміки інноваційного потенціалу регіонів України важливою правовою проблемою також є недостатня нормативно-правова урегульованість питань розвитку інноваційної інфраструктури регіону та недосконале інституційно-правове забезпечення регіонального розвитку. Тобто, створення і функціонування розвиненої інноваційної інфраструктури на регіональному рівні вимагає вдосконалення інституційноправового забезпечення регіонального розвитку, що передбачає існування ефективного механізму правового регулювання та прийняття відповідних нормативних рішень в тому числі і на регіональному рівні.

Гарантом сталого розвитку регіонів країни та стимулювання розвитку їх інноваційного потенціалу має бути розробка нової методології щодо забезпечення належного формування цього потенціалу з урахуванням соціально-економічних та інноваційних потреб регіонів на сучасному етапі, створення типової для всіх регіонів та адміністративно-територіальних одиниць системи суб'єктів інноваційної інфраструктури. Необхідно врахувати, що інноваційний розвиток регіону потребує інноваційних підходів до його забезпечення, що обумовлює трансформації і в самій регіональній системі.

Управлінські структури мають бути здатними успішно вирішувати різноманітні проблеми та протиріччя, що виникають при переході від наявної до бажаної моделі розвитку, тому необхідно сформувати таку команду управління, яка була б сприятливою для дотримання та розвитку ознак її інноваційності¹. Так, для забезпечення ефективності регіонального управління доцільно використовувати сучасні інноваційні підходи, що відповідають викликам сьогодення й реальним соціально-економічним умовам.

Враховуючи вищевизначене, основними перешкодами щодо належного розвитку сучасної інноваційної інфраструктури регіонів є низький рівень її

інституційної визначеності та системної державної підтримки, в тому числі недостатнє фінансування елементів інноваційної інфраструктури регіонального рівню та недосконала нормативно-правова урегульованість питань розвитку регіональної інноваційної інфраструктури.

Забезпечення належного розвитку інноваційної інфраструктури на регіональному рівні потребує здійснення ефективної державної регіональної політики з врахуванням існуючих потреб та особливостей суб'єктів інноваційної структури регіонів, визначення компетенції державних органів та органів місцевого самоврядування щодо обов'язку створення регіональних інноваційних інфраструктур

Основними проблемами державної регіональної політики в Україні є недостатнє державне та нормативне регулювання діяльності суб'єктів інноваційної діяльності, брак фінансування з боку держави, обмеженість фінансових та матеріальних ресурсів для створення інноваційної інфраструктури та відсутність достовірного прогнозування тенденцій та досліджень впливу інструментів державного регулювання інноваційного розвитку економіки. Вирішення зазначених проблем вимагає вдосконалення формування інноваційної інфраструктури розвитку регіонів держави, першочерговим орієнтиром якого має стати забезпечення рівних можливостей для кожного із них з урахуванням їхніх потреб і потенціалу.

На регіональному рівні для створення та розвитку місцевих інноваційних інститутів необхідна активна участь у цьому процесі регіональних органів влади та органів місцевого самоврядування. Діяльність регіональних органів влади щодо розвитку інноваційної інфраструктури повинна здійснюватися у напрямі побудови інституційних засад становлення інноваційного потенціалу в регіоні шляхом розробки та реалізації відповідних програм.

Тобто, серед інструментів державного стимулювання процесів формування інноваційного потенціалу регіонів можна виділити такі, як розробка програм підтримки регіонів із низьким рівнем використання інноваційного потенціалу,

вироблення чіткого порядку формування, розгляду, затвердження, фінансування та контролю за виконанням цих програм, забезпечення фінансової допомоги шляхом прямих державних інвестицій у реальні інвестиційні проекти, встановлення спеціального режиму інноваційної діяльності для суб'єктів господарювання, що реалізують проекти в пріоритетних видах економічної діяльності регіону

Реалізація інноваційної політики в регіонах країни здійснюється фрагментарно, хаотично, в залежності від сформованої інноваційної інфраструктури та дій органів влади, місцевого бізнесу, характеризується низьким (недостатнім) рівнем залучення інтелектуального потенціалу регіону та слабкими міжрегіональними зв'язками.

Таким чином, на сьогоднішній день в Україні існує низка проблем з визначення організаційно-структурних механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні. Більшість з них, що є похідними від затримки процесу децентралізації, можна визначити як:

- Відсутність консенсусу стосовно обсягу та глибини децентралізації.
- Брак повноважень на регіональному рівні у напрямку розробки та реалізації науково-технічної та інноваційної політики.
- Обмежені фінансові ресурси та відсутність центрального механізму передачі коштів регіонам (включаючи податкові надходження).
- Відсутність механізму координації між національними та регіональними органами влади.
- Недостатні та нечіткі правові рамки щодо науки, технологій та інновацій (як суперечності у розділах Конституції України, що визначають територіальну основу та регіональну систему місцевих органів влади і місцевих адміністрацій).
- Існування нормативних перешкод (наприклад, комерціалізація результатів науково-дослідної діяльності, вироблених у державному секторі, та права інтелектуальної власності), що обмежують поле політичного втручання. У результаті місцеві органи влади не мають фінансових ресурсів та чіткої

нормативної основи для формулювання програм, присвячених підтримці інновацій.

Відповідно до існуючого законодавства місцеві органи влади несуть відповідальність за формулювання регіональних програм науково-технічного та інноваційного розвитку, надання фінансування для цих програм у рамках регіональних бюджетів; вони також відповідають за моніторинг і оцінку науковотехнічної та інноваційної діяльності, що фінансується за рахунок регіональних бюджетів. Не звертаючи уваги на ці труднощі, деякі регіони спромоглися запровадити спеціальні заходи з підтримки інновацій у рамках регіональних програм інноваційного розвитку

Незважаючи на формальну наявність елементів регіональної інфраструктури, зокрема бізнес-інкубаторів, регіональних інноваційних центрів, технопарків тощо – всі вони в цілому здійснювали лише інформаційну підтримку регіональним інноваційним процесам. В той час, як значну частину інвестицій в регіональні проекти протягом аналізованого періоду було здійснено Державним фондом регіонального розвитку. Про це свідчать дані табл. 2.2. До тогож, за рахунок фонду в регіонах було створено чимало нових робочих місць (див.рис.2.5)

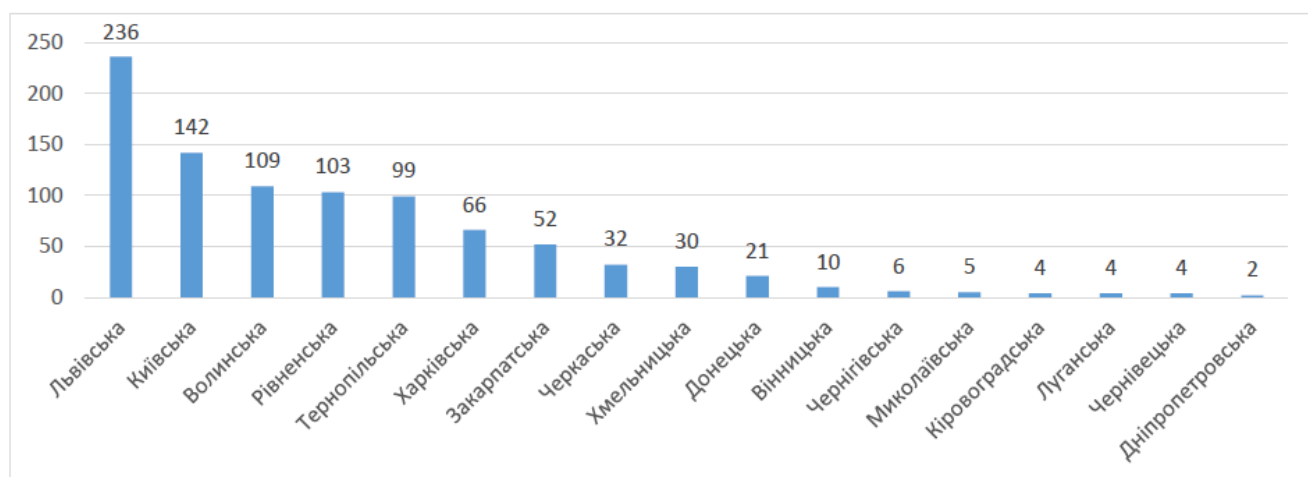

Рис.2.5. Регіони, у яких були створені нові робочі місця в рамках проектів ДФРР

Таблиця 2.2

Структура обсягів фінансування проектів ДФРР за областями

Моніторинг використання коштів державного фонду регіонального розвитку у 2017 році										
№	Регіон	ДФРР у 2017 році					Завершені у 2017 році		Використання коштів ДФРР у 2017 році	
		Всього передбачено коштів, тис. гривень	у тому числі		Касові видатки, тис. гривень	Всього проектів, що реалізуються	Кількість проектів	Передбачений обсяг фінансування, тис. гривень	По обсягу коштів	По кількості зданих проектів
			затальний фонд	спеціальний фонд						
1	2	3			4	5	6	7	8	9
Всього по Україні		3 500 000,000	1 000 000,000	2 500 000,000	3 089 859,922	803	401	1 141 495,158	88,3%	49,9%
1	Вінницька область	172 989,068	49 425,448	123 563,620	168 954,578	43	15	19 497,000	97,7%	34,9%
2	Волинська область	113 128,831	32 322,523	80 806,308	102 612,229	22	14	60 311,898	90,7%	63,6%
3	Дніпропетровська обл.	212 628,496	60 750,999	151 877,497	192 364,003	9	0	0,000	90,5%	0,0%
4	Донецька область	279 137,355	79 753,530	199 383,825	184 210,883	47	21	98 204,369	66,0%	44,7%
5	Житомирська область	134 971,054	38 563,158	96 407,896	133 481,533	33	13	28 909,617	98,9%	39,4%
6	Закарпатська область	136 726,612	39 064,746	97 661,866	130 792,821	72	47	76 258,774	95,7%	65,3%
7	Запорізька область	114 501,389	32 714,683	81 786,706	70 609,917	29	12	29 710,550	61,7%	41,4%
8	Івано-Франківська обл.	149 822,742	42 806,498	107 016,244	135 646,866	50	10	6 834,600	90,5%	20,0%
9	Київська область	113 932,914	32 552,261	81 380,653	89 005,107	19	8	33 734,841	78,1%	42,1%
10	Кіровоградська обл.	63 599,014	18 171,147	45 427,867	63 357,979	8	0	0,000	99,6%	0,0%
11	Луганська область	238 543,309	68 155,231	170 388,078	172 352,832	57	27	108 629,965	72,3%	47,4%
12	Львівська область	166 561,277	47 588,936	118 972,341	158 445,777	62	35	77 421,390	95,1%	56,5%
13	Миколаївська область	75 692,949	21 626,557	54 066,392	48 009,531	20	7	20 149,555	63,4%	35,0%
14	Одеська область	156 838,407	44 810,973	112 027,434	153 281,469	15	4	49 178,459	97,7%	26,7%
15	Полтавська область	93 889,333	26 825,524	67 063,809	90 675,157	19	5	13 367,816	96,6%	26,3%
16	Рівненська область	126 104,588	36 029,882	90 074,706	124 410,585	14	8	64 378,041	98,7%	57,1%
17	Сумська область	120 089,735	34 311,353	85 778,382	94 171,911	55	36	37 045,876	78,4%	65,5%
18	Тернопільська область	115 198,292	32 913,798	82 284,494	100 619,386	59	41	56 940,515	87,3%	69,5%
19	Харківська область	177 708,126	50 773,750	126 934,376	176 461,200	12	4	32 588,735	99,3%	33,3%
20	Херсонська область	114 753,812	32 786,803	81 967,009	102 856,451	22	12	38 460,545	89,6%	54,5%
21	Хмельницька область	139 812,459	39 946,417	99 866,042	138 225,609	53	25	42 295,751	98,9%	47,2%
22	Черкаська область	81 135,275	23 181,507	57 953,768	77 158,011	13	8	34 293,458	95,1%	61,5%
23	Чернівецька область	98 655,738	28 187,354	70 468,384	98 154,899	23	15	50 245,491	99,5%	65,2%
24	Чернігівська область	112 553,559	32 158,160	80 395,399	111 746,540	40	32	90 604,372	99,3%	80,0%
25	м. Київ	191 025,666	54 578,762	136 446,904	172 254,648	7	2	72 433,540	90,2%	28,6%

У січні 2012 року Бюджетний кодекс України було доповнено статтею 241, що стало законодавчим підґрунтям для створення сучасного інноваційного інструменту фінансової підтримки регіонального розвитку – державного фонду регіонального розвитку та визначило прозорий (формульний) розподіл його коштів.

Починаючи з 2015 року головним розпорядником коштів державного фонду регіонального розвитку визначено Мінрегіон. Протягом 2015-2017 років за кошти

державного фонду регіонального розвитку було профінансовано понад 2200 проектів. На фінансування 9400,8 млн. гривень.

ДФРР має складну процедуру відбору та фінансування регіональних проектів (див. рис. 2.6).

Рис.2.6. Учасники та процедура відбору та фінансування регіональних проектів ДФРР

Державний фонд регіонального розвитку є фінансовим інструментом підтримки регіонального розвитку кошти державного фонду регіонального розвитку, повинні в першу чергу спрямовуватися на фінансування інвестиційних програм і проектів, що комплексно вирішують питання регіонального розвитку.

Разом з тим, аналіз використання цього інструменту показав, що до переліків проектів, що фінансуються за рахунок ДФРР, включаються переважно точкові проекти реконструкції соціальної сфери. І це є основним недоліком цього фонду з точки зору регулювання регіональних інвестиційних процесів. Підтримуються переважно проекти, які не є інноваційними та не сприяють розкриттю внутрішнього інноваційного потенціалу регіонів, міжрегіональній

кооперації, співробітництву громад, стимулюванню інноваційного підприємництва.

Висновки до розділу

Здійснено аналіз механізмів регулювання регіональної інноваційної інфраструктури, та, зокрема, аналіз розвитку відповідної інноваційної інфраструктури. Визначено, що українські регіони дуже суттєво відрізняються за всіма складовими інноваційного потенціалу, а відтак, за передумовами запровадження інноваційної моделі розвитку регіональної економіки. В Україні історично склалися міжрегіональні диспропорції соціально-економічного, науково-технологічного, промислового та інноваційного розвитку. Промисловість регіонів базується переважно на традиційних технологіях, започаткованих ще в радянський період на ранніх стадіях індустріалізації. Неефективною залишається галузева структура промислового виробництва. Про диференційованість інноваційних процесів у регіонах свідчать багато даних, зокрема, і про низьку інноваційну активність промислових підприємств в усіх регіонах. У цілому в Україні лише 13 % від загальної кількості промислових підприємств займалися інноваційною діяльністю у 2020 р., в той час, як інноваційна активність підприємств розвинених економічно та технологічно країн становить від 50 до 80 відсотків.

Здійснено групування регіонів за характеристиками інноваційного розвитку промисловості. Українські регіони також дуже суттєво відрізняються за своїм науково-освітнім та кадровим потенціалом. Основний потенціал наукових кадрів і науково-дослідних установ зосереджений у регіонах, де розміщені наукові центри НАН України – це м. Київ, Харківська, Дніпропетровська, Львівська та Одеська області.

Перешкодою для інноваційного розвитку підприємств областей є відсутність механізму заохочення іноземних інвестицій. Частка інвестицій від іноземних інвесторів за досліджуваний період не перевищувала 16,7%. Серед основних причин такої ситуації є нестабільні загальноекономічні показники, постійні зміни в нормативноправовій базі, проведення антитерористичної операції та значний рівень тінізації економіки, що збільшує ризик вкладення коштів в інновації.

Потенціал регіонального інноваційного розвитку залежить в основному від приватного фінансування, існує значна кількість перешкод щодо зовнішнього фінансування іноземними інвесторами. Для вирішення фінансових питань в процесі формування регіональної інноваційної інфраструктури доцільним видається збільшення розмірів видатків із державного та місцевого бюджетів, створення податкових і тарифних стимулів для промислових підприємств по інвестиціях у науково-дослідні роботи, залучення іноземних інвесторів шляхом формування відповідної законодавчої бази, що сприятиме активізації інноваційних процесів в області та країні загалом. Регіональний інноваційний розвиток також можливо покращити шляхом формування інноваційної інфраструктури.

Здійснено оцінку регулювання регіональної інноваційної інфраструктури. На сьогодні в Україні однією з організаційно-економічних формо інтеграції науки й виробництва є технопарки. Є дванадцять технопарків, діяльність яких визначена законодавством. З метою сприяння інноваційній діяльності в регіонах передбачено створення мережі регіональних центрів інноваційного розвитку. Головними завданнями центрів є аналіз інноваційного потенціалу, підтримка впровадження програм і проектів інноваційного розвитку регіонів, інформаційно-консалтингове забезпечення інноваційної діяльності, розбудова регіональної інноваційної інфраструктури.

Уточнено систему органів публічної влади щодо регулювання регіональної інноваційної діяльності в країні. Визначено, що відсутність системної повноти в

інноваційному розвитку економіки регіонів та в правовому регулюванні інноваційних процесів в цілому гальмує процеси розвитку регіональної інноваційної інфраструктури, залишає невикористаним значний потенціал суб'єктів господарської діяльності. Тому на даний час вкрай необхідне ініціювання процесу широкого впровадження інноваційних програм розвитку у всіх регіонах, незалежно від рівню їх диференціації за критерієм соціально-економічного росту.

Вважається, що процес створення та розвитку інноваційної інфраструктури в регіонах здійснюється нерівномірно з ряду певних причин, основними з яких є: диференціація регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку, що обумовлює різні стартові можливості для функціонування інноваційної системи, брак досвіду та відсутність комплексного підходу до організації діяльності інфраструктури на рівні державної влади.

Уточнено чинники, від яких на практиці залежала реалізація інноваційної політики на рівні регіону та основні методи регулювання, що використовувалися протягом аналізованого періоду для регулювання регіональної інноваційної інфраструктури. Як показали результати досліджень, вітчизняна практика підтримки регіональної інноваційної діяльності є недостатньо ефективною. Перевага надавалась переважно методам прямого адміністрування.

Досліджено проблеми та ефективність механізмів регулювання регіональної інноваційної інфраструктури, зокрема уточнено недоліки формування та розвитку сучасної регіональної інноваційної інфраструктури.

На регіональному рівні для створення і розвитку місцевих інноваційних інститутів необхідна активна участь у цьому процесі регіональних органів влади. Діяльність регіональних органів влади щодо розвитку інноваційної інфраструктури повинна здійснюватися у напрямку побудови інституційних засад становлення інноваційного потенціалу в регіоні.

Основними проблемами, що створюють перешкоди на шляху до розвитку інноваційної інфраструктури регіонів були такі: відсутність взаємопов'язаної

державної інноваційної політики та регіональної інноваційної політики; не налагоджений механізм підтримки інноваційної діяльності з боку місцевих органів влади; відсутність програм інноваційного розвитку в переважній більшості регіонів країни.

Результати аналізу діяльності інноваційних структур вказують на неоднорідний рівень їх розвитку за регіонами України, з переважним скупченням інноваційних структур в місцях централізації фінансових ресурсів (найперше бюджетних) – у столиці та обласних центрах, а також в місцях функціонування потужних промислових комплексів

Основними перешкодами щодо належного розвитку сучасної інноваційної інфраструктури регіонів також є низький рівень її інституційної визначеності та системної державної підтримки, в тому числі недостатнє фінансування елементів інноваційної інфраструктури регіонального рівню та недосконала нормативно-правова урегульованість питань розвитку регіональної інноваційної інфраструктури. Реалізація інноваційної політики в регіонах країни здійснюється фрагментарно, хаотично, в залежності від сформованої інноваційної інфраструктури та дій органів влади, місцевого бізнесу, характеризується низьким (недостатнім) рівнем залучення інтелектуального потенціалу регіону та слабкими міжрегіональними зв'язками.

Незважаючи на формальну наявність елементів регіональної інфраструктури, зокрема бізнес-інкубаторів, регіональних інноваційних центрів, технопарків тощо – всі вони в цілому здійснювали лише інформаційну підтримку регіональним інноваційним процесам. В той час, як значну частину інвестицій в регіональні проекти протягом аналізованого періоду було здійснено Державним фондом регіонального розвитку.

Аналіз використання коштів цього фонду показав, що до переліків проектів, що фінансуються за рахунок ДФРР, включаються переважно точкові проекти реконструкції соціальної сфери. І це є основним недоліком цього фонду з точки зору регулювання регіональних інвестиційних процесів: підтримуються

переважно проекти, які не є інноваційними та не сприяють розкриттю внутрішнього інноваційного потенціалу регіонів, міжрегіональній кооперації, співробітництву громад, стимулюванню інноваційного підприємництва.

РОЗДІЛ 3. ЗАХОДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

3.1. Напрями вдосконалення механізму інноваційної регіональної інфраструктури

Інноваційна регіональна інфраструктура, яке представляє собою сукупність нормативно-правових актів, інститутів та інституцій, що забезпечують наявність організаційних, економічних та інших умов, є важливою складовою розвитку будь-якого явища та процесу, інноваційна інфраструктура, не є виключенням.

Інноваційна інфраструктура регіону повинна виконувати такі функції:

- забезпечення та підтримка зв'язків між підсистемами регіональної інноваційної системи; кадрова, організаційнотехнічна, фінансово-кредитна та інформаційноконсультаційна підтримка суб'єктів інноваційної діяльності;
- активізація інноваційної діяльності в регіоні; страхування суб'єктів науково-інноваційної діяльності регіону;
- стандартизація та сертифікація інноваційної продукції;
- координація та впорядкування діяльності підсистеми регіональної інноваційної системи;
- кадрове забезпечення підсистем регіональної інноваційної системи; регулювання інноваційного процесу;
- формування потреби в інноваціях. Інноваційному розвитку сприятиме формування інноваційної інфраструктури, що об'єднує виробництво, науку і ринок, формуючи сприятливі умови для швидкого втілення наукових ідей.

Вагомим кроком у цьому напрямі видається створення регіональної мережі інноваційних структур, що дозволить забезпечити як розвиток окремих галузей, так і економіки регіону загалом. Інноваційний розвиток ґрунтується на новітніх знаннях і вміннях. Ці обставини об'єктивно підсилюють роль людини як носія інтелекту, спеціальних знань, творчого потенціалу, новаторських ідей. А отже, підвищення ефективності використання та розвитку людського потенціалу

необхідно розглядати важливим складником інноваційного розвитку регіону та здійснювати у таких напрямках:

- формування системи підготовки фахівців для інноваційної сфери;
- подолання психологічних бар'єрів упровадження інновацій шляхом проведення тренінгів, семінарів тощо;
- формування позитивного іміджу інноваційного підприємця шляхом популяризації інноваційних ідей та інноваційного розвитку;
- формування системи мотивації розробки та впровадження інноваційних ідей на різних рівнях (підприємство – регіон – країна) тощо.

Оскільки обмеженість фінансових ресурсів є одним із значних чинників, що перешкоджають інноваційному розвитку регіону, доцільними видаються такі заходи:

- упровадження пільг для підприємств, які здійснюють інноваційну діяльність, упроваджують та реалізують інноваційну продукцію;
- упровадження пільг для залучення іноземних інвесторів, що фінансують виробництво інноваційної продукції;
- збільшення державного фінансування інноваційного розвитку.

Для інноваційного розвитку регіону важливим є формування сприятливого середовища, що можливо завдяки удосконаленню нормативно-правової бази. Неточності формулювань, розбіжності, розпорошеність законодавчої бази, дублювання окремих положень гальмують інноваційну діяльність, а тому першочерговим завданням є створення й удосконалення законодавчих норм реалізації інновацій, а також забезпечення захисту прав інтелектуальної власності.

На підставі викладеного у 2-му розділі ми пропонуємо сформулювати основні напрямки удосконалення регіональної інноваційної політики, якими повинні бути:

1. Інформаційний напрямок – включає інформаційне забезпечення інноваційних процесів, моніторинг та розроблення шляхів вирішення проблем, пов'язаних з інвестиційною діяльністю на всіх регіональних рівнях, наявність

постійно доступної повної статистичної інформації щодо стану розвитку інноваційної інфраструктури у всіх регіонах).

2. Напрямок стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури - повинен передбачати активну участь у стимулюванні інноваційного регіонального розвитку регіональних органів влади, органів місцевого самоврядування, розробку відповідних заходів (програм) щодо створення та ефективного розвитку об'єктів регіональної інноваційної інфраструктури, збільшення обсягу фінансування елементів інноваційної інфраструктури регіону. При цьому особлива увага повинна приділятися розробці комплексних програм соціально-економічного розвитку, розвитку малого та середнього підприємництва, розвитку інноваційної діяльності та формування інноваційної інфраструктури.

3. Організаційно-правовий напрямок – повинен відображати стан організаційно-правового забезпечення регіонального розвитку щодо удосконалення нормативно-правової бази з регулювання питань розвитку інноваційної інфраструктури регіону.

Інноваційність підходів до регіонального розвитку інноваційної інфраструктури, має бути реалізована передусім у таких напрямках:

- використання каталізаторів і мультиплікаторів регіонального розвитку;
- мотивація регіонів до саморозвитку, диверсифікація сфер економічної активності, пошук і задіяння прихованого потенціалу розвитку;
- подолання патерналістських очікувань, мінімізація дотаційних і субвенційних механізмів підтримки регіонів.

Застосування інноваційних підходів до регіонального розвитку інноваційної інфраструктури має бути зорієнтовано на таке:

- посилення внутрішньої мотивації на регіональному (місцевому) рівні до соціально-економічного зростання;
- створення на регіональному рівні ефективних господарських структур, орієнтованих на інтенсифікацію використання наявного на місцях ресурсного потенціалу;

- формування на регіональному (та міжрегіональному) рівні конкурентних виробничих систем інноваційного типу;
- першочергове задоволення внутрішніх потреб територій за рахунок власних і залучених ресурсів

Нова регіональна політика щодо розвитку регіональної інфраструктури має стати міцним підґрунтям для активізації інвестиційно-інноваційного розвитку, підвищення конкурентоспроможності регіонів країни на зовнішніх ринках. Провідна роль у цьому процесі належить формуванню в країні регіональних і міжрегіональних кластерів, що дозволить оптимізувати діяльність виробничих систем, активізує розвиток високотехнологічних і наукоємних виробництв, сприятиме використанню переваг спеціалізації компаній, створюючи на цій основі потужний синергетичний ефект соціальноекономічного зростання і на регіональному, і на національному рівнях.

Головними перевагами кластерної організації регіональної інноваційної інфраструктури є такі:

- зміцнення співробітництва між бізнесом, наукою та державою. Світова практика засвідчує, що заснування кластерів часто відбувається в межах державно-приватного партнерства за активної участі держави як засновника та спонсора кластерних ініціатив на початкових етапах, а також науково-дослідних інститутів, що відіграють роль сполучної ланки між промисловістю, державою та наукою;
- зростання ефективності роботи компаній завдяки швидшому доступу до ресурсів, знань, інноваційних технологій і постачальників, а також завдяки зменшенню трансакційних витрат;
- активізація інноваційної діяльності компаній. Завдяки так званому ефекту переливу (spill-over) і тіснішому контакту зі споживачами й іншими компаніями виникають можливості створення та поширення нових ідей і технологій серед учасників кластера та за його межами, що сприяє насамперед зростанню доданої

вартості продукції та орієнтації виробництва на виготовлення високотехнологічної продукції кінцевого споживання;

- підвищення рівня інвестиційної привабливості регіонів і країни в цілому, зумовлене вищим рівнем довіри інвесторів до розвинених мережових структур (порівняно з окремими дрібними компаніями), а також наявністю гарантій і пільг інвесторам з боку держави у випадку її участі у кластерних ініціативах;

- пришвидшення темпів створення та розвитку нового бізнесу. Но ві компанії мають можливість розвиватися у сприятливіших умовах через налагодженість зв'язків із партнерами у межах кластера;

- формування замкненого виробничого циклу (та ланцюга зростання доданої вартості) у межах країни завдяки створенню у межах кластера відсутніх раніше у виробництві ланок, що напряду пов'язано з розвит ком імпортозаміщення.

Інституційна підтримка запровадження інноваційних підходів до регіонального розвитку в Україні потребує введення інноваційних інструментів регіональної політики, зокрема агентств регіонального розвитку, Фонду регіонального розвитку, торгово-промислових палат.

Стратегічне управління будь-якими об'єктами, у т.ч. й регіональною інноваційною інфраструктурою в умовах постійних змін та трансформацій середовища є найважливішою умовою їх ефективного розвитку, адже дозволяє не тільки визначити актуальний стан, проблеми та переваги розвитку об'єкту, але й визначити напрями, інструменти, загрози та можливості його розвитку з урахуванням ідентифікованих особливостей. Саме ці особливості відрізняють стратегічне управління від інших видів управління (управління на основі контролю, управління на основі екстраполяції, управління на основі передбачення змін, управління на основі гнучких екстрених рішень та ін.).

Отже, важливе значення у стратегічному управлінні займають питання, пов'язані із ідентифікацією, диференціацією, прогнозуванням та управлінням загрозами та можливостями розвитку, які швидко змінюються, і, як наслідок, SWOT-аналіз, який являє собою ефективний інструмент стратегічного

управління. Саме SWOT-аналіз дозволяє виявляти переваги та недоліки, можливості та загрози розвитку об'єкту управління.

Таким чином, сутність стратегічного управління розвитком регіональної інноваційної інфраструктури полягає в формуванні та реалізації стратегії розвитку інноваційної інфраструктури на основі постійного моніторингу її змін з метою підтримки спроможності інноваційної інфраструктури національної економіки ефективно функціонувати та виконувати покладені на неї функції в умовах турбулентності зовнішнього середовища.

Одне із найважливіших місць у процесі стратегічного управління займає етап визначення стратегічної орієнтації об'єкта. Так, на сучасному етапі розвитку наукової думки стратегічна орієнтація суб'єктів господарювання різних рівнів агрегування розглядається як імператив їх успішного та конкурентоспроможного розвитку, визначає загальний їх вектор розвитку, основні ризики та можливості щодо їх зниження. Стратегічна орієнтація регіональної інноваційної інфраструктури має дуже важливе значення, адже дозволяє сформулювати стратегічне бачення розвитку інноваційної інфраструктури, ідентифікувати можливості та загрози розвитку інноваційної інфраструктури у коротко-, середньо- та довгостроковому періодах.

Таким чином, стратегічна орієнтована регіональна інноваційна інфраструктура – це інноваційна інфраструктура (керована підсистема системи управління розвитком інноваційної інфраструктури), розвиток якої здійснюється (керуючою підсистемою) на основі поєднання цільового та інтегрального підходів, що дозволяє формувати цілі розвитку інноваційної інфраструктури, аналізувати їх релевантність можливостям та розробляти інтегральну систему стратегічний дій щодо усунення невідповідностей. За таким підходом формуються передумови для реалізації революційних змін, досягається проактивність розвитку інноваційної інфраструктури національної економіки, що є безумною перевагою в умовах підвищення рівня невизначеності та ентропії.

Стратегічна орієнтація регіональної інноваційної інфраструктури має бути узгоджена із загальним вектором соціально-економічного та інноваційного розвитку економіки регіону. Крім того, вона визначає нагальну потребу формування стратегічних орієнтирів розвитку регіональної інноваційної інфраструктури. З огляду на специфіку регіональної інноваційної інфраструктури її стратегічною орієнтацією можуть виступати певні її бажані характеристики та ефекти.

У якості основних цільових орієнтирів розвитку інноваційної інфраструктури доцільно використовувати такі характеристики інноваційної інфраструктури: ефективна, адаптивна та проактивна, інтегрована у глобальний ланцюг створення доданої вартості, конкурентоспроможна.

Орієнтир на ефективність пояснюється тим, що розвиток регіональної інноваційної інфраструктури обумовлений, у першу чергу, факторами, які носять ендогенний характер, підпорядкований та узгоджений із загальною стратегією соціально-економічного та інноваційного розвитку країни. Неефективна інноваційна інфраструктура не спроможна генерувати очікувані обсяги динамічних та статичних ефектів, не формує у необхідному обсязі організаційні передумови для інноваційного розвитку. Крім того, обмеженість економічних ресурсів визначає необхідність їх ефективного використання, яка вимірюється шляхом встановлення співвідношення отриманого ефекту до витрат, які мали місце у процесі генерування зазначеного ефекту.

Орієнтир на адаптивність пояснюється тим, що розвиток регіональної інноваційної інфраструктури розглядається як континуальний процес, передбачає постійну валідацію на предмет його релевантності можливостям та загрозам, що виникають у середовищі та обумовлюються зміною загальної траєкторії соціально-економічного розвитку країни. Таким чином, адаптивність забезпечує гнучкість та оперативність реагування інноваційної інфраструктури на зміни умов її розвитку.

Орієнтир на проактивність пояснюється тим, що розвиток регіональної інноваційної інфраструктури, який передбачає лише реагування на умови, що склалися, зосереджується на приведенні регіональної інноваційної інфраструктури у відповідність до умов, а не на самому процесі удосконалення інноваційної інфраструктури, що знижує ефективність подібних дій, не дозволяє отримати заплановані ефекти та вигоди. Таким чином, проактивність забезпечує можливість визначення альтернативних реакцій регіональної інноваційної інфраструктури на різні загрози та можливості та вибір тієї альтернативи, яка є більш бажаною, більш ефективною. Такий ефект досягається за рахунок виявлення у процесі проактивного управління ризиків та можливостей, їх ідентифікації та диференціації, а також виявлення та урахування під час прийняття управлінських рішень каузальних зв'язків між ризиками, можливостями та результатами розвитку регіональної інноваційної інфраструктури.

Орієнтир на конкурентоспроможність пояснюється тим, що жодна країна сучасного світу не може функціонувати у режимі автаркії, змушена постійно конкурувати із іншими країнами за різноманітні ресурси, у т.ч. фінансові (інвестиційні), трудові та ін. Необхідно звернути увагу на те, що даний орієнтир передбачає забезпечення як внутрішньої, так і зовнішньої конкурентоспроможності інноваційної інфраструктури.

Внутрішня конкурентоспроможність визначається тим, наскільки успішно та ефективно функціонує інноваційна інфраструктура, виконує покладені на неї функції. У даному контексті інноваційна інфраструктура як об'єкт регулювання вступає у конкурентну боротьбу із аналогічними об'єктами за наявні, у першу чергу, фінансові ресурси держави, що спрямовуються на розвиток об'єктів управління.

Зовнішня – тим, наскільки порівняно ефективна інноваційна інфраструктура національної економіки дозволяє конкурувати їй із іншими національними

економіками, забезпечувати підвищення рівня інноваційності національної економіки, забезпечувати підвищення рівня та якості життя у суспільстві.

Орієнтир на конкурентоспроможність передбачає одночасне забезпечення внутрішньої та зовнішньої конкурентоспроможності регіональної інноваційної інфраструктури без визначення їх пріоритетності.

Орієнтир на інтеграцію у глобальний ланцюг створення доданої вартості або глобальний ланцюг вартості (GVC, global value chain) пояснюється тим, що сьогодні глобальна економіка все більше набуває рис мережевої, ефективність та ефекти якої зростають із кількістю її учасників, що закономірно визначається зменшенням витрат від включення у глобальну мережу.

Ефективне управління розвитком регіональної інноваційної інфраструктури має місце тоді, коли керуючою системою проводиться робота щодо її розвитку за всіма визначеними напрямками, що дозволяє забезпечити проактивність та гнучкість управління розвитком інноваційної інфраструктури, які розглядаються на сучасному етапі розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин як імператив.

Управління розвитком регіональної інноваційної інфраструктури за усіма зазначеними напрямками повинно мати циклічний характер (ідентифікація загроз та ризиків розвитку інноваційної інфраструктури національної економіки, управління ними – ідентифікація умов розвитку інноваційної інфраструктури та управління ними – ідентифікація стимулів розвитку інноваційної інфраструктури та управління ними – ідентифікація можливостей розвитку інноваційної інфраструктури та управління ними) та здійснюватися систематично. Лише у такий спосіб можуть бути забезпечені бажані та релевантні умови трансформації інноваційної інфраструктури національної економіки.

Реалізація представлених вище рекомендацій передбачає використання стратегічного підходу та програмно-цільового методу, які забезпечують комплексний підхід до організації процесів управління і використання бюджетних

коштів, вимагають розгляду процесу розвитку інноваційної інфраструктури у довгостроковому періоді та розробки відповідної стратегії.

З огляду на те, що розвиток регіональної інноваційної інфраструктури є складним процесом, що передбачає низку трансформацій, які послідовно наближають інноваційну інфраструктуру до цільового стану, стратегія розвитку інноваційної інфраструктури має бути визначена як кумулятивна, тобто базуватися на ефекті кумуляції, який полягає у тому, що первинний ефект, отриманий від розвитку інноваційної інфраструктури створює умови для подальшого розвитку та отримання кінцевого результату, який значно перевищує вхідний імпульс.

У основу запропонованої кумулятивної стратегії розвитку регіональної інноваційної інфраструктури доцільно закласти ітераційну (паралельно-послідовну), а не інкрементальну (послідовну) модель дій, оскільки вона дозволяє суттєво скоротити час на виконання стратегії, суттєво знижує ризик невиконання стратегії та підвищує рівень її релевантності, адже корегуючі заходи та валідація успішності запланованих стратегією дій має місце на кожній ітерації.

Таким чином, кумулятивна стратегія розвитку регіональної інноваційної інфраструктури має розумітися як ітераційна модель дій та набір механізмів реалізації стратегічних пріоритетів розвитку інноваційної інфраструктури.

Метою кумулятивної стратегії, виходячи із визначених стратегічних орієнтирів, є розвиток конкурентоспроможної, керованої, адаптивної, динамічної та інтегрованої у глобальний ланцюг доданої вартості (global value-added chains) інноваційної інфраструктури, що дозволить забезпечити позитивні якісні та кількісні зміни у національній економіці, серед яких:

- структурна модернізація економіки;
- підвищення рівня зайнятості;
- нарощення обсягів експорту товарів та послуг, у т.ч. середньо- та високотехнологічного, високотехнологічного, зміни у його структурі;

- підвищення конкурентоспроможності як окремих виробників, так і національної економіки в цілому на геополітичній та геоекономічній арені;
- підвищення інвестиційної привабливості національної економіки;
- інтенсифікація та підвищення ефективності інноваційних процесів; - розвиток НІС;
- розвиток та ефективне використання науково-технічного потенціалу країни.

Таким чином, кумулятивна стратегія розвитку регіональної інноваційної інфраструктури являє собою ітераційну модель дій та набір механізмів реалізації стратегічних пріоритетів (модернізація середовища розвитку; реконфігурація і диверсифікація функціональних складових інноваційної інфраструктури національної економіки; підвищення рівня інтеграції інноваційних інфраструктур України та країн Європейського Союзу), що забезпечують досягнення довгострокових цілей розвитку регіональної інноваційної інфраструктури, їх конгруентність із можливостями та обмеженнями функціонування інноваційної інфраструктури за принципами синергізму та самоорганізації, багаторівневості; циклічності; пріоритетності забезпечення національної безпеки; урахування впливу глокалізації, векторів (зовнішнього, внутрішнього) і вимірів (часового, матеріального, просторового, структурного) інноваційної інфраструктури (рис.3.1).

Запропонована кумулятивна стратегія розвитку регіональної інноваційної інфраструктури країни відповідає диверсифікованій моделі розвитку інноваційної інфраструктури, тому є дуже інвестомісткою, передбачає чотириетапну логіку (планування, створення, експлуатація, оптимізація) та фокусується на значному переліку секторів та галузей діяльності.

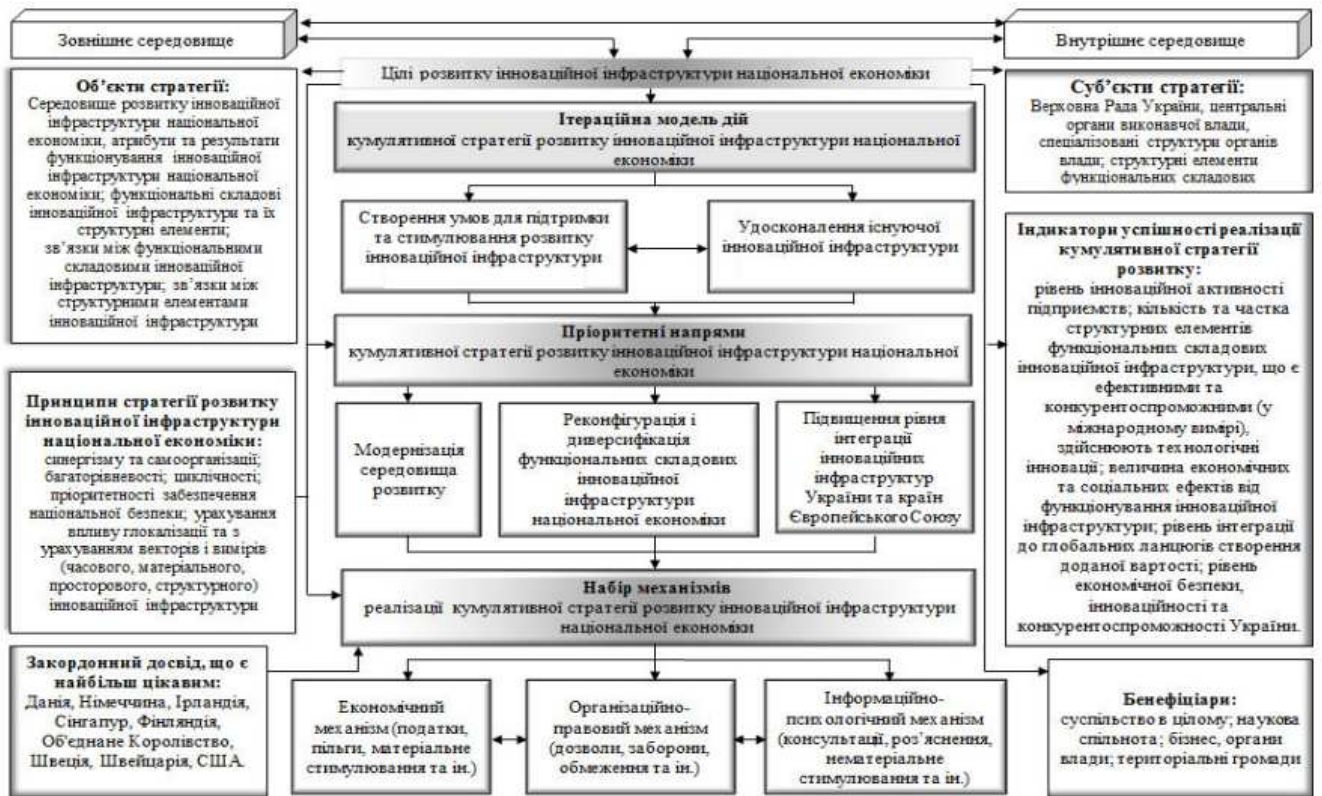

Рис. 3.1. Пропонована кумулятивна стратегія розвитку регіональної інноваційної інфраструктури

3.2. Формування моделі регулювання регіональної інноваційної інфраструктури

Важливим завданням формування регіону з інноваційним розвитком є створення адекватного можливостям і потребам території інноваційної інфраструктури, що володіє ринковою конкурентноздатністю й можливостями подальшого саморозвитку.

Таким чином, модель регіональної інноваційної інфраструктури (РІІ), яка повинна складатися з наукових організацій, що забезпечують розробку сучасних технологій, промислових підприємств, здатних сприйняти ці технології й здійснити випуск конкурентноздатної продукції, і інфраструктури, що забезпечує процес кадровими, фінансовими, інформаційними й іншими ресурсами, також роблять необхідні послуги при роботі на ринках.

РП може також формуватися на базі одного муніципального утворення. У цьому випадку ускладнюється керування такими територіями й потрібне прийняттям відповідних законодавчих актів на державному рівні.

Але незалежно від обраної схеми формування РП повинне виходити з наступних принципів:

- індивідуальний характер у рамках єдиної державної нормативної правової бази. Якщо буде потреба регіональним законодавством можуть бути прийняті спеціальні умови, характерні для кожної конкретної РП;

- державна підтримка функціонування РП, інвестиційні проекти й програми яких відповідають пріоритетам державної соціально-економічної й науково-технічної політики;

- переважне створення РП на базі науково-технологічних кластерів, що випускають конкурентноздатну продукцію, що користується попитом на внутрішньому й/або зовнішньому ринках;

- створення на базі РП нових інвестиційних механізмів розвитку промислового виробництва, зниження навантаження на бюджети всіх рівнів;

- розвиток з максимально можливим використанням наявних конкурентноздатних компонентів ресурсного, виробничого, наукового й інтелектуального потенціалів.

Безсумнівно, що багато компонентів потенціалу регіону необхідно створювати заново або значно модернізувати, однак чим більша частина наявного потенціалу буде використана (не на шкоду переходу до нового рівня конкурентноздатності), тим швидше будуть вирішуватися завдання інноваційного розвитку:

- вибір напрямків розвитку виходячи з максимально можливого використання наявних конкурентних переваг економіки регіону;

- облік переважаючих тенденцій технологічного розвитку.

Найбільш висока ефективність інноваційного розвитку регіону буде досягнута у випадку, якщо науково-виробничий комплекс, що формується, відповідає перспективному технологічному укладу, що, у свою чергу, взаємозалежний з технологічним укладом, раніше в значній мірі представленим в економіці регіону; облік вимог ринку.

Безумовним імперативом ефективного формування регіону з інноваційним розвитком є перебудова науково-виробничого комплексу території виходячи з потреб реального (хоча й прогнозованого на перспективу, але не гіпотетичного) ринку збуту продукції й реальних обсягів платоспроможного попиту.

- необхідний рівень розвитку інфраструктури регіону.

Важливе значення для ефективного функціонування науково-виробничого комплексу регіону має адекватне його потенціалу розвиток таких секторів інфраструктури, як транспортна мережа (автомобільні й залізничні, водні шляхи, повітряне сполучення), мережі телекомунікацій, сфера фінансових послуг, сфера інформаційних послуг.

Залучення необхідних фахівців у період (досить тривалий) інноваційної перебудови науково-виробничого комплексу буде стикатися з помітними труднощами, якщо не будуть забезпечені прийнятні темпи й рівень розвитку соціального сектора інфраструктури (житло, сфера обслуговування); розвиток територіальних інноваційних мереж.

Повнота й гармонічне сполучення необхідних елементів науково-виробничого комплексу при цілеспрямованій інформаційній, організаційній й економічній підтримці дозволяють домогтися інтенсивної мережної взаємодії учасників інноваційного процесу на території, що забезпечує відчутний синергетичний ефект інноваційної діяльності й служить важливим фактором подальшого саморозвитку науково-виробничого комплексу території. Реальне угруповання організацій-елементів науково-виробничого комплексу на

основі взаємної зацікавленості - важливий індикатор успішного інноваційного розвитку території.

Формування РІІ може проходити за наступною схемою. Оскільки однієї із завдань РІІ є забезпечення всього інноваційного циклу, те одним з підходів до формування структури є створення науково-технологічних кластерів, орієнтованих на певний сегмент ринку, продукції і послуг (рис. 3.2.).

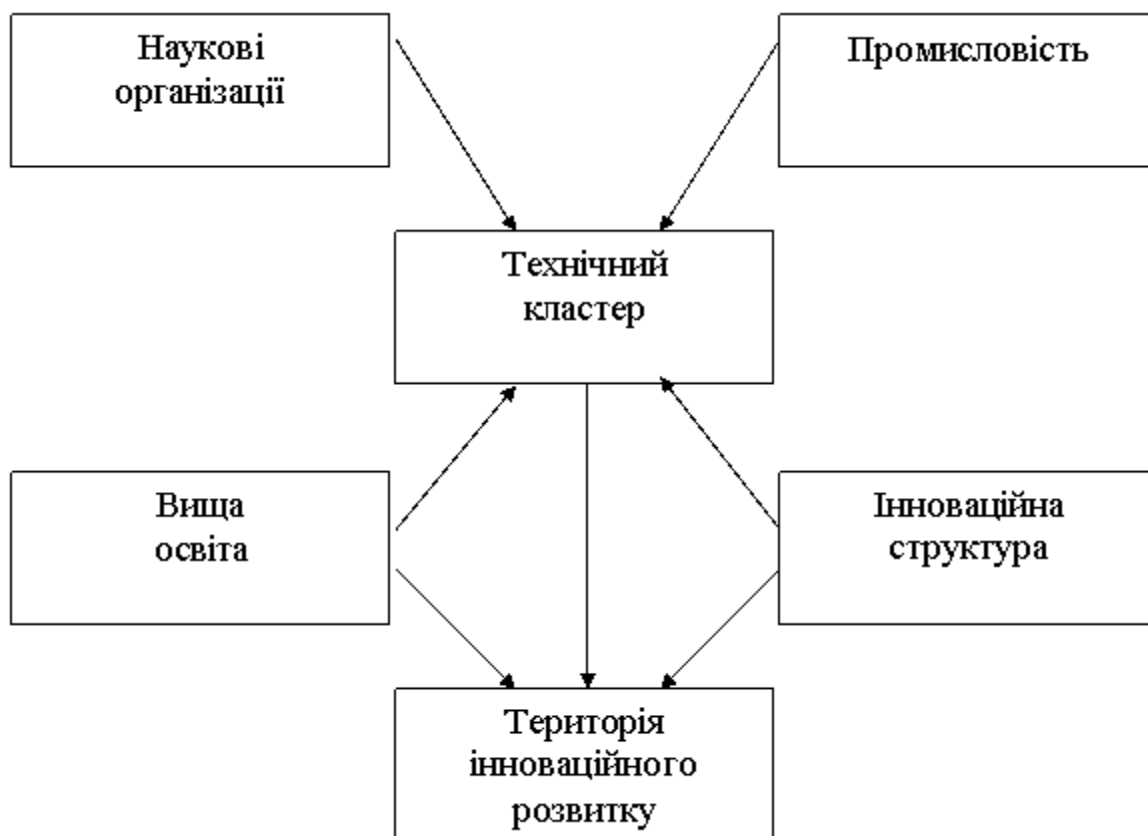

Рис.3.2. Пропонована схема формування території інноваційного розвитку

Кластери можуть створюватися на базі промислових підприємств і наукових організацій, що поєднують свої ресурси для реалізації конкретних проектів по розробці й випуску високотехнологічної продукції. Таке об'єднання в сукупності із правильною маркетинговою політикою, дозволить забезпечити стабільність замовлень, залучити інвестиції, створити робочі місця.

Залежно від структури науково-технологічного й промислового потенціалу на території одного регіону можуть бути створені кілька кластерів, різної технологічної й промислової орієнтації.

Для забезпечення необхідної підтримки регіональних інноваційних процесів необхідна відповідна інфраструктура, що здійснювала б фінансову, інформаційну, консалтингову, маркетингову й інші види підтримки інноваційних проектів. Сукупність науково-технологічних кластерів й інноваційної інфраструктури створює умови для розвитку території, на якій вони розміщені.

При гаданій простоті практична реалізація пропонованої схеми утруднена рядом обставин.

Насамперед це стосується нормативного правового забезпечення. Існуюче законодавство не досить чітко регламентує питання формування єдиної державної науково-технічної політики, також стосовно до промисловості законодавство ще має потребу в досить тривалому проробленні.

Інша серйозна проблема - відсутність ефективних механізмів інвестування в наукомістку продукцію, нерозвиненість венчурного фінансування й т.д.

Основні напрямки діяльності РП повинні реалізовуватися в рамках спеціально розробленої програми, що забезпечує безумовний пріоритет розвитку тих напрямків, які зможуть забезпечити швидкий розвиток конкурентноздатних виробництв.

При підготовці програми на першому етапі необхідно провести ретельний аналіз соціально-економічного стану, у ході якого необхідно вивчити наступні питання.

1. Аналіз економічної ситуації регіону. Стратегічні цілі й сценарії розвитку РП.
2. Визначення пріоритетних напрямків науково-технологічного й промислового розвитку регіону.

3. Оцінка наявних ресурсів, включаючи можливі міри державної підтримки.

4. Визначення рівня конкурентноздатності випуску наукової й промислової продукції.

5. Аналіз стану інфраструктури інноваційної діяльності й перспективи її розвитку.

6. Шляхи реструктуризації науково-технологічного й промислового комплексу і його адаптації до ринкових умов.

7. Перспективи соціально-економічного розвитку й удосконалювання обслуговуючої інфраструктури.

Закордонна практика інноваційного розвитку територій показує, що максимальний успіх у рішенні цього завдання досягається при достатності вихідного науково-виробничого потенціалу в даному регіоні.

Науково-виробничий потенціал регіону повинен обов'язково містити критичну масу істотних елементів, на основі яких можна буде в розумний термін створити необхідні інноваційні ланцюжки й забезпечити реальний конкурентноздатний вихід на ринки нової високотехнологічної продукції.

У першу чергу такими елементами є виробничі структури (оскільки масштабне створення нових виробничих потужностей являє собою досить тривалий і капіталомісткий процес) і відповідні наукові організації.

Наявність всіх елементів перспективного (бажаного) господарського комплексу не вважається обов'язковим, оскільки їх можна створити в процесі розвитку регіону. Більше важливими є масштаб і рівень розвитку існуючих елементів, а також наявність у регіону реальних конкурентних переваг.

При цьому як конкурентні переваги господарського комплексу території можуть виступати не тільки сучасні виробничі потужності й дослідницький потенціал, але й географічне розташування території, наявні на ній природні ресурси, її кліматичні особливості, транспортні комунікації, об'єкти історії й

культури, традиції здійснення будь-яких видів діяльності, освітній рівень населення регіону й т.д.; Важливим є наявність досить ємних ринків збуту існуючої й перспективної продукції господарського комплексу території.

Відсутність реальних ємних ринків збуту продукції неминуче приведе до стагнації розвитку виробничого комплексу території й, як слідство, до не досягнення основної мети її інноваційного розвитку.

Інноваційний розвиток інфраструктури регіону являє собою досить капіталомісткий процес, оскільки включає переоснащення існуючих і створення нових виробничих потужностей, масштабне розгортання виробниче орієнтованої науково-технологічної діяльності, інтенсивне розвиток як всієї інфраструктури, так й окремих її частин. Необхідно також урахувати, що логіка успішного інноваційного розвитку території неминуче приведе до перебудови й розвитку не тільки базового для регіону науково-промислового комплексу, але й усього господарського комплексу регіону, що веде до збільшення потреби у фінансових коштах.

Формування регіону з інноваційним розвитком - це складний і довгостроковий процес, протягом якого повинна реалізовуватися політика державних і місцевих органів влади, відбита в нормативних правових документах і визначальній стратегії формування інноваційного розвитку регіону, стимулювання участі частки (у тому числі іноземного) капіталу в розвитку регіону й умови стимулювання, зобов'язання державних і місцевих органів влади по участі в інноваційному розвитку регіону.

Принципово важливим тут є та обставина, що для успішного досягнення своєї мети політика органів влади різних рівнів повинна бути орієнтована на активну взаємодію й співробітництво, як між собою, так і з підприємницьким (у тому числі виробничими й фінансовим), а також науковим секторами економіки регіону.

Основні етапи створення й розвитку елементів пропонованої регіональної інноваційної інфраструктури такі:

- формування й законодавче закріплення державної політики підтримки регіонального інноваційного розвитку;
- розробка програм інноваційного розвитку конкретних територій;
- узгодження програми інноваційного розвитку регіону;
- реалізація програми інноваційного розвитку регіону з її поточним коректуванням.

Виходячи зі світового й українського досвіду інноваційного розвитку регіонів, з огляду на особливості економічної ситуації в Україні можна запропонувати наступні рекомендації з порядку формування державної політики стосовно РП.

Ключовим моментом формування державної політики підтримки інноваційного розвитку регіону є прийняття загального політичного рішення про здійснення такої підтримки перспективних територій. Нормативно-правове закріплення такого рішення може бути оформлене у вигляді указу Президента або постанови Уряду. Процес законодавчого закріплення цієї політики доцільно починати при наявності вже діючого урядового рішення.

Для формування й розвитку РП потрібна розробка нових юридичних норм і фінансових механізмів. У цьому випадку можливе прийняття спеціальних державних і регіональних законів, постанов уряду, реалізації федеральних цільових програм, спрямованих на розвиток регіонів і т.д.

Прийняття необхідних політичних рішень може бути мотивовано такими аргументами, як:

- радикальна зміна соціально-економічної ситуації в країні;
- початок реального здійснення процесу переходу країни на інноваційний шлях розвитку;
- концентрація обмежених коштів бюджету на пріоритетних напрямках розвитку, труднощі у визначенні пріоритетів для країни в цілому в її сучасному соціально-економічному стані й більшій вірогідності визначення пріоритетів розвитку для конкретної території;

- оптимальність механізму «регіон з інноваційною інфраструктурою» для консолідації розрізнених коштів державного, регіонального й місцевого бюджетів, приватних інвесторів, власних коштів підприємств на основі сполучення інтересів всіх сторін.

Державна підтримка РІІ має являти собою комплекс заходів, що сприяють розвитку конкретної території, реалізованих на державному й регіональному рівнях.

Основні положення політики підтримки інноваційної інфраструктури регіонів повинні відображати:

- мету, завдання й принципи державної політики;
- умови державної підтримки, у тому числі обов'язкові вимоги до програм розвитку регіональної інноваційної інфраструктури й окремих заходів цих програм;
- основні джерела прямої фінансової державної підтримки із вказівкою орієнтовних обсягів прямої державної підтримки.

Необхідно також мати встановлені орієнтири у вигляді лімітних цифр передбачуваної прямої фінансової державної підтримки:

- основні методи непрямої фінансової державної підтримки, у тому числі податкові пільги, пільгове кредитування, державні гарантії інвесторам;
- інші напрямки державної підтримки на розвиток інфраструктури, держзамовлення на НІОКР, створення або модернізація виробничих потужностей.

Крім того, повинні бути визначені базові державні міністерства й відомства, у компетенцію яких входить постійна підтримка інноваційного розвитку регіону, порядок узгодження й затвердження програм інноваційного розвитку регіону, порядок здійснення державними міністерствами й відомствами - замовниками (учасниками) програм інноваційного розвитку інфраструктури регіону - діяльності по реалізації затверджених програм, порядок координації цієї діяльності й звітності про її виконання.

Державні й місцеві органи влади мають брати участь у формуванні РП шляхом надання як прямої, так і непрямой фінансової підтримки такого формування, а також шляхом розвитку інфраструктури території.

Найпоширенішою формою прямої державної фінансової підтримки є державні програми розвитку регіонів. Звичайно подібні програми спрямовані на перетворення (необов'язково на інтенсивній інноваційній основі) економіки депресивних регіонів, а підтримка формування деяких регіонів інноваційного розвитку є важливою складовою частиною таких програм при прийнятті на державному рівні відповідного політичного рішення. Місцеві органи влади беруть участь у фінансуванні програм залежно від своїх можливостей.

Інша важлива форма прямої державної фінансової підтримки формування РП — це державні науково-технічні програми. У рамках таких програм фінансуються наукові дослідження, що сприяють підвищенню технологічного рівня виробничого комплексу регіону. Необхідно відзначити, що виконавцями досліджень і відповідно одержувачами фінансових коштів є не тільки організації, розташовані на території регіону, але й організації (як правило, державні наукові установи й вищі навчальні заклади) з іншим місцем розташування; при цьому умови участі в програмі передбачають ту або іншу форму передачі (під контролем уповноваженого органа державної влади) результатів виконаних досліджень зацікавленим організаціям, розташованим на території даного регіону.

Як механізми непрямой фінансової підтримки можна запропонувати стимулювання припливу інвестицій для формування РП. При цьому держава забезпечує надання (у певних випадку - під часткову державну гарантію) банками або спеціальними фондами довгострокових кредитів під низькі відсотки компаніям або окремим підприємцям, що починають або розширюють свою діяльність на території інноваційного розвитку. Місцеві органи влади також сприяють збільшенню пропозиції пільгових фінансових ресурсів, однак у депресивних регіонах їхньої можливості значно обмежені.

Крім пільгового кредитування повсюдно використовується й така форма непрямої фінансової підтримки, як пільгове оподатковування (надання пільг по сплаті податків). Необхідно відзначити, що надання такої підтримки з боку держави звичайно обумовлюється досить істотним розміром податкових пільг, надаваних місцевою владою.

За рубежем місцеві влади широко використовують таку форму непрямої фінансової підтримки, як установлення низької ціни на землю (або орендної плати за землю) під будівництво об'єктів у рамках програми інноваційного розвитку інфраструктури регіону, установлення знижених тарифів і ставок орендної плати за використання інших місцевих ресурсів.

До сфери відповідальності держави в області створення й розвитку РІІ насамперед ставиться інфраструктура транспорту, що має національне значення (магістральні залізні й автомобільні дороги, великі морські порти й аеропорти), а також надання території можливості виходу на магістральні (у тому числі глобальні) телекомунікаційні системи зв'язку й інформаційного обміну. Завданням місцевих органів влади є створення й розвиток транспортної інфраструктури території (місцеві автомобільні дороги, річкові порти, місцеві аеропорти), територіальної інфраструктури телекомунікації, розвиток соціального сектора інфраструктури (житло, сфера обслуговування), залучення на територію або стимулювання створення й розвитку на території сервісних організацій (виробничих, фінансових, інформаційних й ін.).

Особлива увага з боку регіональних органів влади має бути приділено інформаційному, організаційному й економічному сприянню створення й активного функціонування в регіоні різних галузевих і міжгалузевих асоціацій виробничих (наукових і виробничих) організацій, що є необхідним інструментом коректування й узгодження реалізованої політики розвитку, швидкого поширення інноваційних досягнень по всій економіці регіону, формування на території ефективних інноваційних мереж.

Програма інноваційного розвитку пропонованої регіональної інноваційної інфраструктури повинна містити два принципово необхідних блоки - стратегію інноваційного розвитку регіону й перелік проектів (заходів) програми.

Стратегія інноваційного розвитку регіональної інноваційної інфраструктури повинна мати наступний зразковий зміст:

- чітке визначення території, на інтенсивний інноваційний розвиток якої спрямована програма;

- характеристика території (відомості про географічне положення, кліматичні особливості, демографічний стан, природні ресурси, соціально-економічний стан, господарсько-економічний комплекс (включаючи виробничий потенціал, убудованість у господарські зв'язки, наявні ринки збуту);

- науковий потенціал (включаючи проблемно-тематичну орієнтацію й організаційно-економічні зв'язки з господарським комплексом території);

- характеристика й оцінка конкурентних переваг регіону (її економічного комплексу) і перспективних ринків збуту;

- властиво стратегія розвитку регіону, що опирається на наявний науково-виробничий і ресурсний потенціал, реальні конкурентні переваги регіону, і орієнтована на освоєння перспективних ринків.

Важливим елементом стратегії є розвиток і зміцнення науково-виробничої взаємодії в регіоні (включаючи диверсифікованість наукового потенціалу) з метою створення умов для саморозвитку РП;

- фінансово-економічне забезпечення (відомості про джерела й розміри інвестованих коштів, у тому числі власних коштів підприємств, коштах інвесторів, інших приваблюваних коштах, коштах місцевого й регіонального бюджетів, потреби в залученні коштів державного бюджету, а також відомості про види й масштаби непрямой фінансової підтримки, що передбачає місцевими й регіональними органами влади). При цьому необхідно, щоб розроблювачі програми мали орієнтир у вигляді сформульованого

державною політикою принципу додатковості державної підтримки стосовно інших джерел інвестування або фінансування. Фінансування НІОКР у повному розмірі з державного бюджету (коштів державних міністерств і відомств) доцільно здійснювати тільки для проектів, результати яких можуть бути ефективно використані на території інших регіонів (наприклад, НІОКР по ресурсо- і енергозбереженню, НІОКР в області житлово-комунального господарства, НІОКР екологічної спрямованості й т.п.). Пропозиції по фінансуванню (інвестуванню) з коштів державного бюджету, не підкріплені переважаючими частками інвестиціями, повинні супроводжуватися переконливими доказами необхідності або доцільності таких фінансових вкладень, наприклад, доказами наявності реальних ринків збуту нової продукції й високої (прямій або опосередкованої) окупності цих вкладень.

Аналогічно умовою надання державної непрямої фінансової підтримки повинне бути надання відповідної підтримки місцевими й регіональними органами влади.

Також треба поліпшити механізми інвестиційного клімату на території регіону й залучення додаткових інвестицій;

- поширення технологій (відомості про механізми, за допомогою яких буде забезпечене більше широке й ефективне поширення технологій, створюваних або освоюваних у процесі розвитку РП, серед інших підприємств цього регіону).

Виходячи зі світового досвіду, було б доцільно надавати державну підтримку в першу чергу створенню й освоєнню технологій, необхідних або корисних цілим групам підприємств регіону (критерієм може бути їхньої участі на паях у фінансуванні такого створення або освоєння), у тому числі групам малих і середніх підприємств, представленим своєю асоціацією в якості одного зі споживачів відповідного проекту програми. Безсумнівно, реалізація даного підходу припускає наявність програми зобов'язань, що передбачають

умовами, одержувачів державної підтримки по безперешкодному поширенню відповідних технологій на заздалегідь установлених умовах.

3.3. Організаційні заходи удосконалення механізму регулювання регіональної інноваційної інфраструктури

На основі результатів дослідження регіональної інвестиційної політики можна зробити висновок про доцільність зосередження уваги на розробці стратегії інноваційного розвитку за рахунок оптимального сполучення різних форм фінансування – прямої і непрямой дії. В якості прямої форми підтримки нами запропоновано організацію Фонду інноваційного розвитку регіону за рахунок коштів регіонального бюджету (рис. 3.3).

Основними завданнями діяльності даного Фонду повинні бути такі напрямки: стимулювання підприємницьких структур до розвитку інноваційного бізнесу; координація зусиль бізнесу і науки в напрямках інноваційного розвитку; співфінансування інноваційних проектів при збереженні управління проектами в руках бізнесу.

В якості непрямих форм стимулювання інноваційної діяльності пропонуються:

1) втручання держави щодо введення нормативно-правових регуляторів, що стимулюють інвестування інноваційної інфраструктури, в тому числі внесення змін до Закону «Про інноваційну діяльність», удосконалення податкового законодавства: введення «амортизаційної премії» у вигляді дозволу віднесення на витрати та обліку при розрахунку податкової бази 10-15% вартості введених в дію основних засобів; звільнення від оподаткування прибутку фінансово-кредитних установ за договорами інвестування інноваційних підприємств;

2) розвиток спеціалізованих суб'єктів інноваційної інфраструктури: лізингових компаній, венчурних фондів тощо;

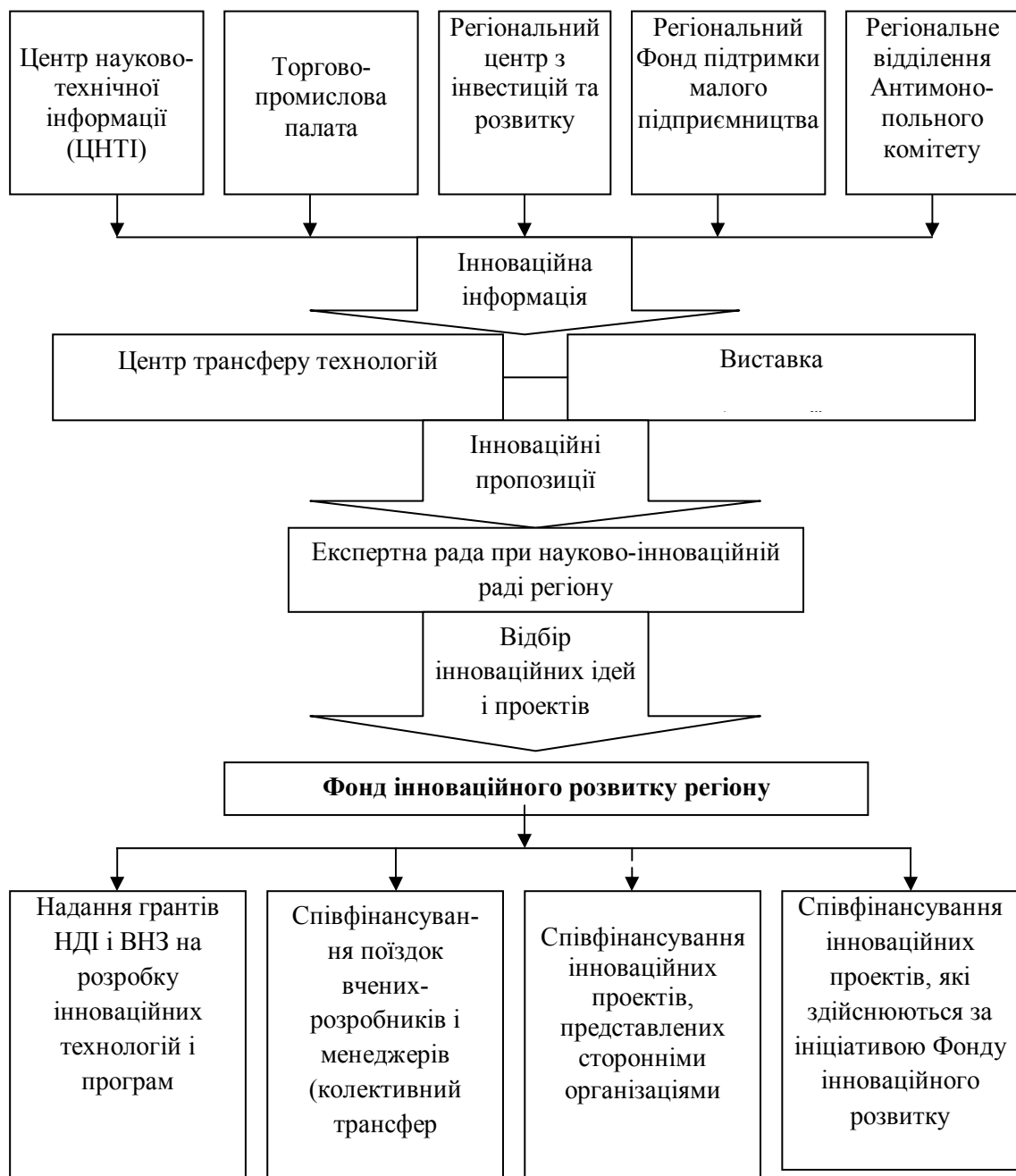

Рис. 3.3. Пропонована модель організації Фонду інноваційного розвитку регіону

3) надання державних гарантій з видачі кредитів на здійснення інноваційних проектів, а також компенсації частини банківських відсотків за кредитами для господарюючих суб'єктів, що реалізують інноваційні проекти, які мають важливе значення для соціально-економічного розвитку країни;

4) пріоритетне підключення перспективних високотехнологічних підприємств до реалізації державних інвестиційних та цільових програм за рахунок кредитних ресурсів.

Серед заходів, спрямованих на стимулювання інноваційного процесу, ми відмічаємо особливе значення такого механізму фінансової підтримки інноваційного бізнесу як лізингове фінансування, як у частині придбання обладнання для виробництва інновацій, так і реалізації, а також просування на ринок інноваційної продукції. «Інноваційний лізинг» визначається як специфічний вид економічних відносин між їхніми суб'єктами: лізингодавцем, лізингоодержувачем і продавцем лізингового майна з приводу об'єктів рухомого та нерухомого майна, що належить до основних засобів в процесі науково-інноваційної діяльності. Венчурним лізингодавцям поряд з такими традиційними методами, як гарантія банку, застава майна, страхування обладнання, ми пропонуємо застосовувати в своїй роботі більш гнучкі підходи: використання похідних інструментів фондового ринку, таких як опціон, ф'ючерс і ін.

В якості основних переваг застосування лізингового механізму інвестування інноваційних процесів ми відзначаємо: капіталозберігаючий ефект, значні можливості у виборі великого проекту, альтернативи вибору необхідного майна, відносна економія оборотних коштів. Застосування даного механізму інвестування дозволяє зменшити одноразові витрати (а в порівнянні з банківським кредитом і сукупні витрати з придбання основних засобів).

Програма стартового фінансування, що проводиться регіональним фондом підтримки малого підприємництва та місцевими програмами підтримки малого бізнесу, не в змозі переломити негативні тенденції у створенні МПП. Зведених даних з підтримки малого інноваційного підприємництва місцевими бюджетами немає, але можна припустити, що їх вплив на динаміку МПП також невеликий, за винятком столиць і деяких великих міст.

Серйозним внеском у вирішення проблеми фінансування могло б стати залучення в інноваційний бізнес коштів великих виробничих підприємств. Велика

частина промислових підприємств поки не зацікавлена в оплаті (або не в змозі оплатити) НДДКР. Зрушити ситуацію з мертвої точки можуть тільки дуже великі покупки новачків з сировинного сектора економіки. Останнім часом розпочато декілька проектів щодо фінансування перспективних розробок такими компаніями, але масштаби цієї діяльності поки що незначні. Інший шлях залучення ринкових коштів в інноваційні підприємства – це прискорення інноваційного циклу в частині розширення масштабів виходу підприємств на ринки з готовою продукцією. Цей шлях дозволить вже існуючим інноваційним підприємствам отримати додаткові ресурси для виведення на ринки своїх нових розробок.

Одним з найбільш широко використовуваних у світі інструментом фінансування розвитку науково-інноваційної діяльності та комерціалізації високоризикових проектів з пріоритетних для країни і регіону напрямків є грант на проведення НДДКР. Створення спеціальних фондів, які виділяють гранти на проведення НДДКР і розвиток науково-інноваційної діяльності на регіональному рівні, на наш погляд, може дати органам влади і управління потужний важіль впливу на інноваційну сферу.

На сьогоднішній день в регіонах такий інструмент, як грант, використовується не повною мірою і недостатньо ефективно. На основі проведеного дослідження були виявлені причини ситуації, що склалася, це: недостатня інформованість про існуючі фонди і програми, що передбачають виділення грантів на розвиток науково-інноваційної діяльності; складність і тривалість заповнення конкурсної документації; відсутність вільного часу на оформлення та заповнення конкурсної документації; відсутність досвіду участі в подібних заходах; невміння показати новизну своїх розробок, їх практичну значимість і ін.

Для того, щоб подолати зазначені недоліки і залучити в науково-інноваційну сферу регіону фінансові кошти з метою розвитку високотехнологічного бізнесу на його території, нами пропонується створення регіонального експертно-

консультаційного центру, який буде сприяти всім зацікавленим приватним особам, підприємствам, компаніям регіону в експертизі проектів та наданні інформації про існуючі гранти, що виділяються фондами та іншими організаціями будь-якої форми власності та рівня. Концепція формування і функціонування запропонованого центру, бачення його майбутнього і його основні характеристики представлені в табл. 3.1. У рамках здійснення діяльності Центру передбачається його взаємодія з низкою регіональних організацій.

Таблиця 3.1

Загальна характеристика пропонованого регіонального експертно-консультаційного центру

Показники	Опис
Назва	НП Центр «ГРАНТ»
Місія	Підтримка наукової та інноваційної діяльності в регіоні
Мета діяльності	Сприяння всім зацікавленим приватним особам, підприємствам, компаніям регіону в експертизі проектів та інформування про існуючі конкурси, гранти, допомога в просуванні проектів на ринок
Потенційні клієнти	Індивідуальні розробники; дослідні організації; ВНЗ; МП, промислові підприємства та ін
Джерела фінансування	Кошти державних і регіональних програм і проектів.
Концепція створення	Орієнтація на науково-технічний, промисловий, інноваційний потенціал окремого регіону. Центр - сполучна ланка для наукових установ, компаній регіону та організацій, які надають гранти.
Основні напрямки діяльності	1. Сприяння у створенні та веденні високотехнологічного бізнесу в регіоні. 2. Консалтингові послуги.
Основні послуги	1. Експертиза проектів. 2. Написання бізнес-планів. 3. Надання консалтингових послуг.
Організаційно-правова форма	Некомерційне партнерство
Організаційна структура	Матрична

Таким чином, у регіоні буде створено механізм для залучення фінансування НДДКР і освоєння їх результатів у виробничій діяльності. Запропоновані заходи дозволять без істотних фінансових і капітальних витрат скоротити розрив між стадіями інноваційного процесу регіону «наука-виробництво-ринок». За підтримки органів влади реалізація даних проектів може значно підвищити інноваційний потенціал регіону.

Висновки до розділу

З метою удосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури обґрунтовано напрями вдосконалення відповідного механізму. Уточнено функції такої інфраструктури та заходи нейтралізації перешкод інноваційного розвитку регіону.

Нова регіональна політика щодо розвитку регіональної інфраструктури має стати міцним підґрунтям для активізації інвестиційно-інноваційного розвитку, підвищення конкурентоспроможності регіонів країни на зовнішніх ринках. Провідна роль у цьому процесі належить формуванню в країні регіональних і міжрегіональних кластерів, що дозволить оптимізувати діяльність виробничих систем, активізує розвиток високотехнологічних і наукоємних виробництв, сприятиме використанню переваг спеціалізації компаній, створюючи на цій основі потужний синергетичний ефект соціально-економічного зростання і на регіональному, і на національному рівнях. Уточнено переваги кластерної організації регіональної інноваційної інфраструктури.

Ефективне управління розвитком регіональної інноваційної інфраструктури має місце тоді, коли керуючою системою проводиться робота щодо її розвитку за всіма визначеними напрямками, що дозволяє забезпечити проактивність та гнучкість управління розвитком інноваційної інфраструктури.

Запропонована кумулятивна стратегія розвитку регіональної інноваційної інфраструктури, сформовано модель її регулювання та схему формування території інноваційного розвитку. Визначено, що залежно від структури науково-технологічного й промислового потенціалу на території одного регіону можуть бути створені кілька кластерів, різної технологічної й промислової орієнтації. Визначено основні етапи створення й розвитку елементів запропонованої регіональної інноваційної інфраструктури.

Особлива увага з боку регіональних органів влади має бути приділено інформаційному, організаційному й економічному сприянню створення й активного функціонування в регіоні різних галузевих і міжгалузевих асоціацій виробничих (наукових і виробничих) організацій, що є необхідним інструментом коректування й узгодження реалізованої політики розвитку, швидкого поширення інноваційних досягнень по всій економіці регіону, формування на території ефективних інноваційних мереж.

Обґрунтовано та запропоновано організаційні заходи удосконалення механізму регулювання регіональної інноваційної інфраструктури і, зокрема, такі: запропоновано створення Фонду інноваційного розвитку регіону за рахунок коштів регіонального бюджету та регіонального експертно-консультаційного центру. Уточнено завдання, особливості та модель роботи цього фонду.

В результаті реалізації запропонованих заходів у регіоні буде створено механізм для залучення фінансування НДДКР і освоєння їх результатів у виробничій діяльності. Запропоновані заходи дозволять без істотних фінансових і капітальних витрат скоротити розрив між стадіями інноваційного процесу регіону «наука-виробництво-ринок». За підтримки органів влади реалізація даних проектів може значно підвищити інноваційний потенціал регіону.

ВИСНОВКИ

На основі проведених досліджень вирішено актуальне завдання щодо удосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури, що зводиться до такого:

Розглянуто теоретичні основи удосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури, зокрема конкретизовано особливості цієї інфраструктури як об'єкта регулювання.

Під інноваційною інфраструктурою регіону необхідно розуміти сукупність спеціальних інноваційних інститутів і мереж, які взаємопов'язані між собою та забезпечують розвиток і підтримку всіх стадій інноваційного процесу в регіоні з метою підвищення його інноваційного потенціалу. Визначено складові елементи інноваційної інфраструктури регіону.

У системі регіонального інноваційного процесу важлива роль відводиться інститутам забезпечення інноваційної діяльності і продукування інновацій. До інноваційної інфраструктури належить інституційне середовище, яке підтримує і забезпечує розвиток, стимулює і регулює інноваційні процеси.

Інституційна підтримка регіонального інноваційного процесу є однією з передумов ефективного впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку регіональної економіки. Визначено суб'єкти регулювання регіональної інноваційної інфраструктури, а також завдання, методи та особливості регулювання регіональної інноваційної інфраструктури; заходи становлення регіональних інноваційних інститутів. Уточнено інструменти державного стимулювання процесів підтримки інноваційного потенціалу регіонів.

Конкретизовано теоретичні аспекти та принципи удосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури. Визначено комплекс завдань, реалізація яких сприятиме зміцненню і розвитку інноваційного потенціалу регіонів.

Здійснено аналіз механізмів регулювання регіональної інноваційної інфраструктури, та, зокрема, аналіз розвитку відповідної інфраструктури. Визначено, що українські регіони дуже суттєво відрізняються за всіма складовими інноваційного потенціалу, а відтак, за передумовами запровадження інноваційної моделі розвитку регіональної економіки. В Україні історично склалися міжрегіональні диспропорції соціально-економічного, науково-технологічного, промислового та інноваційного розвитку. Про диференційованість інноваційних процесів у регіонах свідчать багато даних, зокрема, і про низьку інноваційну активність промислових підприємств в усіх регіонах. У цілому в Україні лише 13 % від загальної кількості промислових підприємств займалися інноваційною діяльністю у 2020 р., в той час, як інноваційна активність підприємств розвинених економічно та технологічно країн становить від 50 до 80 відсотків.

Здійснено групування регіонів за характеристиками інноваційного розвитку промисловості. Українські регіони також дуже суттєво відрізняються за своїм науково-освітнім та кадровим потенціалом. Основний потенціал наукових кадрів і науково-дослідних установ зосереджений у регіонах, де розміщені наукові центри НАН України – це м. Київ, Харківська, Дніпропетровська, Львівська та Одеська області.

Перешкодою для інноваційного розвитку підприємств областей є відсутність механізму заохочення іноземних інвестицій. Частка інвестицій від іноземних інвесторів за досліджуваний період не перевищувала 16,7%. Серед основних причин такої ситуації є нестабільні загальноекономічні показники, постійні зміни в нормативноправовій базі, проведення антитерористичної операції та значний рівень тінізації економіки, що збільшує ризик вкладення коштів в інновації.

Визначено, що потенціал регіонального інноваційного розвитку залежить в основному від приватного фінансування, існує значна кількість перешкод щодо зовнішнього фінансування іноземними інвесторами. Здійснено оцінку

регулювання регіональної інноваційної інфраструктури. На сьогодні в Україні однією з організаційно-економічних формо інтеграції науки й виробництва є технопарки. Уточнено систему органів публічної влади щодо регулювання регіональної інноваційної діяльності в країні. Визначено, що відсутність системної повноти в інноваційному розвитку економіки регіонів та в правовому регулюванні інноваційних процесів в цілому гальмує процеси розвитку регіональної інноваційної інфраструктури, залишає невикористаним значний потенціал суб'єктів господарської діяльності.

Уточнено чинники, від яких на практиці залежала реалізація інноваційної політики на рівні регіону та основні методи регулювання, що використовувалися протягом аналізованого періоду для регулювання регіональної інноваційної інфраструктури. Як показали результати досліджень, вітчизняна практика підтримки регіональної інноваційної діяльності є недостатньо ефективною. Перевага надавалась переважно методам прямого адміністрування.

Досліджено проблеми та ефективність механізмів регулювання регіональної інноваційної інфраструктури, зокрема уточнено недоліки формування та розвитку сучасної регіональної інноваційної інфраструктури. Основними проблемами, що створюють перешкоди на шляху до розвитку інноваційної інфраструктури регіонів були такі: відсутність взаємопов'язаної державної інноваційної політики та регіональної інноваційної політики; не налагоджений механізм підтримки інноваційної діяльності з боку місцевих органів влади; відсутність програм інноваційного розвитку в переважній більшості регіонів країни.

Результати аналізу діяльності інноваційних структур вказують на неоднорідний рівень їх розвитку за регіонами України, з переважним скупченням інноваційних структур в місцях централізації фінансових ресурсів (найперше бюджетних) – у столиці та обласних центрах, а також в місцях функціонування потужних промислових комплексів

Основними перешкодами щодо належного розвитку сучасної інноваційної інфраструктури регіонів також є низький рівень її інституційної визначеності та

системної державної підтримки, в тому числі недостатнє фінансування елементів інноваційної інфраструктури регіонального рівню та недосконала нормативно-правова урегульованість питань розвитку регіональної інноваційної інфраструктури. Реалізація інноваційної політики в регіонах країни здійснюється фрагментарно, хаотично, в залежності від сформованої інноваційної інфраструктури та дій органів влади, місцевого бізнесу, характеризується низьким (недостатнім) рівнем залучення інтелектуального потенціалу регіону та слабкими міжрегіональними зв'язками.

Незважаючи на формальну наявність елементів регіональної інфраструктури, зокрема бізнес-інкубаторів, регіональних інноваційних центрів, технопарків тощо – всі вони в цілому здійснювали лише інформаційну підтримку регіональним інноваційним процесам. В той час, як значну частину інвестицій в регіональні проекти протягом аналізованого періоду було здійснено Державним фондом регіонального розвитку.

Аналіз використання коштів цього фонду показав, що до переліків проектів, що фінансуються за рахунок ДФРР, включаються переважно точкові проекти реконструкції соціальної сфери. І це є основним недоліком цього фонду з точки зору регулювання регіональних інвестиційних процесів: підтримуються переважно проекти, які не є інноваційними.

З метою удосконалення регулювання регіональної інноваційної інфраструктури обґрунтовано напрями вдосконалення відповідного механізму. Уточнено функції такої інфраструктури та заходи нейтралізації перешкод інноваційного розвитку регіону.

Запропонована кумулятивна стратегія розвитку регіональної інноваційної інфраструктури, сформовано модель її регулювання та схему формування території інноваційного розвитку. Визначено, що залежно від структури науково-технологічного й промислового потенціалу на території одного регіону можуть бути створені кілька кластерів, різної технологічної й промислової орієнтації.

Визначено основні етапи створення й розвитку елементів пропонованої регіональної інноваційної інфраструктури.

Обґрунтовано та запропоновано організаційні заходи удосконалення механізму регулювання регіональної інноваційної інфраструктури і, зокрема, такі: запропоновано створення Фонду інноваційного розвитку регіону за рахунок коштів регіонального бюджету та регіонального експертно-консультаційного центру. Уточнено завдання, особливості та модель роботи цього фонду.

В результаті реалізації запропонованих заходів у регіоні буде створено механізм для залучення фінансування НДДКР і освоєння їх результатів у виробничій діяльності. Запропоновані заходи дозволять без істотних фінансових і капітальних витрат скоротити розрив між стадіями інноваційного процесу регіону «наука-виробництво-ринок». За підтримки органів влади реалізація даних проектів може значно підвищити інноваційний потенціал регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАННИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України // [Електронний ресурс]:<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&nreg=254%E2%96-%E2%F0>
2. Закон України «Про засади державної регіональної політики» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст.90.
3. ЗУ «Про транскордонне співробітництво» № 1861 – IV від 24.06.2004р. // [Електронний ресурс] URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1861-15>
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про розроблення проекту Державної програми соціально-економічного розвитку Придніпровського регіону» № 838 від 17.10.1995.// [Електронний ресурс] URL:<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=838-95-%EF>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про розробку проекту Державної програми соціально-економічного розвитку Карпатського регіону» № 368 від 24.05.1993.// [Електронний ресурс] URL:http://www.uazakon.com/documents/date_29/pg_igwjwy.htm
6. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994// [Електронний ресурс] URL:http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_012
7. Указ Президента України Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу від 11.06.1998 № 615/98 // [Електронний ресурс] URL:<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=615%2F98>
8. Урядовий портал. Уряд затвердив Концепцію державної регіональної політики. 04.07.2008 // [Електронний ресурс] URL:http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=143409446&cat_id=119129001

9. Decentralization: Conditions for Success. Lessons from Central and Eastern Europe and the Commonwealth of Independent States / Department of Economic and Social Affairs. – New York: UN, 2000. – P. 225.
10. Prigogine I. The Philosophy of Instability // Futures. – Vol. 21. – August, 1989. – P. 397.
11. Transformative Paths in Central and Eastern Europe / Ed. by R. Markowski, E. Wnuk–Lipinski. – Warsaw: Instytut studiow politycsnych PAN, 2001. – P. 156.
12. Алаев Е. Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический справочник. – М., 1993.-342с.
13. Бандур С. І. Сучасна регіональна соціально-економічна політика держа- ви: теорія, методологія, практика / С. І. Бандур, Т. А. Заяць, І. В. Терон. - К. : РВПС України НАН України, 2002. - 250 с.
14. Беленький П. Регіональна політика збалансованого соціально-економіч- ного розвитку / П. Беленький, О. Другов // Регіон. економіка. - 2005. - № 1. - С. 96-106.
15. Василенко И. А. Административно–государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия: Учебное по' собие. Изд. 2–е, перераб. и доп. – М.: Издательская корпорация «Логос», 2000. – С. 83.
16. Веймер Д., Вайнінг Е. Аналіз політики: Концепції і практика. – К.: Ос' нови, 1998. – С. 220–221.
17. Воротін В. Є. Макроекономічне регулювання в умовах глобальних трансформацій: Монографія. – К.: Вид–во НАДУ, 2002 – 392 с
18. Вплив децентралізації на соціальну політику в Україні (за результата' ми соціологічного дослідження) / А.В. Ліпенцев, О. Є. Музичук, А. О. Че' мерис, В. М. Ципук. – К., 2002. – 144 с.
19. Гаврилов А.И. Региональная экономика и управление.-М.:ЮНИТИ-ДАНА,2002.-239 с.

20. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації / З. В. Герасимчук. - Луцьк : Надстир'я, 2001. - 528 с.
21. Гоптарева И. Федерализм как политико – правовой и социальный способ управления конфликтами и как средство их перманентного разрешения // Credo. – 1998. – № 6 // <http://www.orenburg.ru/culture/credo/12/2.html>.
22. Гранберг А. Г. Основы региональной экономики: М.: ГУ ВШЭ, 2001. – 495 с.
23. Гурне Б. Державне управління / Пер. з франц. В. Шовкуна. – К.: Основи, 1993. – С. 97.
24. Гутман Г. В., Мироедов А. А., Федин С. В. Управление региональной экономикой: Монография. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 176 с.
25. Данилишин Б. Науково-інноваційне забезпечення сталого економічного розвитку України // Економіка України. - 2004. - № 3. - С. 4.
26. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація: Монографія / Кол. авт.; Відпов.ред. – проф. Н. Р. Нижник. – К.: УАДУ при Президентіві України, 1997. – 448 с.
27. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація: Монографія/ Кол. авт.; Відпов.ред. – проф. Н. Р. Нижник. – К.: УАДУ при Президентіві України, 1997. – С. 15.
28. Децентрализация: эксперименты и реформы / Под ред. Тамаша М. Хор'вата. – Будапешт: OSI/LGI, 2000. – С. 126.
29. Долішній М. І. Регіональна політика: методологія, методи, практика / М. І. Долішній, П. Ю. Беленький, В. Я. Бідак та ін. - Львів, 2001. - 719 с.
30. Долішній М.І. та ін. Управління регіональними науково-технічними проблемами. - К.: Наукова думка, 1999.-174с.
31. Заболоцький Б.Ф. Розміщення продуктивних сил України.-К.:Академвидав, 2002.-368 с.

32. Керецман В. Проблеми формування регіональної політики та регіонального управління в Україні / В. Керцман // [Електронний ресурс] URL: univ.uzhgorod.ua/old/science/idurr/kerecman.doc
33. Кистанов В. В. Региональная экономика России / В. В. Кистанов, Н. В. Копылов. - М. : Финансы и статистика, 2003. - 584 с.
34. Козюра І. Місцеве врядування в Канаді. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – С. 22–25.
35. Колосовский Н. Н. Теория экономического районирования. – М.: Мысль, 1969. – 335 с.
36. Концепции самоорганизации: становление нового образа научного мышления. – М.: Наука, 1994. – С. 12.
37. Лексин В. Н., Шевцов А. Н. Государство и регионы: теория и практика государственного регулирования территориального развития. – М.: ФРСС, 1997. – 256 с.
38. Лексин И. В. Регион как объект анализа государственного управления / И. В. Лексин, Т. В. Грицюк, А. В. Лексин // Регион. экономика: теория и практика. - 2005. - № 4 (19). - С. 20-26.
39. Манів З.О., Луцький І.М., Манів С.З. Регіональна економіка: Навчальний посібник.- Львів:»Магнолія 2006», 2007.-С.562.
40. Маршалова А. С., Новоселов А. С. Основные теории регионального воспроизводства. – М.: Экономика, 1998. – 356 с.
41. Михасюк І.Державне управління в ринковій економіці. - Львів-Жешув,2003.-28с.
42. Назаретян А. Технология и психология: к концепции эволюционных кризисов // Общественные науки и современность. – 1993. – № 3. – С. 258
43. Некрасов Н. Н. Региональная экономика. – М.: Экономика, 1978. – 344с.

44. О'Коннор Д., Мак-Дермотт Я. Искусство системного мышления. Творческий подход к решению проблем и его основные стратегии. Пер. с англ. – К.: «София», 2001. – С. 14–17.
45. Портер М. Конкуренция. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2001. – 495 с.
46. Пригожин А. Цели организаций: стереотипы и проблемы // Общественные науки и современность. – 2001. – № 2. – С. 67.
47. Пробст А. Е. Региональная экономика и экономическая география. – Л., 1975.
48. Разумный А. Г. Анатомия управления в экстремальных ситуациях // Кон'станты. Альманах социальных исследований. – 1994. – № 2. – Т. 1. – С. 52.
49. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід / за ред. Р.А. Ткачука.– К.: Леста, 2010. – 224 с. // [Електронний ресурс] URL:http://www.ssr.org.ua/content/eng/libr/regional_policy_2010.pdf
50. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / за ред. З. С. Варналія. - К.: Знання України, 2005. - 498с.
51. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / за ред. З. С. Варналія. - К. : Знання України, 2005. - 498 с.
9. Фетисов Г. Г. Региональная экономика и управление / Г. Г. Фетисов, В. П. Орешин. - М. : ИНФРА-М, 2006. - 416 с
52. Ресурси місцевого і регіонального розвитку: національний та міжнародний аспекти. Резолюція VIII Всеукраїнських муніципальних слухань, 29 липня – 2 серпня 2002 р., м. Судак, Автономна Республіка Крим // Аспекти самоврядування. – 2002. – № 3. – С. 288.
53. Ресурси місцевого і регіонального розвитку: національний та міжнародний аспекти. Резолюція VIII Всеукраїнських муніципальних слухань, 29 липня – 2 серпня 2002 р., м. Судак, Автономна Республіка Крим // Аспекти самоврядування. – 2002. – № 3. – С. 88.
54. Ровинский Р. Е. Самоорганизация как фактор направленного развития // Вопросы философии. – 2002. – № 5. – С. 75.

55. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: Підручник/ Ковалевський В.В., Михайлюк О.Л., Семенов В.Ф. та ін. -К.: Знання. 2007.- 472с.
56. Розміщення продуктивних сил: Посібник / Тарангул Л.Л., Горленко І.О., Євтушенко Г.І. - К., 2000 - 264 с. // [Електронний ресурс] URL:<http://www.vuzlib.net/rps/15.htm>
57. Светличный А., Андерсон В., Алотницкий С. Географические информационные системы: технологии и приложения.-О.:Астропринт,1997.- 196с.
58. Семененко, І. Групи інтересів у Європейському Союзі: регіональний аспект / І. Семененко. – Часопис «І», 1998. // [Електронний ресурс] URL:<http://www.ji.lviv.ua/n23texts/semenenko.htm>
59. Серегина С. Ф. Роль государства в экономике. Синергетический подход. – М.: Изд-во «Дело и Сервис», 2002. – 288 с.
60. Симоненко В. К. Регіони України: проблеми розвитку. – К.: Наукова думка, 1997. – 262 с.
61. Сливка, Р. Новий вимір політичного та соціально-економічного співробітництва між прикордонними територіями в Центральній та Східній Європі // [Електронний ресурс] URL: <http://geoinfo.if.ua/?p=265>
62. Стеченко Д. М. Управління регіональним розвитком: Навч. посіб.– К.: Вища школа, 2000.– 223 с.
63. Сундаков А. Рефор' ми системи державного управління в Україні: на шляху трансформації. – К.: УАДУ, 2001. – 56 с.
64. Суховірський Б.І. Регіональна стратегія економічного розвитку України.-К.:КНЕУ,2000.-154 с. 18. Тимчук М. Ф. Регіональна економіка. – К.: УММБ, 1998. – 56 с.
65. Тапскотт, Д. Викиномика: как массовое сотрудничество изменяет все / Д. Тапскотт, Э. Уильямс // [Электронный ресурс]URL:<http://www.litru.ru/br/?b=122783>
66. Тихоплав В. Ю., Тихоплав Т. С. Великий переход. – СПб.: ИД «Весь», 2002. – С. 9.

67. Токовенко В. В. Політичне керівництво і державне управління: пробле' ми взаємовідносин та оптимізація взаємодії: Моногр. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – С. 126.
68. Указ Президента України «Про державну підтримку розвитку місце' вого самоврядування в Україні» від 30 серпня 2001 р. № 749/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 36. – С. 1–9.;
69. Указ Президента України «Про державну підтримку розвитку місце' вого самоврядування в Україні» від 30 серпня 2001 р. № 749/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 36. – С. 5–6.
70. Фетисов Г. Г. Региональная экономика и управление / Г. Г. Фетисов, В. П. Орешин. - М. : ИНФРА-М, 2006. - 416 с
71. Хакен Г. Информация и самоорганизация: Макроскопический под' ход к сложным системам. – М.: Мир, 1991. – С. 28–29.
72. Хансен Д., Кук Д. Економічне зростання на засадах справедливості: Вибір стратегії для України. – К.: Світовий банк, 1999. – С. 4.
73. Харитончук М. Теорія та практика процесу демократизації суспіль' них відносин (Критичний аналіз сучасних концепцій). – К.: Інститут політичних та етнонаціональних досліджень НАНУ, 2000. – 42 с.
74. Хиценко В. Е. Социальная самоорганизация и новая концепция уп' равления // www.lp.ur.tsu.ru/Public/book2000/a010400.htm.
75. Чернов, А.А. Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы / А.А. Чернов. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2003//[Електронний ресурс]URL:http://www.i-u.ru/biblio/archive/chernov_stanovlenie/
76. Чичкало-Кондрацька І. Б. Інноваційний розвиток регіональних наукововиробничих систем [Текст] / І. Б. Чичкало-Кондрацька. — Полтава : Полтавський літератор, 2011. — 392 с.

77. Saviotti P. Generalized barriers to entry and economic development / P. Saviotti, A. Pyka // Journal of Evolutionary Economics, Springer [Text]. — 2011. — Vol. 21(1). — Febr. — P. 29—52.

78. Edquist C. Systems of Innovation: Technologies, Institutions and Organizations, Pinter Publishers [Text] / Edquist C. [ed.] Cassell Academic. — London : [s. n.], 1997. — P. 5.

79. Державне регулювання інноваційної інфраструктури на регіональному рівні [Текст] : монографія / [О. Ю. Амосов, А. О. Дегтяр, М. А. Латинін та ін.] ; за заг. ред. А. О. Дегтяра. — Х. : Вид-во ХарРІНАДУ “Магістр”, 2011. — 192 с.

80. Шовкалюк В. С. Сучасна інноваційна політика: стан, проблеми та перспективи розвитку [Текст] : матер. III Міжнарод. форуму (19 – 20 листопада 2009 р., м. Дніпропетровськ) / Міністерство освіти і науки України ; Німецьке товариство технічного співробітництва (GTZ) ; Дніпропетровська обласна державна адміністрація. — Дніпропетровськ : [б. в.], 2009. — С. 10—26.

81. Інноваційна діяльність в Україні [Текст] : монографія / [Гуржій А. М., Каракай Ю. В., Петренко З. О. та ін.]. — К. : УкрІНТЕІ, 2007. — 144 с.

82. Жилінська О. І. Розвиток інноваційної інфраструктури / О. І. Жилінська, Д. В. Чеберкус // Фінанси України [Текст]. — 2005. — № 7. — С. 57—67.

83. Monterisi A. Regional innovation strategies: the Apulian experience and the role of ARTI [Text] / A. Monterisi. — Brussels : [s. n.], 2009. — 18 p.

84. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення [Текст] / [Амоша О. І., Антонюк В. П., Землянкін А. І. та ін.]. — Донецьк : Ін-т екон. промисловості НАН України, 2007. — 328 с.

85. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів

України № 1001 від 21.07.2006 р. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/lavs/main.cgi?nreg=1001-2006-%EF>.

86. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети [Текст] / [З. С. Варналій, Е. М. Лібанова, Ю. В. Мокогон [та ін.] ; за ред. З. С. Варналія]. — К. : НІСД, 2007. — 768 с.

87. Рудь Н.Т. Інноваційний потенціал регіону: нові підходи до оцінки / Н.Т. Рудь // Регіональна економіка. — 2011. — № 4. — С. 140-150.

88. Ганзюк С.М. Методика визначення пріоритетних напрямів у контексті державної інноваційної політики / С.М. Ганзюк // Економіка та держава. — 2010. — № 11. — С. 69-70.

89. Кравчук В.В. Розвиток інноваційної діяльності як інструменту підвищення конкурентоспроможності регіону / В.В. Кравчук, В.М. Гринчук // Проблеми науки. — 2012. — № 11. — С. 21-27.

90. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року. Затв. постановою КМУ № 1001 від 21.07 2006. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/npd/search>.

91. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) “Шляхом Європейської інтеграції” / Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін. — К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. — 416 с.

92. Світовий досвід та вітчизняна практика забезпечення розвитку інноваційної діяльності. Інформ.-аналіт. матер. до парламентських слухань на тему “Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів”. — Економіст. — 2009. — № 6. — С. 18–27.

93. Чернова О.А. Императивы инновационного развития региональных экономических систем. — Региональная экономика: теория и практика. — 2009. — № 5 (98). — С. 24–30.

94. Закон України “Про інноваційну діяльність” № 40-IV від 4.07.02 — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

95. Закон України “Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків” № 991–XIV від 16.07.1999. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

96. Розпорядження КМУ від 03.05.2007 р., № 255 “Питання утворення регіональних центрів інноваційного розвитку”. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/npd/search>.

97. Тарасова В.В. Регіонально-інноваційні чинники розвитку міжнародного економічного співробітництва: Автореф дис... канд. економ. наук. – К.: КНЕУ, 2004 – 17 с. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/inode/37374.html>